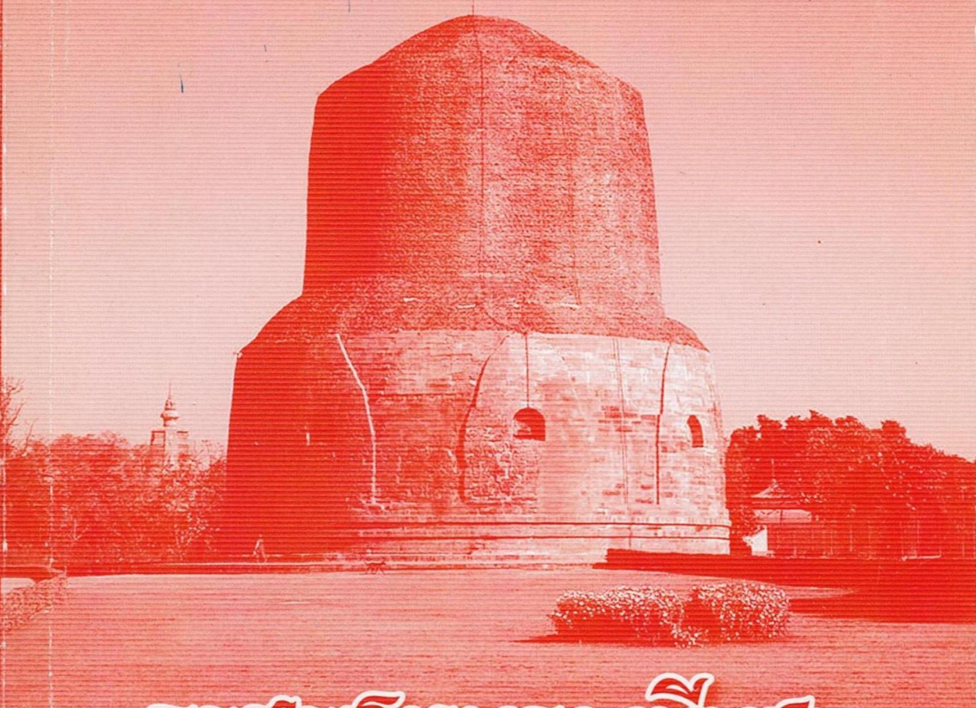
ปัญญาสาร ฉบับที่ ๑๔๒

อาสาฬหบูรณมีบูชา

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘/๘ พุทธศักราช ๒๕๖๑

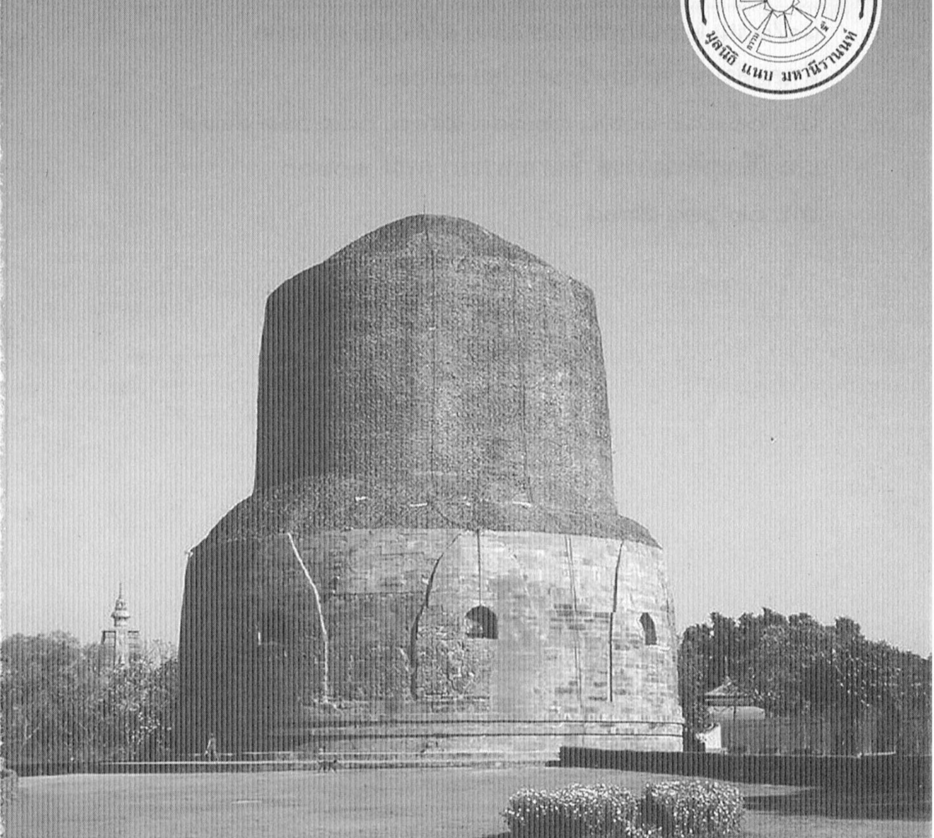
มูลนิธิแนบมหานีรานนท์

ปัญญาสาร • ฉบับที่ ๑๔๒

ปัญญาสาร ฉบับที่ ๑๔๒

เอกายโน มคฺโค

มูลนิธิ แนบ มหานีรานนท์

อาสาฬหบูรณมีบูชา

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘/๘ พุทธศักราช ๒๕๖๑

มูลนิธิแนบมหานีรานนท์

สำนักงานมูลนิธิแนบมหานีรานนท์

๘๔/๑ หมู่ ๒ ถนนพุทธมณฑลสาย ๕ ตำบลบางกระทึก
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐
โทร. ๐๒-๔๘๒-๑๐๔๔, ๐๒-๘๘๙-๔๔๑๗, ๐๘๙-๖๑๓-๙๓๓๓
และที่ตึกสุหัทรังสรรค์ วัดสามพระยา กทม. ๑๐๒๐๐
โทร. ๐๒-๖๒๘-๙๓๒๘

พิมพ์ที่ บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด
๙ ซอยลาดพร้าว ๖๔ แยก ๑๔ แขวงวังทองหลาง
เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๐๒-๕๓๐-๔๑๑๔ (อัตโนมัติ) โทรสาร ๐๒-๑๐๘-๘๙๕๐-๕๑
E-mail : tanapress@gmail.com

คำนำ

ปัญญาสาร ฉบับที่ ๑๔๒ นี้ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันอาสาฬหบูชา ในปีนี้ตรงกับวันศุกร์ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘/๘ (เดือนอาสาฬหะ)

วันอาสาฬหบูชานี้ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาวพุทธ เพราะเป็นวันที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาครั้งแรก ที่ชื่อว่า **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** สูตรแห่งการหมุนวงล้อแห่งธรรม แก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แคว้นมคธ ทรงตรัสถึงธรรม ๒ อย่าง ที่บรรพชิตไม่ควรเสพ มี**กามสุขัลลิกานุโยค** คือ การหมกมุ่นอยู่ในกามสุขทั้งหลาย และ**อัตตกิลมถานุโยค** คือ การทรมานตนให้ได้รับความลำบาก ซึ่งเป็นธรรมอันเลวเป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ธรรมของพระอริยะ และไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ธรรมเหล่านี้ไม่ใช่ข้อปฏิบัติของพระอริยเจ้าทั้งหลาย แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติให้เข้าถึงมรรค ผล นิพพาน สามารถละอาสวกิเลสให้หมดสิ้น พ้นจากวัฏฏทุกข์เสียได้ จบพระธรรมเทศนาพระโกณฑัญญะมีดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นโสดาบัน ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์รูปแรกในพุทธศาสนา และ

เป็นวันที่มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นในโลก ครบทั้ง ๓ ประการ

มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร โดยส่งเสริมธุระ ๒ ประการ อันเป็นธุระในพระศาสนาโดยตรง คือ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ ด้านคันถธุระได้จัดตั้งหลักสูตรศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกพระอภิธรรมเป็นหลัก และในด้านวิปัสสนาธุระ ได้จัดให้มีการอบรมการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรและอรรถกถา ฎีกา เป็นประจำทุกๆ เดือน อีกทั้งยังเปิดเป็นสำนักวิปัสสนา โดยมีเรือนกรรมฐานเอาไว้รับรองผู้ที่มีความรู้ทางด้านปรมัตถธรรมเข้าฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอีกด้วย

ในวันอาสาฬหบูชา ปี ๒๕๖๑ นี้ ทางมูลนิธิฯ ได้จัดงานบำเพ็ญกุศลทอดผ้าป่าสามัคคี โดยมี **คุณสอาง ปัจฉิมกุล คุณสมชาย ชมภูนิช คุณสุภาพร อัศว์ศิวะกุล คุณชวลีย์ ขอนทอง และคุณรังสิมันต์ สุนทรไชยา** รับเป็นประธานเจ้าภาพผ้าป่าสามัคคี พร้อมด้วยบรรดาญาติมิตร ร่วมกับคณาจารย์และคณะนักศึกษาพระอภิธรรมวัดสามพระยา วัดธาตุทอง มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ คณะผู้ปฏิบัติธรรมตลอดจนสาธุชนทั้งหลาย เพื่อนำรายได้ที่เกิดจากงานการกุศลครั้งนี้ ไปใช้จ่ายในกิจการของมูลนิธิฯ ต่อไป

วารสารฉบับนี้ ได้นำบทความของภัททันตะวิลาส-มหาเถระ บูรพาจารย์ของสำนักวิปัสสนา มูลนิธิแนบ-มหานีรานนท์ เรื่อง **“ข้อปฏิบัติแห่งโยคี”** ในหัวข้อ **“แสดงสิกขา ๓ ประการ”** **“แสดงปหาน ๓”** **“แสดงเทศนานัย”** **“แสดงวิปัสสนาญาณ องค์แห่งเหตุที่จะบังเกิดเป็น”** **“แสดงสติกับปัญญา”** **“แสดงขันธ์ ๕”** และ **“แสดงอายตนะ ๑๒”** และบทความของอาจารย์แนบ มหานีรานนท์ เรื่อง **“อานิสงส์ของบุญและบาป”** ในมาลงไว้ และนอกจากนั้นยังได้นำบทความของอาจารย์ท่านอื่นๆ ที่เป็นอารมณ์ของปัญญาตามสมควรมาลงไว้อีกด้วย

สุดท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และกุศลเจตนาที่ท่านทั้งหลายได้ร่วมใจกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จงเป็นพลวปัจจัยให้ทุกท่านและครอบครัวประสพแต่ความสุข ความเจริญ มีสติปัญญางอกงามไพบูลย์ในธรรม สามารถรู้ธรรม เห็นธรรม ตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนถึงความพ้นทุกข์โดยเร็วด้วยกันทุกท่านเทอญ

นายเทพฤทธิ์ สาธิตการมณี

รองประธานกรรมการและกรรมการฝ่ายวิชาการ

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

หน้า

หน้า

"...เพื่อจะให้ประกอบพร้อมองค์ปรโตโฆสะนั้น ควรจะศึกษาร่ำเรียนให้รู้สรุปใจความสภาพแห่งวิปัสสนาอารมณ์ คือ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นต้น เมื่อได้ศึกษาเรียนแล้ว ญาณที่รู้นั้นชื่อว่า **"สุตมยญาณ"** เพื่อได้ดำริตริตรองในขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นต้น เพื่อจะให้เห็นเป็นญาณในไตรลักษณ์ เช่นนี้ ชื่อว่า **"ติลักขณจินตามยญาณ"** ญาณที่เพ่งในขณะปัจจุบัน รูปนามกำลังเป็นอยู่ เพื่อจะให้รู้เห็นปรากฏในไตรลักษณ์ ๓ นั้น ชื่อว่า **"วิปัสสนาภาวนามยญาณ"** ในญาณทั้ง ๓ นี้ สุตมยญาณนั้นย่อมอุดหนุนให้จินตามยญาณมีกำลังให้เห็นกล้า จินตามยญาณนั้นย่อมอุดหนุนส่งเสริมให้ภาวนามยญาณมีกำลังให้เห็นให้แรงกล้า ภาวนามยญาณนั้นย่อมอุดหนุนกระทำให้บังเกิดมรรคญาณดังนี้..."

ภัททันตะวิลาสมหาเถระ **ข้อปฏิบัติโยคี** หน้า ๗๗

"...ธรรมชาติที่เรียกว่า อายตนะภายในนั้น ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมชาติทั้ง ๖ อย่างนี้แหละ ที่เรามีความรู้สึกยึดถืออยู่ในใจของเราว่า "เป็นเราและเป็นตัวเป็นตนของเรา" ส่วนอายตนะภายนอก ซึ่งได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทั้ง ๖ อย่างนี้ ซึ่งได้แก่สิ่งที่สำหรับตาเห็น สำหรับหูได้ยิน สำหรับจมูกได้กลิ่น สำหรับลิ้นรู้รส สำหรับกายถูกต้อง และสำหรับใจรู้ ธรรมทั้ง ๖ อย่างที่เป็นภายนอกนี้แหละ ที่ทำให้เรามีความรู้สึกและยึดถืออยู่ว่า "เป็นของเรา" สมบัติในโลกนี้ก็มีอยู่เท่านี้เอง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติภายนอก และต่างคนต่างก็ยึดถือในสมบัติเหล่านี้ว่าเป็นของๆ เรา เพราะสมบัติที่มีอยู่ในโลกนี้ ก็มิได้มีอะไรที่นอกไปจากสิ่งที่ตาเห็นและหูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส กายถูกต้อง และใจรู้ธรรม (ธรรมารมณ์) ธรรมเหล่านี้ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทั้ง ๖ อย่างนี้เอง..."

ตอนหนึ่งจากปาฐกถา **"สัจจะและสุทธิในพระพุทธศาสนา"**
ของอาจารย์แนบ มหานีรานนท์

อาสาฬฺหปูชนคาถา

ปุณฺณมาสี จ อาสาฬฺเห	ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ
เทสิตาโห จ พุทฺธสฺส	ปฐมา ธมฺมเทสนา.
สมฺโพธนสฺส เอตสฺส	วสฺสเก ปฐเม ภเว
โกณฺฑญฺโญ อชฺช เถโร จ	โสตาปนฺนญฺจ อาคโต.
ปุณฺณํ ติรตนํ อชฺช	สมฺปุณฺณํ รตนตฺตยํ
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ	นาโถ มมํ วโร ภเว.
สมฺพุทฺโธ อรหํ โหติ	ธมฺโม นิยฺยานิโก ภเว
สํโฆ กิเลสสุทฺโธ จ	เต นมสฺสามิ สพฺพทา.
อิมายาสาฬฺหปูชาย	นิพฺพานปจฺจโย ภเว
สพฺเพ พาลา ปลายนฺตุ	มหาปญฺญา มมํ ภเว.

ก็วันพระจันทร์เต็มดวงในเดือนอาสาฬหะ (เดือน ๘ ไทย) เป็นวันแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร และเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกของพระพุทธเจ้า ในพรรษาแรกของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

ก็พระโกณฑัญญเถระบรรลุพระโสดาบันแล้วในวันนี้ด้วย, พระรัตนตรัยครบแล้วในวันนี้ด้วย, พระรัตนตรัยสมบูรณ์แล้วด้วย.

พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆเจ้า เป็นที่พึ่งอันประเสริฐของข้าพเจ้า.

พระสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นพระอรหันต์ผู้ไกลจากกิเลส, พระธรรมเจ้า เป็นธรรมเครื่องนำสัตว์สัตว์ออกจากทุกข์, พระสงฆเจ้า เป็นผู้หมดจดจากกิเลส, ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆเจ้าเหล่านั้น ในกาลทุกเมื่อ.

ด้วยการบูชาในเดือนอาสาฬหะนี้ จงเป็นปัจจัยแห่งพระนิพพานแก่ข้าพเจ้า, ขอเหล่าพาลชนจงพ่ายหนีไป, ขอปัญญาอันประเสริฐ จงมีแก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ.

ข้อปฏิบัติแห่งโยคี

ภัททันตะวิลาสมหาเถระ

๑. แสดงสิกขา ๓ ประการ

"อธิสีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา" มีสิกขา ๓ ประการดังนี้ ทรงเทศนาว่า ผู้ซึ่งประกอบพร้อมแล้วด้วยสิกขา ๓ ประการนั้น ย่อมจักก้าวล่วงเสียได้ซึ่งสังสารวัฏทุกข์นี้ เมื่อได้จำแนกซึ่งสิกขา ๓ ประการแล้วโดยมัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) เป็น ๘ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ มัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) ๓ นี้รวมเข้าในอธิสีลสิกขา เรียกว่า **"อธิสีลสาสนา"** สัมมาวายามะ

สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) ๓ นี้ รวมเข้าในอธิจิตตสิกขา เรียกว่า **"อธิจิตตสาสนา"** สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ มัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) ๒ นี้ รวมเข้าในอธิปัญญาสิกขา เรียกว่า **"อธิปัญญาสาสนา"** นัยหนึ่ง มัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) ๘ นี้ เรียกว่า ศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ ดังนี้

มคฺคานํ อฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ.[๑]

มคฺคานํ ในมรรคนี้ **อฏฺฐงฺคิโก** มีองค์เป็นส่วน ๘ **มคฺโค** อันว่ามัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) นั้น **เสฏฺโฐ** ในการทรงเทศนาว่าประเสริฐนั้น เทศนาโดยประกอบ อธิ-ศัพท์เป็นพิเศษ โดยพุทธประสงค์เป็นมัคคังค์แห่งองค์ ๘ ดังนี้

เหตุที่รวมมัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) นั้น และรวมสัมมาวายามะ สัมมาสติ ในสมาธิ ก็เพราะสมาธินั้น โดยสภาพของตนไม่สามารถจะตั้งมั่นในอารมณ์ เป็นการฝ่ายวิริยะออกความเพียรอุดหนุนให้ ฝ่ายสติย่อมกระทำให้เกิดอารมณ์ มีเช่นนี้แล้วจึงจะสามารถตั้งอยู่ในอารมณ์ เพราะฉะนั้นจึงต้องรวม

กล่าวโดยอุปมาว่า มีสหายสามคนไปเที่ยวสวนไปพบต้นลั่นทมใหญ่ต้นหนึ่งซึ่งมีดอก สหายผู้หนึ่งใคร่เก็บ

---

๑ **มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ.** ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๐/๕๑ (สฺยา.)

ดอกลั่นทม จึงยื่นแขนไปเพื่อจะเก็บดอกลั่นทมแต่ไม่ถึง สหายผู้หนึ่งก้มหลังให้จึงขึ้นบนหลัง แม้จะขึ้นบนหลังแล้วก็ดี สั่นเทิ้มๆ อยู่ ยังเด็ดเอาดอกไม้ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น สหายอีกคนหนึ่งเข้าเคียงเพื่อให้เอามือยันบ่า ในกาลนั้นคนหนึ่งขึ้นอยู่หลังคนหนึ่ง จึงได้เท้ายันบ่าอีกคนหนึ่ง แล้วจึงเอื้อมเด็ดเอาดอกไม้ได้ตามประสงค์ ในอุปมาสหายทั้งสามไปเที่ยวสวนกับบังเกิดเป็นพร้อม วายามะ สติ สมาธิ เหมือนกัน คือ ดอกลั่นทม ได้แก่ อารมณ์ สหายซึ่งโดยลำพังตนไม่สามารถเก็บดอกลั่นทมกับลำพังตนไม่สามารถตั้งอยู่ในอารมณ์เหมือนกับสมาธิ สหายที่ก้มหลังให้ เหมือนกับวายามะ สหายที่โน้มบ่าให้เหมือนกับสติ รวมสหายสามเกลอจึงเก็บดอกไม้กับสมาธิ วายามะ สติ นั้น ซึ่งบังเกิดเป็นเหมือนในอารมณ์อันหนึ่งดังนี้

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ นั้นรวมเพราะวิรติศีลเหมือนชาติเดียวกัน สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ นั้น โดยลำพังสภาพสัมมาทิฏฐิ ไม่สามารถชี้ขาดซึ่งอารมณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น โดยสัมมาสังกัปปะกระทำการคิดอ่านเป็นเบื้องหน้าแห่งอารมณ์ก่อนแล้ว จึงสามารถชี้ขาด เพราะฉะนั้นจึงนับรวมทีเดียว เมื่อจะกล่าวเป็นอุปมา ช่างทำรูปพรรณเงินผู้หนึ่ง ในการดูเหรียญๆ หนึ่ง

ดีไม่ดีนั้น ลำพังตาไม่สามารถจะชี้ขาด โดยนิ้วมือจับพลิกดูแล้วจึงสามารถชี้ขาด ในอุปมานี้ สัมมทิฏฐินั้นเหมือนกับตา สัมมาสังกัปปะนั้นเหมือนกับนิ้วมือ อารมณ์เหมือนกับเงินเหรียญ

ที่เรียกว่ามัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) กล่าวคือหนทางคือมรรค เพื่อเป็นหนทางแห่งจิตซึ่งจะดำเนินโดยตรงๆ อย่างนี้ว่า มรรคเมื่อจิตได้ดำเนินไปในหนทางอันตรงแล้ว ย่อมบังเกิดเจริญแพร่หลายกุศลธรรมอันดี เมื่อกุศลบังเกิดแพร่หลายแล้ว มีสุคติเป็นต้น พ้นจากวัฏฏทุกข์ ได้เสวยความสุข จนกระทั่งพระนิพพาน

สุคตินิพฺพานานิ มคฺคนฺติ ปาปุณนฺติ เอเตหีติ มคฺคานิ.[๑]

เอเตหิ ด้วยธรรม ๘ ประการนี้ **สุคตินิพฺพานานิ** สู่สุคตินิพพาน **มคฺคนฺติ ปาปุณนฺติ** ย่อมให้ถึง **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **มคฺคานิ** ชื่อว่ามรรค.

เพราะเหตุว่า ย่อมให้ถึงสุคติภูมิพร้อมจนกระทั่งพระนิพพาน เรียกว่า มัคคังค์ ดังนี้

---

๑ มคฺคนฺติ คจฺฉนฺติ สตฺตา สุคติอาทีนิ เอเตหิ ธมฺมชาเตหีติ มคฺคานิ.

สัตว์ทั้งหลายย่อมถึงภพทั้งหลายมีสุคติภพเป็นต้น ด้วยธรรมชาตินี้ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินี้ ชื่อว่า มคฺค. วิภาวินี.โยชนา. (บาลี) ๓/๘๘/๑๙๕ (มมร.)

มคฺคา จ เต องฺคานิ จาติ มคฺคงฺคานิ.[1]

มคฺคา จ มรรคทั้งหลายก็ดี **โหนฺติ** ย่อมมี **เต** แห่งมรรคทั้งหลายนั้น **องฺคานิ จ** เหตุแห่งองค์ทั้งหลายก็ดี **โหนฺติ** ย่อมมี **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **มคฺคงฺคานิ** ชื่อว่า มัคคังค์.

มัคคังค์ (องค์อันเป็นมรรค) ทั้งหลายนั้น มี ๘ ประการ ดังนี้[2]

---

๑ **มคฺคานิ จ ตานิ องฺคานิ จาติ มคฺคงฺคานิ.**

มรรคทั้งหลายด้วย มรรคทั้งหลายเหล่านั้น เป็นองค์ด้วย เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า มคฺคงฺค. (องค์อันเป็นมรรค) วิภาวินี.โยชนา. (บาลี) ๓/๘๘/๑๙๕ (มมร.)

๒ **มรรคมีองค์ ๘** หรือ **อัฏฐังคิกมรรค** (เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า "ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ")

๑. **สัมมาทิฏฐิ** (เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้อริยสัจจ์ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือรู้อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจจสมุปบาท)

๒. **สัมมาสังกัปปะ** (ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัป อพยาบาทสังกัป อวิหิงสาสังกัป กุศลวิตก ๓)

๓. **สัมมาวาจา** (เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจริต ๔)

๔. **สัมมากัมมันตะ** (กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจริต ๓)

๕. **สัมมาอาชีวะ** (เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิจฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ)

๖. **สัมมาวายามะ** (พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมัปปธาน ๔)

๗. **สัมมาสติ** (ระลึกชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔)

๘. **สัมมาสมาธิ** (ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔)

องค์ ๘ ของมรรค จัดเข้าในธรรมขันธ์ ๓ ข้อต้น คือ ข้อ ๓-๔-๕ เป็นศีล ข้อ ๖-๗-๘ เป็นสมาธิ ข้อ ๑-๒ เป็นปัญญา มรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้ชื่อว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค

[พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พ.ศ. ๒๕๕๑. หน้า ๒๑๔]

๑. **สัมมาทิฏฐิ** รู้เห็นซึ่งปรมัตถธรรมอันมีเป็นจริง

๒. **สัมมาสังกัปปะ** การให้บังเกิดปรากฏซึ่งปรมัตถ-อารมณ์

๓. **สัมมาวาจา** การเว้นจากวจีทุจริต ๔

๔. **สัมมากัมมันตะ** การเว้นจากกายทุจริต ๓

๕. **สัมมาอาชีวะ** การเว้นจากมิจฉาชีพ

๖. **สัมมาวายามะ** การกระทำความเพียร เพื่อจะมิให้บังเกิดกิเลส

๗. **สัมมาสติ** การระลึกไม่ขาดในอารมณ์อันดี

๘. **สัมมาสมาธิ** การมีจิตตั้งมั่นในอารมณ์อันดี

ในมัคคังค์ ๘ ซึ่งกล่าวแล้ว เพื่อจะให้ถือเอาการจำแนกเป็นพิเศษ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ มัคคังค์ ๒ องค์นี้ชื่อว่าเป็น "**วิชชาธรรม**", สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มัคคังค์ ๖ องค์นี้ ชื่อว่า "**จรณธรรม**", นับโดยญาณะ ที่ได้ชื่อว่า "**วิชชาธรรม**" ก็คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ มัคคังค์ ๒ องค์นี้ ชื่อว่าเป็น "**วิปัสสนาญาณ**" ที่ได้ชื่อว่า "**จรณธรรม**" ก็คือมัคคังค์ ๖ องค์ ชื่อว่า "**สมถญาณ**"

กิเลเส มาเรนฺโต นิพฺพานํ คจฺฉตีติ มคฺโค.[๑]

กิเลเส ซึ่งวีติกกมกิเลส ปริยุฏฐานกิเลส อนุสยกิเลส ทั้งหลาย **มาเรนฺโต** ฆ่าแล้ว **วา** ละห่างแล้ว **นิพฺพานํ** สู่พระนิพพาน **คจฺฉติ** ย่อมไป **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุทั้งหลาย เหล่านั้น **มคฺโค** ชื่อว่า มรรค **วา** ชื่อว่า มัคคังค์.

[สภาวะใดยังกิเลสทั้งหลายให้ตายอยู่ ย่อมบรรลุซึ่ง พระนิพพาน เพราะเหตุนั้น สภาวะนั้น ชื่อว่า มรรค]

โย ตตฺถ สํวรฏฺโจ, อยํ อธิสีลสิกฺขา.

โย ตตฺถ อวิกฺเขปฏฺโจ, อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา.

โย ตตฺถ ทสฺสนฏฺโจ, อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา.[๒]

ตตฺถ ในวิปัสสนาจิตตุปบาทอันเดียวนั้น **โย สํวรฏฺโจ** มีสภาพเป็นการรักษาใด **อยํ** เป็นสภาพแห่งการรักษานั้น **อธิสีลสิกฺขา** ชื่อว่า อธิสีลสิกขา, **ตตฺถ** ในวิปัสสนาจิตตุปบาท อันเดียวนั้น **โย อวิกฺเขปฏฺโจ** เป็นสภาพอันไม่ฟุ้งซ่านใด **อยํ** อันว่าสภาพอันไม่ฟุ้งซ่านนั้น **อธิจิตฺตสิกขา** ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา, **ตตฺถ** ในจิตตุปบาทอันเดียวนั้น **โย ทสฺสนฏฺโจ** มีสภาพรู้เห็นซึ่งปรมัตถอารมณ์ใด **อยํ** อันว่าสภาพรู้เห็นซึ่ง ปรมัตถอารมณ์นั้น **อธิปญฺญาสิกฺขา** ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา.

---

๑ **กิเลเส มาเรนฺโต คจฺฉตีติ มคฺโค.** วิภาวินี. (บาลี) ๓๑/๑๘๕ (มจร.)

๒ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๙๐/๖๖ (สฺยา.)

[ในความสำรวม ความไม่ฟุ้งซ่าน และทัสสนะนั้น ความสำรวม เป็นอธิศีลสิกขา ความไม่ฟุ้งซ่าน เป็นอธิจิตสิกขา ความเห็นแจ้ง เป็นอธิปัญญาสิกขา]

ในโยคีบุคคลซึ่งกระทำความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาตามซึ่งตนเจริญ บังเกิดเป็นวิปัสสนาจิตทุกครั้ง สิกขาทั้ง ๓ องค์ รวมเข้าพร้อมกันในวิปัสสนาจิตทุกครั้ง จึงชี้แจงอาการว่าเป็นดังนี้ ถึงแม้ทรงเทศนาธรรมบรรยายโดยนานาประการทั้งหลายก็ดี รวมใจความก็รวมยอดเข้าในสิกขาทั้ง ๓ องค์ทั้งสิ้น และสิกขาทั้ง ๓ องค์นี้ เรียกว่า **"ศาสนา"**

ตามซึ่งชี้แจงมาแล้วว่า โดยวิธีที่ให้ละให้ตัดซึ่งวีติกกมกิเลสอย่างหยาบ ปริยุฏฐานกิเลสอย่างกลาง อนุสยกิเลสอย่างละเอียดนั้น เมื่อได้กระทำความเพียรปฏิบัติดังกล่าวแล้ว ก็จะได้หลุดพ้นจากภัยต่างๆ จะไปถึงพระนิพพาน พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนว่าดังนี้ ตามถ้อยคำพุทธวจนะซึ่งทรงสั่งสอนนี้เองว่า พระศาสนาตามความของการของมูลเดิมเป็นดังนี้

สีเลน วีติกฺกมนฺตํ ปริยุฏฺฐํ สมาธินา
ปญฺญาย อนุสยํ ฉินฺทํ คจฺเฉ นิพฺพานมุตฺตมํ.[๑]

วีติกฺกมนฺตํ มักกล่าวเกินด้วยกาย วาจา คือ วีติกกมกิเลสอย่างหยาบนั้น **สีเลน** ด้วยศีลธรรม **ฉินฺทํ ฉินฺทนฺโต** ให้ตัดละ, **ปริยุฏฺฐํ** จิตใจกำเริบไม่ตั้งมั่นที่ฟุ้งซ่าน คือ ปริยุฏฐานกิเลสอย่างกลางนั้น **สมาธินา** ด้วยสมาธิธรรม **ฉินฺทํ ฉินฺทนฺโต** ให้ตัดละ, **อนุสยํ** อาศัยนอนแฝงข้องประจำอยู่ในจิตสันดาน คือ อนุสยกิเลสอย่างละเอียดนั้น **ปญฺญาย** ด้วยปัญญาธรรม **ฉินฺทํ ฉินฺทนฺโต** ให้ตัดละ, **อุตฺตมํ** เพราะระงับดับกิเลสแล้วเป็นธรรมอันเลิศยิ่ง **นิพฺพานํ** สู่พระนิพพาน **คจฺเฉ คจฺเฉยฺย** ย่อมไป.

[บุคคลตัดอยู่ซึ่งกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล ซึ่งกิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ ซึ่งกิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญา พึงบรรลุพระนิพพานอันอุดม]

---

๑ คาถานี้ยังไม่พบที่มา เป็นคาถาที่สรุปเอาใจความของพระไตรปิฎกเกี่ยวกับการละกิเลสตามนัยอรรถกถาวินัยปิฎก ดังนี้

อนึ่ง **ความละวีติกกมกิเลส** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ใน **"วินัยปิฎก"** เพราะศีลเป็นข้าศึกต่อความละเมิดแห่งกิเลสทั้งหลาย, **ความละปริยุฏฐานกิเลส** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ใน **"สุตตันตปิฎก"** เพราะสมาธิเป็นข้าศึกต่อปริยุฏฐานกิเลส, **ความละอนุสัยกิเลส** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ใน **"อภิธรรมปิฎก"** เพราะปัญญาเป็นข้าศึกต่ออนุสัยกิเลส

วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๒๑ (มจร.)

ใจความแห่งคาถานี้ว่า มักล่วงเกินด้วยกาย กายทุจริต ๓ มักล่วงเกินด้วยวาจา วจีทุจริต ๔ ทุจริตธรรม ๗ คือ วีติกกมกิเลสทั้งหลายนั้น ให้ตัดละด้วยศีลธรรม

ไม่ปรากฏออกภายนอก ย่อมเป่าอยู่ในจิตสันดานของตน คือ มีสภาพอยากใคร่ได้ มีสภาพใจไม่ดี มีสภาพอิสสาริษยา ดังนี้เป็นต้น ย่อมเร่งเร้าไม่ให้จิตตั้งมั่น สภาพเหล่านี้ เรียกว่า ปริยุฏฐานกิเลสอย่างกลาง ให้ละตัดซึ่งปริยุฏฐานกิเลสด้วยสมาธิธรรม

ในจิตสันดานแห่งตน เมื่อขณะจิตกระทบเพื่อจะมิให้เชื้อกิเลสขาด อาศัยต่อเนื่องนอนแฝงเป็นอยู่เนืองนิตย์ คือ อนุสยกิเลสละเอียดทั้งหลายนั้น ให้ตัดละด้วยปัญญาธรรม

ได้ชี้แจงอนุสยกเลส ๗ ประการมาแล้ว เพราะเหตุมีอนุสยกิเลส เป็นปริยุฏฐานกิเลส เพราะปริยุฏฐานกิเลส เป็นวีติกกมกิเลส สีลนั้นมีฤทธิ์พิเศษ ซึ่งสามารถให้ตัดละเสียซึ่งวีติกกมกิเลส สมาธินั้นมีฤทธิ์พิเศษ ซึ่งสามารถให้ตัดละเสียซึ่งปริยุฏฐานกิเลส วีติกกมกิเลสทั้งสอง ปัญญานั้นมีฤทธิ์พิเศษ ซึ่งสามารถให้ละตัดเสียซึ่งอนุสยกิเลส ปริยุฏฐานกิเลส วีติกกมกิเลสทั้งสาม เพราะเหตุฉะนั้น ทรงเทศนาว่า

“ศีล คือ อาทิกัลยาณธรรม งามในเบื้องต้น, สมาธิ คือ มัชเฌกัลยาณธรรม งามในเบื้องกลาง, ปัญญา คือ ปริโยสานกัลยาณธรรม งามในที่สุด”[๑]

๒. แสดงปหาน ๓

ตามที่ชี้แจงมาแล้ว โดยวิธีละตัดกิเลสมี ๓ ประการ คือ ตทังคปหาน วิกขัมภนปหาน สมุจเฉทปหาน สมุจเฉทปหาน ๓ ประการนี้ การละตัดในขณะกระทบๆ เล็กน้อยนั้น ชื่อว่า ตทังคปหาน การละตัดกิเลสให้ห่างชั่วเวลากาลนานนั้น เรียกว่า วิกขัมภนปหาน ในมัคคญาณ ๔ นี้ การละตัดโดยเด็ดขาดซึ่งกิเลสอันเนื่องแต่มัคคญาณแห่งกิเลสนั้นๆ โดยเฉพาะ เพื่อจะมิให้กิเลสเหลือซึ่งรากแห่งอนุสัยนั้น เรียกว่า สมุจเฉทปหาน แม้ที่ว่าการละตัดนี้ มิใช่จะต้อง

---

๑ **สาสนสฺส ปน สีลํ อาทิ, สมาธิ มชฺฌํ, วิปสฺสนา ปริโยสานํ.**
อภิ.ปญฺจ.อ. (บาลี) ๑๐๗/๗๔ (มจร.)

กระทำความเพียรเป็นพิเศษอีกก็หาไม่ เพราะเมื่อเวลากำลังกระทำความเพียรวิปัสสนา บังเกิดญาณที่รู้อยู่เช่นนั้น การไม่รู้ คือ โมหะ เป็นต้น กิเลสทั้งหลายไม่มีโอกาสบังเกิดเป็น ที่ไม่บังเกิดเป็นเช่นนี้แหละ เรียกว่า **"ปหานธรรม"** ซึ่งตัดละกิเลสดังนี้[๑]

---

๑ **นิโรธ ๕** (ความดับกิเลส, ภาวะไร้กิเลสและไม่มีทุกข์เกิดขึ้น)

๑. **วิกขัมภนนิโรธ** (ดับด้วยข่มไว้ คือ การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌานถึงปฐมฌาน ย่อมข่มนิวรณ์ไว้ได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒. **ตทังคนิโรธ** (ดับด้วยองค์นั้นๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมที่ตรงข้าม เช่น ดับสักกายทิฏฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกนามรูปออกได้ เป็นการดับชั่วคราวในกรณีนั้นๆ

๓. **สมุจเฉทนิโรธ** (ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาด ด้วยโลกุตตรมรรคในขณะแห่งมรรคนั้น ชื่อสมุจเฉทนิโรธ

๔. **ปฏิปัสสัทธินิโรธ** (ดับด้วยสงบระงับ คือ อาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้ว บรรลุโลกุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้ว ไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับอีก ในขณะแห่งผลนั้นชื่อ ปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕. **นิสสรณนิโรธ** (ดับด้วยสลัดออกได้ หรือดับด้วยปลอดโปร่งไป คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นแล้ว ดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยั่งยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อนิสสรณนิโรธได้แก่ อมตธาตุ คือ นิพพาน

ปหาน ๕ (การละกิเลส) **วิมุตติ ๕** (ความหลุดพ้น) **วิเวก ๕** (ความสงัด, ความปลีกออก) **วิราคะ ๕** (ความคลายกำหนัด, ความสำรอกออกได้) **โวสสัคคะ ๕** (ความสละ, ความปล่อย) ก็อย่างเดียวกันทั้งหมด

[พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,** พ.ศ. ๒๕๕๑. หน้า ๑๖๖-๑๖๗]

๓. แสดงเทสนานัย

วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก นั้น เรียกว่า **"เทสนา"** เทสนานี้ คือ เทสนักกมนัย ปวัตติกกมนัย ปฏิปัตติกกมนัย มี ๓ นัย ใน ๓ นัยนี้ การทรงเทศนาโดยโวหารโลก คือ เอาชื่อสัญญากับสรูปสังขยาทั้งหลายไว้เบื้องหน้าเบื้องหลังเป็นลำดับกัน เช่นนี้ เรียกว่า **"เทสนักกมนัย"** เทศนาโดยลำดับแห่งสภาวะปรมัตถธรรมทั้งหลายซึ่งบังเกิดเป็น เช่นนี้ เรียกว่า **"ปวัตติกกมนัย"** ทรงเทศนาวิธีลำดับกระทำความเพียร เช่นนี้ เรียกว่า **"ปฏิปัตติกกมนัย"**

๓ นัยที่ว่านี้ สำหรับเพื่อโยคีบุคคลกระทำความเพียรกัมมัฏฐาน ควรรู้ในลักษณะดังว่านี้ อุปมาตัวอย่างโดยบาฬีมหาสติปัฏฐาน **"คจฺฉนฺโต วา คจฺฉามีติ ปชานาติ"**[๑] เป็นต้น การทรงเทศนาอิริยาบถ ๔ คือ เดิน ยืน นั่ง นอน ชื่อสัญญาการจำ คือ ๑ ๒ ๓ ๔ เป็นสรูปสังขยา ลำดับเบื้องหน้าเบื้องหลัง เช่นนี้ ชื่อว่า **"เทสนกัมนัย"** ในการเดินแห่งอาการอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งเสริมให้เป็นเหมือนลักษณะอันเป็นสภาพธรรมซึ่งบังเกิดเป็นพร้อมกัน เช่นนี้ ชื่อว่า **"ปวัตติกกมนัย"** การเดินแห่งอาการกำลังบังเกิดเป็น

---

[๑] ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๗๕/๓๒๗ (สฺยา.)

ปรากฏสภาพเมื่อเดิน การกำหนดกระทำหมายจำว่าเดินอยู่เช่นนี้ ชื่อว่า **"ปฏิปัตติกกมนัย"**

๔. แสดงวิปัสสนาญาณ องค์แห่งเหตุที่จะบังเกิดเป็นมิจฉาทิฏฐิ

ทุเว เหตุ ทุเว ปจฺจยา สาวกสฺส สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย ปรโต จ โฆโส สจฺจานุสนฺธิ อชฺฌตฺตญฺจ โยนิโส จ มนสิกาโร.[๑]

สาวกสฺส แห่งสาวก **สมฺมาทิฏฺฐิยา** ด้วยวิปัสสนาญาณมรรคญาณ **อุปฺปาทาย** เพื่อจะให้บังเกิดเป็นเหตุ เหตุนั้น **ทุเว** มี ๒ **ปจฺจยา** การอุดหนุนนั้น **ทุเว** สอง **กตเม ทุเว** สองประการอย่างไร ? **สจฺจานุสนฺธิ** เนื่องด้วยสัจธรรม ๔ **ปรโต จ โฆโส** ได้ฟังธรรมซึ่งผู้อื่นชี้แจงแสดงก็ดี **อชฺฌตฺตญฺจ** ในภายในสันดานแห่งกาย **โยนิโส จ มนสิกาโร** โดยเหตุอันเป็นที่ชอบแห่งตนยังใจให้อยู่ในอารมณ์ก็ดี **อิติ** ด้วยสองประการนี้เทียว.

---

๑ ปาฐะนี้ยังไม่พบที่มา แต่มีความคล้ายคลึงปาฐะในมหาเวทัลลสูตรว่า **"เทฺว โข อาวุโส ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย – ปรโต จ โฆโส, โยนิโส จ มนสิกาโร"** แปลความว่า "ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ธรรม ๒ ประการ คือความได้สดับแต่บุคคลอื่น ๑ ความทำในใจโดยแยบคาย ๑ เป็นปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ" ม.มู (บาลี) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙ (สฺยา.)

ได้ฟังธรรมอันเป็นถ้อยคำซึ่งเนื่องด้วยอริยสัจธรรม ๔ ในสำนักผู้อื่น คือเป็นองค์แห่งปรโตโฆสะประการหนึ่ง โดยเหตุอันเป็นที่ชอบแห่งตน ยังจิตให้ตั้งมั่นสงบอยู่ในอารมณ์ คือกระทำใส่ใจซึ่งสภาพปรมัตถธรรม คือเป็นองค์แห่งโยนิโสมนสิการ ประการหนึ่ง

คฤหัสถ์บรรพชิตทั้งหลาย เมื่อได้ประกอบพร้อมแล้วด้วยองค์ ๒ ประการนี้แล้ว เป็นเหตุที่จะให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏทุกข์นั้น คือสามารถจะได้ซึ่งวิปัสสนาสัมมาทิฏฐิญาณ(และ)มรรคญาณทั้งหลาย ที่เรียกว่าสาวกแห่งคฤหัสถ์บรรพชิตทั้งหลายนั้น พ้นจากองค์ ๒ ประการนี้แล้วไม่สามารถจะได้ซึ่งวิปัสสนาญาณ(และ)มรรคญาณ[๑]

---

[๑] **สัมมาทิฏฐิ ๕ ประการ** ตามนัยแห่งอรรถกถาอังคุตตรนิกาย ดังนี้

๑. **กัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบเกี่ยวกับกรรม

๒. **ฌานสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบที่เกิดร่วมกับฌาน

๓. **วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบที่เกิดร่วมกับวิปัสสนา

๔. **มรรคสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบที่เกิดร่วมกับมรรคญาณ

๕. **ผลสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบที่เกิดร่วมกับผลญาณ

องฺ.อ. (บาลี) ๑/๓๐๕/๔๒๓ (มจร.)

ในเวลาเดี๋ยวนี้ได้ประจวบพบปะอยู่ในพระพุทธศาสนา เป็นการสำคัญใหญ่ยิ่ง อันสมควรที่จะกระทำความเพียรให้ประกอบพร้อมด้วยองค์ ๒ ประการ ในเวลานี้ ผู้ซึ่งพร้อมแต่องค์ปรโตโฆสะนั้นมีถมไป ผู้ซึ่งประกอบพร้อมด้วยองค์แห่งโยนิโสมนสิการนั้นน้อยนักน้อยหนา ในองค์ ๒ ประการนี้ โดยมากบางท่านย่อมไม่ประกอบพร้อม

เพื่อจะให้ประกอบพร้อมองค์ปรโตโฆสะนั้น ควรจะศึกษาร่ำเรียนให้รู้สรุปใจความสภาพแห่งวิปัสสนาอารมณ์ คือ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นต้น เมื่อได้ศึกษาเรียนแล้ว ญาณที่รู้นั้น ชื่อว่า **"สุตมยญาณ"** เพื่อได้ดำริตริตรองในขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นต้น เพื่อจะให้เห็นเป็นญาณในไตรลักษณ์เช่นนี้ ชื่อว่า **"ติลักขณจินตามยญาณ"** ญาณที่เพ่งในขณะปัจจุบัน รูปนามกำลังเป็นอยู่ เพื่อจะให้รู้เห็นปรากฏในไตรลักษณ์ ๓ นั้น ชื่อว่า **"วิปัสสนาภาวนามยญาณ"** ในญาณทั้ง ๓ นี้ สุตมยญาณนั้น ย่อมอุดหนุนให้จินตามยญาณมีกำลังให้เห็นกล้า จินตามยญาณนั้น ย่อมอุดหนุนส่งเสริมให้ภาวนามยญาณมีกำลังให้เห็นให้แรงกล้า ภาวนามยญาณนั้นย่อมอุดหนุนกระทำให้บังเกิดมรรคญาณดังนี้

ญาณทั้งหลายซึ่งอุดหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันองค์หนึ่งต่อองค์หนึ่งนั้น โดยอุปมาเหมือนบุรุษอันสีไฟ

ฉะนั้น ในอุปมาสีไฟ **"สุตมยญาณ"** นั้น เหมือนแท่นสีไฟ **"จินตามยญาณ"** นั้น เหมือนไม้ซึ่งสีไฟ **"ภาวนามยญาณ"** นั้น เหมือนการสีไฟ **"มรรคญาณ"** นั้น เหมือนไฟ **"โยคีบุคคล"** นั้น เหมือนบุรุษสีไฟ ผู้ต้องการไฟซึ่งสีไฟนั้นไม่ได้ไฟ ไม่หยุดสีโดยเร่งรัดฉันใด ผู้ปรารถนาซึ่งมรรคญาณโยคีบุคคลอันเพ่งในวิปัสสนาไม่ได้มรรคญาณ ไม่หยุดหย่อนกระทำความเพียรโดยอุตสาหะอันแรงกล้าฉันนั้น ญาณทั้งหลายซึ่งชี้แจงมาแล้ว การรู้การเห็นซึ่งเป็นการแตกต่างโดยต่างลักษณะ ควรรู้ ควรเข้าใจ โดยอุปมาดังได้ชี้แจงมาแล้ว

บุคคลอันใคร่เดินทางป่าผู้หนึ่งนั้น ก่อนที่ยังไม่ได้ไปในทางที่จะไปนี้ ได้ยินเขาพูดกันว่ามีช้างร้าย เมื่อได้ไปได้พบเห็นที่ที่ช้างอยู่นอนมีรอยช้างเป็นต้น เมื่อได้นิมิตเหตุเช่นนี้ ว่าช้างมีแน่นอน เป็นการรู้ครั้งที่สอง เมื่อไปต่อไปเวลาเห็นตัวช้าง เป็นการได้เห็นประจักษ์แก่ตา เป็นการรู้ครั้งที่สาม ในอุปมานี้ แรกรู้เหมือนกับ **"สุตมยญาณ"** รู้ครั้งที่สองเหมือนกับ **"จินตามยญาณ"** รู้ครั้งที่สามเหมือนกับ **"ภาวนามยญาณ"**

การรู้ด้วยสุตมยญาณ รู้โดยผู้อื่นเขาเทศนาชี้แจงแนะนำ เช่นว่านี้เป็นการรู้อย่างชนิดสุตะเทียว การรู้ด้วยจินตามยญาณนั้น เพราะรู้โดยลูบไล้คิดอ่านตริตรองไปในสภาพลักษณ์ เช่นนี้เป็นการรู้อย่างชนิดอนุมานเทียว การรู้ด้วยภาวนามยญาณ เพราะเหตุรู้โดยละห่างจากอวิชชา พบด้วยตนเองโดยประจักษ์ เช่นนี้เป็นชนิดรู้อย่างทิฏฐิเทียว ในการที่พูดแห่งลักษณะการรู้เห็นกันต่างๆ ในญาณ ๓ แห่งรูปนามไตรลักษณ์ทั้ง ๓ นั้น เสียงที่พูดให้ฟังกันนั้น ออกมาเป็นเสียงเดียวเหมือนกัน การรู้การเห็นนั้นไม่เหมือนกัน เป็นพิเศษแปลกกว่านั้น เป็นพิเศษแปลกอย่างไรนั้น ก็ไม่สามารถจะชี้แจงให้เข้าใจได้ จะชี้แจงได้เพียงอุปมาเท่านั้น อุปมาว่าน้ำตาลทราย น้ำตาลโตนด น้ำผึ้งนั้น จะชี้แจงถึงความหวานแล้ว ออกเสียงมาว่าหวานเหมือนกันทั้งนั้น แต่รสหวานนั้นไม่เหมือนกัน การที่รสไม่เหมือนนั้น ผู้กินลิ้มรสเท่านั้นจะรู้ได้เหมือนเช่นนั้น ลักษณะแห่งการรู้เห็นในญาณทั้งสาม อันมีรสแปลกพิเศษนั้น วิปัสสนาโยคีบุคคลเท่านั้นสามารถรู้เห็นได้ เพราะฉะนั้นผู้ใดใคร่รู้ใคร่เห็นแล้ว ต้องการให้มาทาบทามลองกระทำความเพียรในงานวิปัสสนา จึงจะปรากฏรู้ได้

แม้ว่ากระทำความเพียรวิปัสสนากรรมฐานก็ดี ต้องให้ถึงแบบแผนวิปัสสนาโดยยถาภูตสภาวะ โดยปริญญา ๓[๑] ขึ้นเป็นชั้นๆ ถือเอาตามแบบแผนในสำนักแห่งบุคคลผู้สามารถรู้เห็นด้วยดีให้เข้าใจว่าควรกระทำตามวิธีแบบแผนของผู้เป็นอาจารย์โดยยถาภูตนัยอันเป็นแบบแท้จริง เพื่อได้กระทำความเพียรดังกล่าวนี้

---

[๑] **ปริญญา ๓** (การกำหนดรู้, การทำความรู้จัก, การทำความเข้าใจโดยครบถ้วน)

๑. ญาตปริญญา (กำหนดรู้ด้วยให้เป็นสิ่งอันรู้แล้ว, กำหนดรู้ขั้นรู้จัก, กำหนดรู้ตามสภาวลักษณะ คือ ทำความรู้จักจำเพาะตัวของสิ่งนั้นโดยตรง พอให้ชื่อว่าได้เป็นอันรู้จักสิ่งนั้นแล้ว เช่นว่ารู้ นี้คือเวทนา เวทนาคือสิ่งที่มีลักษณะเสวยอารมณ์ดังนี้เป็นต้น)

๒. ตีรณปริญญา (กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา, กำหนดรู้ขั้นพิจารณา, กำหนดรู้โดยสามัญลักษณะ คือ ทำความรู้จักสิ่งนั้นพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เช่นว่า เวทนาไม่เที่ยง มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ดังนี้เป็นต้น)

๓. ปหานปริญญา (กำหนดรู้ด้วยการละ, กำหนดรู้ถึงขั้นละได้, กำหนดรู้โดยตัดทางมิให้ฉันทราคะเกิดมีในสิ่งนั้น คือรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วละนิจจสัญญาเป็นต้น ในสิ่งนั้น เสียได้)

ปริญญา ๓ นี้ เป็นโลกียะ มีขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์ เป็นกิจในอริยสัจข้อที่ ๑ คือ ทุกข์ ในทางปฏิบัติ จัดเข้าใน วิสุทธิข้อ ๓ ถึง ๖ คือ ตั้งแต่นามรูปปริเฉท ถึง ปัจจยปริคคหะ เป็นภูมิแห่งญาตปริญญา ตั้งแต่กลาปสัมมสนะ ถึง อุทยัพพยานุปัสสนา เป็นภูมิแห่งตีรณปริญญา ตั้งแต่ ภังคานุปัสสนาขึ้นไป เป็นภูมิแห่งปหานปริญญา

[พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,** พ.ศ. ๒๕๕๑. หน้า ๙๕]

ยถาภูตํ ญาณาย สตฺถา ปริเยสิตพฺโพ.[๑]

พระพุทธองค์ทรงตักเตือนชักชวนดังนี้ **ยถาภูตํ ญาณาย** เพื่อให้เป็นยถาภูตญาณ คือรู้เห็นซึ่งสภาพปรมัตถ์อันมีจริงเป็นจริง **สตฺถา** บุคคลผู้ซึ่งจะเป็นอาจารย์นั้น **ปริเยสิตพฺโพ** จงแสวงหาเป็นอาจารย์[๒]

ยถาภูตํ ญาณาย อุสฺโสฬฺหี กรณียา.[๓]

ยถาภูตํ ญาณาย เพื่อจะให้ได้และให้เป็นยถาภูตญาณ คือรู้เห็นซึ่งสภาพปรมัตถธรรมอันมีจริงเป็นจริง **อุสฺโสฬฺหี** การเจริญกระทำความเพียรไม่หยุดหย่อน ประหนึ่งว่าผู้สีไฟฉะนั้น **กรณียา** ควรให้ประพฤติปฏิบัติ

---

๑ สํ.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๐๙/๑๖๐ (สฺยา.)

๒ **ควรเรียนกรรมฐานกับพระวินิจฉยาจารย์ผู้ไม่เลอะเลือนทั้งในบาลี (พระไตรปิฎก) และอรรถกถาเป็นที่สุด**

อนึ่ง กุลบุตรผู้มีศีลบริสุทธิ์และตัดปลิโพธได้แล้วอย่างนั้น เมื่อจะเรียนกรรมฐานนี้ ควรเรียนเอาในสำนักพุทธบุตร ผู้ให้จตุตถฌานเกิดขึ้นด้วยกรรมฐานนี้แล แล้วเจริญวิปัสสนา ได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์, เมื่อไม่ได้พระขีณาสพนั้น ควรเรียนเอาในสำนักพระอนาคามี, เมื่อไม่ได้แม้พระอนาคามีนั้น ก็ควรเรียนเอาในสำนักพระสกทาคามี, เมื่อไม่ได้แม้พระสกทาคามีนั้น ก็ควรเรียนเอาในสำนักพระโสดาบัน, เมื่อไม่ได้แม้พระโสดาบันนั้น ก็ควรเรียนเอาในสำนักของท่านผู้ได้จตุตถฌาน ซึ่งมีอานาปานะเป็นอารมณ์, เมื่อไม่ได้ท่านผู้ได้จตุตถฌานแม้นั้น **ก็ควรเรียนเอาในสำนักของพระวินิจฉยาจารย์ ผู้ไม่เลอะเลือนทั้งในบาลีและอรรถกถา,** จริงอยู่ พระอริยบุคคลทั้งหลายมีพระอรหันต์เป็นต้น ย่อมบอกเฉพาะมรรคที่ตนได้บรรลุแล้วเท่านั้น, **ส่วนพระวินิจฉยาจารย์นี้เป็นผู้ไม่เลอะเลือน กำหนดอารมณ์เป็นที่สบายและไม่สบายในอารมณ์ทั้งปวงแล้วจึงบอกให้ เหมือนผู้นำไปสู่ทางช้างใหญ่ในป่าที่รกชัฏฉะนั้น.**

วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๓๕-๓๓๖ (มมร.) (ตติยปาราชิกวรรณนา)

๓ สํ.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๑๐/๑๖๑ (สฺยา.)

การได้สดับตรับฟังวิธีแบบแผนกระทำความเพียรธรรมแต่สำนักอาจารย์นั้น เรียกว่า **"ปรโตโฆสะ"** กระทำความเพียรตามแบบอาจารย์ซึ่งให้ไป และตนได้กระทำเสมอโดยใส่ใจนั้น เรียกว่า **"โยนิโสมนสิการ"** ดังนี้

๕. แสดงสติกับปัญญา

สติเยว ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ.[๑]

สติเยว สติเท่านั้น **ปฏฺฐานํ** ไปในเบื้องหน้า **สติปฏฺฐานํ** สติเท่านั้นไปในเบื้องหน้า.

อธิบายว่า ตามบทแห่งสติปัฏฐานนั้น ถือเอาสติเป็นประธาน แม้ว่ากระทำความเพียรตามแบบแผนสติปัฏฐานซึ่งวิปัสสนากรรมฐานก็ดี ไม่ได้ถือเอาเพียงสติอย่างเดียว ควรถือเอาสติเป็นเบื้องหน้าแห่งการหมายจำ โดยญาณที่รู้แห่งปัญญาเท่านั้นเป็นที่แน่นอน เพราะฉะนั้นฎีกาวิสุทธิมรรคว่า

๑ ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๗๒/๑๓๓ (ภูมิพโล)

สติ หิ "ธารณา"ติ นิทฺทิฏฺฐา, ธารณญฺเจตฺถ สลฺลกฺขณํ.[๑]

หิ สจฺจํ ถ้อยคำนั้นจริง **สติ** สตินั้น **"ธารณา"ติ** "ธารณา" ดังนี้ **นิทฺทิฏฺฐา** ได้ชี้แล้ว **เอตฺถ** ในการชี้ว่าสติเป็นธารณะนั้น **ธารณญฺจ** ธารณะก็ดี **สลฺลกฺขณํ** ชื่อว่าเป็นการหมายจำด้วยดี.

[แท้จริง สติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิบายว่าเป็น "ความระลึกได้", ความระลึกได้ในที่นี้ ได้แก่ การกำหนดด้วยดี]

ตามที่กล่าวในฎีกานี้ว่า บท **"สติปฏฺฐาน"** นั้น แยก **"สติ"** บทหนึ่ง **"ปฏฺฐาน"** บทหนึ่งแล้ว ชี้แจงในบท **"สติ"** ว่า ในบทแห่ง **"สติ"** แปลว่า การระลึกนั้น ให้ถือเอาสภาพการหมายจำ **ธารณ**-ศัพท์นั้น เพราะแสดงซึ่งการหมายจำให้ถือเอาสติ เมื่อพ้นจากสติแล้วไม่สามารถจะเป็นปัญญาที่รู้ได้ เพื่อจะแสดงเหตุการณ์ที่พ้นจากสติแล้ว ไม่มีปัญญาที่รู้ คือ

อถ วา อุปธาเรตพฺพนฺติ สติปุพฺพงฺคมาย ปญฺญาย อุปลกฺเขตพฺพํ. น หิ กทาจิ สติรหิตา ปญฺญา อตฺถิ.[๒]

---

[๑] วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (บาลี) ๑/๑๑๓/๒๔๕ (มจร.)
[๒] วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (บาลี) ๑/๑๑๓/๒๔๕ (มจร.)

อถ วา นัยหนึ่งว่า **อุปธาเรตพฺพนฺติ** การควรหมายจำนั้น **สติปุพฺพงฺคมาย** มีสตินำไปเบื้องหน้า **ปญฺญาย** ด้วยปัญญา **อุปลกฺเขตพฺพํ** ควรทำหมายจำ **หิ สจฺจํ** ที่กล่าวนั้นจริง **กทาจิ** ในกาลบางคราว **สติรหิตา** การหมายจำพ้นจากสติ **ปญฺญา** ปัญญาที่รู้นั้น **น อตฺถิ** ไม่มีแล้ว.

[อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **"อุปธาเรตพฺพํ"** ได้แก่ บุคคลพึงเข้าไปกำหนดด้วยปัญญาอันมีสติไปก่อน, แท้จริง ในกาลบางคราว ปัญญาที่ปราศจากสติ ย่อมไม่มี]

อธิบายว่า การหมายจำนั้น ไม่ใช่สติอย่างเดียว สติกับปัญญาย่อมเป็นอยู่หน้าหลังต่อเนื่องพร้อมกันอยู่เสมอไม่ขาด สติกับปัญญารวมเป็นอันเดียวกัน ให้สันนิษฐานถือเอาในสภาพใจความ คือการหมายจำนั้น มีสตินำไปเบื้องหน้าแห่งปัญญาญาณที่รู้ สตินั้นเป็นการระลึกในอารมณ์ที่ดีแห่งสัมปยุตตธรรมทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นก็ดีตนของตนเป็นผู้ระลึกอยู่ก็ดี เป็นแต่เพียงพึงระลึกก็ดีสตินั้นมีลักษณะย่อมซึมซาบตั้งอยู่ในอารมณ์ ประหนึ่งว่าเอาเงินทอง ทองแดง เหล็ก เป็นต้นเหล่านี้ ใส่ในน้ำจมอยู่เช่นนั้นเหมือนหนึ่งซึมซาบตั้งอยู่อย่างไร กล่าวคือสตินั้น ซึมซาบตั้งอยู่แล้วในอารมณ์แห่งสัมปยุตตธรรม เมื่อซึมซาบถึงอารมณ์แล้ว และย่อมไม่ลืมซึ่งอารมณ์ ไม่ให้ลืม ให้ระลึก

จำหมายอยู่เช่นนี้ เรียกว่า **"อปิลาปนลักษณะ"** แห่ง อปิลาปนลักษณะ คือเป็นการตั้งอยู่โดยให้ซึมซาบจมอยู่ เพื่อมิให้สัมปยุตตธรรมในอารมณ์โผล่ขึ้น ไม่ให้ลืม ให้ระลึกอยู่ มีลักษณะให้หมายจำอยู่ดังนี้ จะให้ระลึกอยู่อย่างไร ประหนึ่งว่า เสนาบดีคลังแห่งบรมจักรพรรตราธิราช นำเสนอ กราบทูลจำนวนบัญชีราชสมบัติแด่พระองค์ทุกเช้าค่ำ ว่ามี ช้าง ม้า รถ ทหารพลเดินเท่านั้น มีจำนวนเท่านั้น ทอง เงิน เป็นต้น ทั้งสิ้นเท่านั้น มีจำนวนเท่านั้น อ่านบัญชีเพื่อให้ พระองค์ระลึกฉันใด เหมือนเช่นนั้น สตินั้นคือ **"สติปัฏฐาน ทั้ง ๔"** และ **"สัมมัปปธานทั้ง ๔"** นี้เทียว เหล่านี้เป็นต้น ว่าให้ระลึกถึงซึ่งกุศลธรรมดังนี้

อีกอย่างหนึ่ง สตินั้นมีลักษณะเป็นการอุดหนุน ยกย่อง อุดหนุนยกย่องอย่างไร ? พระราชบุตรของ พระจักรพรรตราธิราชนั้น ย่อมดูซึ่งผลประโยชน์สิ่งที่มีคุณ ไม่มีคุณ อย่างนี้เป็นคุณประโยชน์ อย่างนี้ไม่มีคุณประโยชน์ รู้เช่นนี้แล้วถ่ายถอนสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ อุดหนุนบำรุงยกย่อง แต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ฉันใด เหมือนเช่นนั้น เมื่อมีสติแล้ว ย่อมพิจารณาแสวงหาแต่สภาวธรรมที่เป็นคุณประโยชน์ ย่อมให้ละถอนเสียซึ่งทุจริตธรรมที่ไม่มีประโยชน์ กล่าวคือ ย่อมอุปถัมภ์บำรุงยกย่องแต่สุจริตธรรมดังนี้

สตินั้นย่อมมีกิจไม่หลงลืม **(อสัมโมสรส)** และเป็นธรรมรักษาซึ่งโยคีบุคคล โดยมีญาณให้เห็นชัด อีกอย่างหนึ่งเป็นการนำสู่เบื้องหน้ายังอารมณ์ โดยญาณให้เห็นชัด **(อารักขปัจจุปัฏฐาน)** เป็นสัญญาอันยึดมั่นคงเป็นเหตุแห่งการใกล้ชิด **(ถิรสัญญาปทัฏฐาน) วา** เป็นเหตุให้บังเกิดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นต้น สตินั้นเพราะตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ เหมือนกับเสาประตูอันปักไว้โดยมั่นคง ป้องกันไม่ให้เป็นกิเลส มีจักษุเป็นต้น เพราะย่อมรักษาซึ่งทวารทั้ง ๖ โดยรอบคอบ ประหนึ่งเพื่อจะไม่ให้ชาวบ้านเข้าประตูเมือง กล่าวคือ เหมือนกับผู้รักษานายประตูอันป้องกันรักษาฉะนั้น[๑]

---

๑ **ลักขณาทิจตุกกะของสติ**

๑. **อปิลาปนลกฺขณา** มีความระลึกในอารมณ์เนืองๆ เป็นลักษณะ

๒. **อสมฺโมสรสา** มีความไม่หลงลืมเป็นกิจ

๓. **อารกฺขปจฺจุปฏฺฐานา** มีการรักษาอารมณ์เป็นผลปรากฏ

๔. **ถิรสญฺญาปทฏฺฐานา** มีความจำได้มั่นคงเป็นเหตุใกล้

วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๔๖๕/๑๐๖ (มจร.)

ที่ตั้งแห่งการหมายจำ กล่าวคือ ปัญญาที่รู้ๆ[๑] นั้น คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทั้ง ๔ นี้ กล่าวคือ จะต้องหมายจำให้รู้ในอาการแห่งกาย ในอาการแห่งวาจา ในอาการแห่งจิต นัยจำแนกบทสติปัฏฐานนั้น

สติยา ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ.[๒]

สติยา การหมายจำแห่งสติ **ปฏฺฐานํ** ที่ตั้งเทียว **สติปฏฺฐานํ** เป็นที่ตั้งแห่งสติ.

สภาพใจความแห่ง "สติ" กับ "ปฏฺฐาน" เมื่อรวมเป็นบทเดียวกันนั้น เป็นสภาพการหมายจำของอาการแห่งกายเป็นต้น เป็นที่ตั้งแห่งสภาพญาณปัญญาที่รู้ เพราะฉะนั้นกล่าวว่า

---

[๑] ลักขณาทิจตุกกะของปัญญาเจตสิก

๑. **ธมฺมสภาวปฏิเวธลกฺขณา** มีการรู้แจ้งสภาวธรรมเป็นลักษณะ

๒. **ธมฺมานํ สภาวปฏิจฺฉาทกโมหนฺธการวิทฺธํสนรสา** มีการกำจัดความมืดคือโมหะที่ปกปิดสภาวะเป็นกิจ

๓. **อสมฺโมหปจฺจุปฏฺฐานา** มีความไม่หลงเป็นผลปรากฏ

๔. **สมาธิปฏฺฐานา** มีสมาธิเป็นเหตุใกล้

วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๔๒๔/๗๖ (มจร.)

[๒] ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๗๒-๓๗๓/๓๕๐ (มจร.)

สติ จ สา ปฏฺฐานญฺจาติ สติปฏฺฐานํ.[๑]

สติ จ การหมายจำแห่งสติเป็นของถูก **สา** อันว่าการหมายจำแห่งสตินั้น **ปฏฺฐานญฺจ** เป็นที่ตั้งแห่งฐานนั้นก็ถูกต้อง **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **สติปฏฺฐานํ** ชื่อว่าสติปัฏฐาน.

สติกับปัญญานั้น **"สติ"** คือ สมถะ **"ปัญญา"** คือวิปัสสนา กล่าวคือ ๒ องค์นี้รวมเข้าเป็นอันเดียว เพราะฉะนั้นในบาฬีอุปริปัณณาสก์กล่าวว่า

ตสฺสิเม เทฺว ธมฺมา ยุคนทฺธา วตฺตนฺติ – สมโถ จ วิปสฺสนา จ.[๒]

ตสฺส การซึ่งเห็นบุคคลทำหมายจำว่าเห็นนั้น **สมโถ จ** สมถะก็ดี **วิปสฺสนา จ** วิปัสสนาก็ดี **อิเม เทฺว ธมฺมา** สมถะกับวิปัสสนาธรรมทั้งสองนั้น **ยุคนทฺธา** ทั้งคู่ **วตฺตนฺติ** บังเกิดเป็นพร้อมกัน.

วิปัสสนานั้น กล่าวคือ สติพร้อมด้วยรูปนาม ขันธ์เป็นต้น โดยมีญาณรู้ทำความหมายจำแห่งปัญญาในปรมัตถธรรม เช่นนี้เรียกว่า วิปัสสนา สภาพแหงวิปัสสนาก็คือการเพ่งหมายจำต่างๆ นานา เทียว เพราะฉะนั้นกล่าวว่า

---

๑ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๗๒-๓๗๓/๓๕๐ (มจร.)

๒ ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๘๒๙/๕๒๔ (สฺยา.)

วิวิเธน ปสฺสนา วิปสฺสนา.[๑]

วิวิเธน โดยมากต่างๆ นานา **ปสฺสนา** ย่อมให้เพ่งเทียว **วิปสฺสนา** ย่อมเพ่งต่างๆ นานา โดยมาก.[๒]

"**วิ**" กับ "**ปสฺสนา**" เมื่อแยกเป็น ๒ บทแล้ว แปลว่า

วิอิติ อุปสคฺโค ปสฺสนาติ อตฺโถ.[๓]

วิอิติ เอโส สทฺโท วิ แห่งศัพท์นั้น **อุปสคฺโค** เป็นแต่อุปสรรคบท **ปสฺสนา** การเพ่ง การหมายจำ การใส่ใจ คือกระทำในใจเทียว **อิติ อยํ** อันนี้นั้น **อตฺโถ** เป็นสภาพใจความที่ต้องรู้แห่งบท "**วิปสฺสนา**" เทียว.

ในบท "**วิปสฺสนา**" **วิ** ศัพท์นั้น เป็นศัพท์เกินไม่มีคำแปล[๔] แสดงแต่คำแปลอันเดียวแห่งบท "**วิปสฺสนา**" เท่านั้น ให้ปรากฏอีก คือการทำสติ การหมายจำ การเพ่ง การกระทำในใจ ที่พูดจากล่าวกันต่างๆ ดังนี้ เป็นแต่คำพูดต่างเสียงกันเท่านั้น เป็นสภาพใจความอันเดียวเหมือนกัน

---

๑ **วิวิเธนากาเรน ปสฺสตีติ วิปสฺสนา.** วิภาวินี.โยชนา. (บาลี) ๓/๒๙๗/๔๕๑ (มมร.)

๒ **วิ** อุปสรรค ตามนัยนี้ มีอรรถ **"ธาตฺวตฺถวิเสสก"** ทำอรรถของธาตุให้พิเศษขึ้น (ทำให้ความหมายชัดเจนขึ้น)

๓ เปฏโกปเทส. (บาลี) ๖๔/๒๘๘ (มจร.)

๔ **วิ** อุปสรรค ตามนัยนี้ มีอรรถ **"ธาตฺวตฺถานุวตฺตก"** คล้อยตามอรรถของธาตุ (ความหมายเท่าเดิม)

รวมใจความของบทสติปัฏฐาน บทวิปัสสนาทั้งสองนั้น "สติปัฏฐาน" ก็คือ เป็นการหมายจำที่รู้ในอาการแห่งกายเป็นต้น "วิปัสสนา" นั้น เป็นการหมายจำที่รู้รูป นามขันธ์ เป็นต้น ที่ว่าอาการแห่งกายเป็นต้น กับที่ว่ารูป นามเป็นต้นนั้น การกระทำความเพียรของการเจริญนั้น เป็นสภาพใจความเหมือนกัน

ในข้อที่ควรระวัง กล่าวคือไม่ใช่ที่จะต้องการในข้อเรียกร้องพูดจาในกิจการวิปัสสนาว่า "การเจริญ" "การภาวนา" "การเพ่ง" "การหมายจำ" "การกระทำในใจ" เป็นต้น "เป็นแต่กระทำความเพียร เพื่อจะให้บังเกิดจะให้บังเกิดปัญญาญาณที่รู้เท่านั้นเป็นข้อสำคัญ" ก็คือต้องการให้รู้อย่างเดียวเท่านั้น คำที่ว่าเจริญนั้น การทำหมายจำเพื่อจะให้รู้เหตุอันบังเกิดแต่ทวารทั้ง ๖ กับอารมณ์ทั้ง ๖ กระทบกันแล้ว ประเดี๋ยวๆ เกิด ประเดี๋ยวดับนั้น ทำหมายจำครั้งหนึ่งกับทำหมายจำ ๒ ครั้งนั้น ๒ ครั้งเจริญ ทำหมายจำ ๒ ครั้งกับ ๓ ครั้งนั้น ๓ ครั้งเจริญเป็นต้น ให้ทวีครั้งหนึ่งๆ อย่างนี้ เอาสติไว้ข้างหน้า แล้วทำหมายจำ เจริญแพร่มานั้น กล่าวคือได้เจริญแพร่มาก ตามธรรมดาที่รู้กับที่หมายจำนั้น ได้กระทำเหมือนกันแล้ว ตามธรรมดาตามที่ใช้เรียกพูดกัน

ว่า ที่รู้นี่และว่าหมายจำอย่างนี้กันมาก อุปมาในการที่ถามว่าได้ระวังหรือเปล่า ? จำได้หรือเปล่า ? พิจารณาใคร่ครวญหรือเปล่า ? ตอบว่า จำได้แล้ว พิจารณาใคร่ครวญแล้ว พูดจากันอยู่เช่นนี้นั้น ว่าเป็นการรู้แล้ว พูดกันอยู่อย่างนี้เป็นธรรมดา

เพราะฉะนั้น เพื่อจะให้เข้าใจรู้ง่ายในหมู่คนตามที่พูดจากัน เพื่อจะให้ปรากฏชัดว่า **"เจริญ" "ภาวนา" "เพ่ง"** แทนถ้อยคำเหล่านี้ ในหนังสือนี้กล่าวคือ **"หมายจำ"** ใช้คำนี้แทน กล่าวคือ กำลังทำหมายจำสภาพซึ่งบังเกิดจากอาการแห่งกาย อาการแห่งวาจา อาการแห่งจิตทั้งหลายนั้น เรียกว่า **"เพ่งวิปัสสนา"** เมื่อทำหมายจำด้วยสติแล้วก็บังเกิดปัญญาญาณรู้ ที่ว่าปัญญามีสตินำไปเบื้องหน้า **(สติปุพฺพงฺคมาย ปญฺญาย อุปลกฺเขตพฺพํ)** แห่งผู้กระทำความเพียรกรรมฐาน ซึ่งต้องทำหมายจำในเวลาแรกๆ อันมีญาณที่รู้ยังไม่ถี่เท่านั้น เมื่อเวลาได้ทำหมายจำเจริญแพร่หลาย ญาณที่รู้ก็ถี่มา ญาณที่รู้เห็นมีกำลังกล้ามาแล้วกระทำความเพียรโดยไม่ต้องหมายจำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะเห็นชัดซึ่งสภาพรูปนามทั้งหลาย เป็นสภาพไม่เที่ยง สภาพเป็นทุกข์ สภาพไม่ใช่เรา ไม่อยู่ในอำนาจเราดังนี้

๖. แสดงขันธ์ ๕[๑]

ขันธ์เป็นที่ตั้งอารมณ์แห่งวิปัสสนาภาวนานั้น มี ๕ คือ **รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ**[๒] ขันธ์ ๕ ก็คือ **"รูปนาม"** นี่เอง รูปนามซึ่งรวมบังเกิดเป็นไปใน ๓ กาล คือ อดีต อนาคต ปัจจุบัน การกระทำความเพียรก็เพื่อให้รู้ซึ่งสภาพแห่งขันธ์ ๕ นั้น ชื่อว่า **"เพ่งวิปัสสนาส"** ที่ว่ากระทำความเพียร เพื่อจะให้รู้ซึ่งชื่อสัญญาแห่งขันธ์นั้น ไม่ใช่เป็นการอย่างที่จิตใจคิดนึกตรึกตรองเช่นนี้หาไม่ แปลว่าให้เพ่งหมายจำเอาเมื่อขณะรูปนามบังเกิดเป็น ให้ตามรู้โดยปกติซึ่งเขาบังเกิดเป็น ให้หมายจำดังเช่นว่านี้

---

[๑] **ชาติชรามรณาทีหิ สํสารทุกฺเขหิ ขชฺชตีติ ขนฺโธ.**

ธรรมชาติใด ที่สังสารทุกข์ มีความเกิด ความแก่และความตายเป็นต้น ย่อมเคี้ยวกิน เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า ขนฺธ. (ธรรมชาติที่ถูกความเกิด แก่ เจ็บ และตายเคี้ยวกิน), รูปสทฺธิ. สูตรที่ ๖๗๔.

[๒] **องค์ธรรมของขันธ์ ๕ ดังนี้**

๑. **รูปขันธ์** องค์ธรรมคือ รูป ๒๘

๒. **เวทนาขันธ์** องค์ธรรมคือ เวทนาเจตสิก ๑

๓. **สัญญาขันธ์** องค์ธรรมคือ สัญญาเจตสิก ๑

๔. **สังขารขันธ์** องค์ธรรมคือ เจตสิกที่เหลือ ๕๐

๕. **วิญญาณขันธ์** องค์ธรรมคือ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ (โดยพิสดาร)

(อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ) ภูตํ ภูตโต ปสฺสติ.[๑]

ภูตํ ที่ปรากฏบังเกิดเป็นนั้น **ภูตโต** โดยบังเกิดให้ปรากฏเป็น ปสฺสติ ย่อมเพ่งหมายจำ.

[ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นความเป็นจริงโดยความเป็นเป็นจริง]

ภูตนฺติ ขนฺธปญฺจกํ.[๒]

ภูตนฺติ การให้บังเกิดปรากฏนั้น **ขนฺธปญฺจกํ** ขันธ์ ๕ นี้เทียว.

[คำว่า "ภูตํ" ได้แก่ ขันธ์ ๕]

ตามซึ่งมาในพระบาลีอรรถกถาว่า ขันธ์ ๕ นั้น โดยสภาพย่อมให้ปรากฏขึ้นมา และให้กระทำกำหนดหมายจำซึ่งสภาพอันปรากฏเท่านั้น ชื่อว่า **"เพ่งวิปัสสนา"** เมื่อกระทำการหมายจำ โดยคิดนึกตรึกตรองเอาเองเช่นนี้แล้ว ย่อมไม่ปรากฏสภาพ และมักไม่เป็นความจริงของปรมัตถขันธ์ดังนี้

---

๑ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๓๕๖/๒๔๐ (สฺยา.)

๒ ขุ.อิติ.อ. (บาลี) ๔๙/๒๐๔ (มจร.)

ความปรากฏแห่งสภาพปรมัตถ์นั้น ในขณะที่ขดเหยียด ย่อมปรากฏสภาพการเคลื่อนไหว อันการเคลื่อนไหวนั้น คือ "**วาโยธาตุ**" เมื่อเป็น "**วาโยธาตุ**" แล้ว เป็น "**อวินิพโภครูป ๘**"[๑] สภาพแห่งการขดการเหยียดนั้น ชื่อว่า "**รูปขันธ์**" เวลาขณะขดเหยียด การขดเหยียดแห่งสภาพ ซึ่งชอบไม่ชอบ และสภาพชอบก็ไม่ใช่ ไม่ชอบก็ไม่ใช่ คือ สภาพเฉยๆ[๒] ในสามนี้ต้องปรากฏอย่างหนึ่ง สภาพเหล่านี้ ชื่อว่า "**เวทนาขันธ์**" สภาพซึ่งเป็นการคู้ขดเหยียดนั้น โดยกำหนดกระทำหมายจำว่า คู้ขดเหยียดอยู่เช่นนี้ปรากฏแล้ว อันสภาพการกระทำหมายจำอยู่นั้น ชื่อว่า "**สัญญาขันธ์**" เมื่อเวลากระทำการคู้ขดเหยียดนั้น ย่อมเป็นสภาพปรากฏแล้วว่า กระทำความเพียรเร่งเร้า เพื่อจะคู้ขดเหยียด อันสภาพการกระทำความเพียรเช่นนี้ ชื่อว่า "**สังขารขันธ์**"

---

๑ **อวินิพโภครูป** "รูปที่แยกออกจากกันไม่ได้", รูปที่มีอยู่ด้วยกันเป็นประจำเสมอไปอย่างขาดมิได้เลยในสิ่งที่เป็นรูปทุกอย่าง กล่าวคือ ในสิ่งที่เป็นรูปทุกอย่าง แม้แต่ปรมาณูที่เล็กที่สุดก็จะต้องมีรูปธรรมชุดนี้อยู่เป็นอย่างน้อย, คุณสมบัติพื้นฐานที่มีอยู่เป็นประจำในวัตถุ, มี ๘ อย่าง คือ **ปฐวี** (ภาวะอ่อน-แข็ง) **อาโป** (ภาวะเอิบอาบ-เกาะกุม) **เตโช** (ภาวะเย็น-ร้อน) **วาโย** (ภาวะหย่อน-ตึง) **วัณณะ** (สี) คันธะ (กลิ่น) **รสะ** (รส) **โอชา** (อาหารรูป); ใน ๘ อย่างนี้ ๔ อย่างแรกเป็นมหาภูตรูป หรือธาตุ ๔, ๔ อย่างหลังเป็นอุปาทายรูป. (อภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๖)

๒ คำ "**ชอบ**" ในที่นี้เป็นภาษาโบราณ หมายถึง ความรู้สึกสบาย ได้แก่ **สุขเวทนา**

เมื่อเวลากระทำการหมายจำว่า การคู้ขดเหยียดนั้นว่าคู้ขดอยู่ เหยียดอยู่ และย่อมเป็นสภาพปรากฏการรู้การคู้ขดเหยียด และสภาพที่รู้นั้น ชื่อว่า **"วิญญาณขันธ์"** เมื่อเป็นเช่นนี้ โดยสภาพปรมัตถ์แห่งขันธ์ ๕ นั้น ย่อมปรากฏ เพราะฉะนั้นทรงเทศนาว่า

รุปฺปนลกฺขณํ รูปํ,[๑] **เวทยิตลกฺขณา เวทนา,**[๒] **สญฺชานนลกฺขณา สญฺญา,**[๓] **อายูหนลกฺขณา สงฺขารา,**[๔] **วิชานนลกฺขณํ วิญฺญาณํ.**[๕]

รุปฺปนลกฺขณํ สภาพแห่งการผันแปรนั้น **รูปํ** ชื่อว่า รูปขันธ์, **เวทยิตลกฺขณา** สภาพแห่งการเสวยนั้น **เวทนา** ชื่อว่า เวทนาขันธ์, **สญฺชานนลกฺขณา** โดยสภาพแห่งชื่ออันการหมายจำนั้น **สญฺญา** ชื่อว่า สัญญาขันธ์, **อายูหนลกฺขณา** โดยสภาพการกระทำความเพียรเร่าร้อนนั้น **สงฺขารา** ชื่อว่า สังขารขันธ์, **วิชานนลกฺขณํ** สภาพแห่งการรู้นั้น **วิญฺญาณํ** ชื่อว่า วิญญาณขันธ์.

---

[๑] ม.มู.อ. (บาลี) ๑/๑๐๐/๒๓๖ (มจร.)

[๒] ม.อุ.อ. (บาลี) ๑๐/๙๔/๖๐ (มมร.)

[๓] ม.อุ.อ. (บาลี) ๑๐/๙๔/๖๐ (มมร.)

[๔] อายูหนา สงขารา. ม.มู.อ. (บาลี) ๑/๑๓/๕๙ (มจร.)

[๕] ม.อุ.อ. (บาลี) ๑๐/๙๔/๖๐ (มมร.)

โดยมาในพระบาลีตามสภาพแห่งขันธ์ทั้งหลาย เมื่อเวลาซึ่งเพ่งหมายจำวิปัสสนา คือ **"เผณปิณฺฑูปมํ รูปํ"**[๑] (รูปเปรียบเหมือนต่อมฟองน้ำ) เป็นต้น มีอุปมาฉันใด จะคิดนึกตรึกตรองเอาด้วยจิตของตน ให้แตกต่างเป็นอย่างอื่น ห้ามไม่ให้คิดนึกตรึกตรองด้วยความเห็น เป็นแต่อุปมาเทียบเคียงสภาพในญาณอันเห็นชัดซึ่งขันธ์ในพระบาลีแสดงอุปมาซึ่งสภาวธรรมทั้งหลายมีมากมาย รวมใจความว่าสภาพอันหมายจำซึ่งวิปัสสนาแห่งปรมัตถ์ ในญาณซึ่งเห็นเป็นสภาพชัดเทียว และกระทำความเพียรเพื่อจะให้เห็นชัดซึ่งญาณเช่นนั้น คือขันธ์ ๕ นี้เทียว กล่าวคือขันธ์ ๕ โดยย่อนั้น คือเป็นรูปนามทั้งสองเท่านั้น

จากสมถะเมื่อเวลาจะขึ้นสู่ทางวิปัสสนาโดยรูปนามรู้แล้วด้วยจิตอันสงบตั้งมั่น ให้คิดหาหทัยวัตถุรูป ซึ่งเป็นที่อาศัยเพ่งอยู่แล้ว ชื่อว่าเพ่งนามก่อน ภายหลังจึงเพ่งรูปในทางวิปัสสนาโดยสภาพปกติในรูปนามทั้งสองย่อมปรากฏแต่รูปเท่านั้น นามไม่ปรากฏ

---

๑ สํ.ข. (บาลี) ๑๗/๒๔๗/๑๗๔ (สฺยา.)

"เงาแห่งหน้าก็ย่อมปรากฏมาได้ฉันนั้นเทียว" ในความเปรียบนี้ รูปขันธ์เหมือนกระจก นามเหมือนเงาหน้าที่เห็นในกระจก กิเลสเหมือนฝุ่นผง การทำเพ่งหมายจำซึ่งรูปขันธ์ให้มากครั้งนั้น เหมือนขัดกระจกเงาให้มากครั้งฉะนั้น

นามรูเป หิ อุปฺปชฺชมาเน, น เกวลํ นามรูปมตฺตเมว อุปฺปชฺชติ, อถ โข รูปํปิ อุปฺปชฺชติ, เวทนาปิ สญฺญาปิ สงฺขาราปิ วิญฺญาณํปิ อุปฺปชฺชติ, อิทํ ขนฺธปญฺจกํ ภูตํ นาม.[๑]

หิ สจฺจํ จริงอยู่ นามรูเป นามรูปนั้น **อุปฺปชฺชมาเน** เมื่อบังเกิดขึ้น **เกวลํ** โดยลำพัง **นามรูปมตฺตเมว** เพียงแต่นามรูปเท่านั้น **น อุปฺปชฺชติ** ไม่ใช่แต่บังเกิดเป็น, **อถ โข** ที่แท้จริง **รูปํปิ** รูปขันธ์ก็ดี **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเป็น, **เวทนาปิ** เวทนาขันธ์ก็ดี **สญฺญาปิ** สัญญาขันธ์ก็ดี **สงฺขาราปิ** สังขารขันธ์ทั้งหลายก็ดี **วิญฺญาณํปิ** วิญญาณขันธ์ก็ดี **อุปฺปชฺชติ** ย่อมบังเกิดเป็น, **อิทํ ขนฺธปญฺจกํ** ขันธ์ ๕ ทั้งมวลนี้ **ภูตํ นาม** ชื่อว่า ให้บังเกิดเป็น ให้ปรากฏอยู่.

แม้ว่าขันธ์ทั้งหลาย ได้จำแนกเป็นรูปขันธ์ ๑ นามขันธ์ ๔ ก็ดี เมื่อเวลาบังเกิดไม่ใช่ทีละขันธ์ จึงไม่ควรเพ่งในการกระทำความเพียร ในการที่กล่าวว่าให้เพ่งรูปขันธ์

---

๑ เปฏโกปเทส.อ. (บาลี) ฉบับอักษรพม่า.

ก่อนนั้น เป็นการกล่าวตามญาณปรากฏเห็นเท่านั้น การบังเกิดเป็นนั้น ในการบังเกิดรูปขันธ์รวมเป็นทั้งนามขันธ์ ๔ ในการบังเกิดเป็นรูปขันธ์ ๑ ย่อมรวมเข้าทั้งนามขันธ์ ๔ โดยอุปมาเหมือนหนึ่งซึ่งรวมเครื่องแกงรวมแกงมากอย่างด้วยกัน เมื่อซดกินซึ่งแกงนั้น มีรสเดียวปรากฏอร่อยฉันนั้นเทียว

ในการเพ่งหมายจำปรากฏรูปขันธ์อันหนึ่ง ตัวอย่างที่รวมเข้าทั้ง ๕ ขันธ์นั้น เมื่อเวลาทำความหมายจำในการขดงอ ที่ขดงอเป็น **"รูปขันธ์"** ที่ชอบไม่ชอบขดงอ[๑] เป็น **"เวทนาขันธ์"** ที่จำว่าขดงอ เป็น **"สัญญาขันธ์"** ที่กระทำเพียรจะขดงอ[๒] เป็น **"สังขารขันธ์"** รู้ว่าขดอยู่ เป็น **"วิญญาณขันธ์"** เหมือนเช่นนั้น บรรดาในอาการที่ทำหมายจำทั้งหมด ควรเลื่อมใสเชื่อว่า เมื่อสภาพแห่งขันธ์ ๕ รวมเข้าคือในการเพ่งรูปขันธ์ เป็นขันธ์ ๕ ในการเพ่งนามขันธ์ เป็นนามขันธ์ ๔ รวมเข้าโดยสภาพพร้อมกันในครั้งเดียว เป็นสภาพที่ควรเชื่อถือได้ดังนี้

---

[๑] คำ **"ชอบ"** ในที่นี้เป็นภาษาโบราณ หมายถึง ความรู้สึกสบาย ได้แก่ **สุขเวทนา**

[๒] กล่าวโดย **"ปธานนัย"** คือ กล่าวถึง **"เจตนาเจติก"** เป็นประธานของเจตสิกที่ประกอบทั้งหมดในจิตตุปบาทหนึ่งๆ

๗. แสดงอายตนะ ๑๒

อายสงฺขาเต จิตฺตเจตสิกธมฺเม เอตานิ ตโนนฺติ วิตฺถาเรนฺตีติ อายตนานิ.[๑]

อีกอย่างหนึ่ง

อายตํ สํสารทุกฺขํ นยนฺติ ปวตฺตยนฺตีติ อายตนานิ.[๒]

เอตานิ มีจักษุปสาทแห่งรูปารมณ์เป็นต้นทั้งหลายนั้น **อายสงฺขาเต** กล่าวคืออายะนั้น **จิตฺตเจตสิกธมฺเม** จิตเจตสิกธรรมทั้งหลาย **ตโนนฺติ วิตฺถาเรนฺติ** ย่อมขยายวงให้กว้าง **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **อายตนานิ** ชื่อว่า อายตนะ.

---

๑ **อาเย ตโนติ อายตนํ.**

ธรรมชาติใด ย่อมขยายออกในอายะ (จิตและเจตสิก)* เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า อายตนะ (ธรรมชาติที่ขยายออกในจิตและเจตสิกทั้งหลาย) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (อายตนะภายใน) รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ (อายตนะภายนอก).

วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๕๘๗/๑๗๘ (มจร.)

***เต หิ ตํตํทฺวารารมฺมเณสุ อายนฺติ อาคจฺฉนฺติ ปวตฺตนฺตีติ อายา.**

แท้จริง จิตและเจตสิกทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมมาในทวารและอารมณ์นั้นๆ ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น จิตและเจตสิกทั้งหลายเหล่านั้น จึงชื่อว่า อายะ (ธรรมชาติที่มาในทวารและอารมณ์นั้นๆ).

อภิ.วิ.มูลฏีกา. (บาลี) ๑๕๔/๓๙ (มจร.)

๒ **อายตํ นยตีติ อายตนํ.**

ธรรมชาติใด ย่อมนำไปซึ่งการขยายออกไป (ของสังสารทุกข์) เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า อายตนะ.

วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๕๘๗/๑๗๘ (มจร.)

อีกอย่างหนึ่ง **อายตํ** ให้เนิ่นนาน **สํสารทุกฺขํ** ซึ่งสังสารวัฏฏทุกข์ **นยนฺติ ปวตฺตยนฺติ** ย่อมให้บังเกิดเป็นการนำไป **อิติ ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **อายตนานิ** ชื่อว่า อายตนะ.

[ทวารและอารมณ์ทั้งหลายย่อมแผ่ขยายในธรรมคือจิตและเจตสิก ที่เรียกว่า "อายะ" เพราะเหตุนั้น ทวารและอารมณ์ทั้งหลาย จึงชื่อว่า อายตนะ]

[ธรรมชาติทั้งหลายเหล่าใด ย่อมนำซึ่งสังสารทุกข์ (คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย) ให้แผ่ขยายออกไป คือว่า ย่อมให้เป็นไป เพราะเหตุนั้น ธรรมชาติทั้งหลายเหล่านั้น ชื่อว่าอายตนะ]

อายตนะนี้เพราะเหตุขยายวงแห่งจิตเจตสิกให้กว้างอยู่ก็ดี และเพราะเหตุย่อมนำให้สังสารวัฏฏทุกข์ให้เนิ่นนานอยู่ก็ดี เรียกว่า "อายตนะ" อายตนธรรมทั้งหลายนั้น กล่าวคือ **"จักขุ"** ตา **"โสตะ"** หู **"ฆานะ"** จมูก **"ชิวหา"** ลิ้น **"กายะ"** กาย **"มนะ"** (จิต) คือ **"ฉะ อัชฌัตติกายตนะ"** อายตนะภายใน ๖ (ทวารทั้ง ๖) **"รูปะ"** มีรูปารมณ์ **"สัททะ"** เสียง **"คันธะ"** กลิ่น **"รสะ"** รส **"โผฏฐัพพะ"** ถูกต้อง **"ธัมมะ"** สภาพ[๑] คือ **"ฉะ พาหิรายตนะ"** อายตนะภายนอก ๖ (อารมณ์ทั้ง ๖)

---

[๑] **ธรรมารมณ์ ๖** (ธรรมชาติที่รู้ได้ทางใจ) ได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑, เจตสิก ๕๒, ปสาทรูป ๕, สุขุมรูป ๑๖, นิพพาน, บัญญัติ และเมื่อว่าโดยปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก ปสาทรูป สุขุมรูป นิพพาน เป็น **"ปรมัตถธรรม"** บัญญัติ **"ไม่ใช่ปรมัตถธรรม"**

แม้ว่าอายตนธรรมทั้งหลายเป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ ๖ ซึ่งจำแนกเป็น ๑๒ ก็ดี โดยย่อ คือ **จิต เจตสิก รูป นิพพาน** รวมเป็นปรมัตถธรรม ๔ (และบัญญัติ) ซึ่งสมควรแก่มนายตนธรรมกับควรแก่ธรรมายตนธรรมส่วนหนึ่งส่วนใดก็คือ "**นาม**" อายตนะซึ่งเหลือนอกนั้นนับเป็น "**รูป**" โดยย่อก็เป็นรูปนาม ๒ ดังนี้

อายตนะทั้งหลายนี้ อธิบายโดยอุปมาแล้ว อายตนะภายในมี จักขุ โสตะ เป็นต้น อายตนะภายใน ๖ นั้น คล้ายเหมือนหนึ่งถิ่นที่บ้านร้าง เนินเมืองร้าง อายตนะภายนอกมีรูป สัททะ เสียง เป็นต้น อายตนะภายนอก ๖ นั้น เหมือนกับโจรผู้ร้ายซึ่งอาศัยไปมาอยู่ ที่เหมือนนั้นกล่าวคือ ในโลกนี้ แม้ว่าโจรผู้ร้ายเข้าทำลายปล้นสะดมบ้านร้าง เมืองร้าง เป็นการเสียหายฉันใด เหมือนอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก ย่อมกระทบกันอยู่เป็นนิตย์ฉันนั้น ตราบใดที่กระทบอยู่เพียงใด อายตนะภายนอกย่อมข่มเหงทำลายซึ่งอายตนะภายใน

ทำลายอย่างไร ?

คือ **ตา** กับ **สี** รูปารมณ์ ย่อมกระทบพบกันอยู่เป็นนิตย์ เมื่อกระทบกันนั้นยินดีเป็นโลภะ ไม่น่ายินดีเป็นโทสะ ไม่รู้เป็นสภาพรูปนามเกิดดับเป็นโมหะ เหล่านี้

ย่อมนำไปสู่อบาย ๔ ชื่อว่า สี รูปารมณ์ ย่อมข่มเหงทำลายซึ่งตา ดังนี้

หู กับ **เสียง** พบปะกันอยู่เสมอ

จมูก กับ **กลิ่น** พบปะกันอยู่เสมอ

ลิ้น กับ **รส** พบปะกันอยู่เสมอ

กาย กับ **การถูกต้อง** พบปะกันอยู่เสมอ

จิต กับ **สภาพ** (ธรรมารมณ์) พบปะกันอยู่เสมอ

ในเมื่อเวลาทวาร(กับ)อารมณ์พบปะกันนั้น ให้รู้ว่าเป็นการบังเกิดโลภะ โทสะ โมหะ ทรงเทศนาว่า ให้รักษาห้ามปรามด้วยสติธรรม ให้ป้องปิดไว้ด้วยปัญญา[๑] ซึ่งโลภะ โทสะ โมหะ กล่าวคือ กิเลสศัตรู วิธีซึ่งเพื่อจะมิให้เป็นช่องของกิเลสศัตรูเข้าทำลาย (การ)ห้ามปรามป้องปิดนั้น เวลาเห็น ว่าเห็นอยู่ ให้ทำหมายจำทุกๆ ครั้งที่เห็น, เวลาได้ยิน ให้ทำหมายจำว่าได้ยิน ทุกๆ ครั้งที่ได้ยิน, เวลาได้กลิ่นให้ทำหมายจำว่าได้กลิ่นอยู่ทุกๆ ครั้งที่ได้กลิ่น,

---

๑ **ยานิ โสตานิ โลกสฺมึ สติ เตสํ นิวารณํ**
โสตานํ สํวรํ พฺรูมิ ปญฺญาเยเต ปิถิยฺยเร.

ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๔๒๕/๕๓๐ (สฺยา.)

กระแส (มีตัณหาเป็นต้น) เหล่าใดมีอยู่ในโลก, สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น, เรากล่าวว่าสติเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย, กระแสเหล่านั้น บัณฑิตย่อมปิดกั้นได้ด้วยปัญญา.

เวลากิน ทำหมายจำว่ากินอยู่ทุกๆ ครั้งที่กิน, เวลาถูกต้อง ทำหมายจำว่าถูกต้องอยู่ทุกๆ ครั้งที่ถูกต้อง, เวลารู้ ทำหมายจำว่ารู้อยู่ทุกๆ ครั้งที่รู้ เพราะเป็นการที่ได้กระทำสติหมายจำในเมื่อเวลาทวารกับอารมณ์กระทบถูกต้อง และทำสติหมายจำทุกๆ ครั้งที่กระทบถูกต้องอยู่เช่นนี้ โลภะ โทสะ โมหะ คือกิเลสศัตรู ไม่เป็นโอกาสที่จะเข้าทำลายได้ดังนี้ จิตใจก็สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ และเพราะขณิกสมาธิก็บังเกิดปัญญาญาณที่รู้ขึ้นมา บังเกิดญาณที่รู้ขึ้นมาอย่างไร ? เพราะการทำหมายจำว่า เวลาเห็นว่าเห็นอยู่ ตากับสีรูปารมณ์นั้น (เป็น)รูป รู้นั้น (เป็น)นาม รู้โดยกำหนดที่รู้นั้น (เป็น)นาม คือรู้โดยปัญญา

สี เสียง กลิ่น รส ถูกต้อง สภาพเหล่านี้ (เป็น)รูปภายนอก, ตา หู จมูก ลิ้น กาย เหล่านี้ (เป็น)รูปภายในภวังคจิต คือ เห็นรู้ ยินรู้ ได้กลิ่นรู้ กินรู้ ถูกรู้ คิดรู้ ที่รู้เหล่านี้คือนาม เพราะรูปนามเหล่านี้มีสภาพเกิดดับ เป็นอนิจจังเพราะเป็นสภาพต้องเกิดดับแห่งความลำบากคือทุกข์ เพราะรูปนามเหล่านี้ไม่ใช่ตัวเรา จึงไม่ตามใจ เป็นอนัตตา เป็นต้นก็จักย่อมปรากฏรู้ในสภาพญาณที่เห็นแห่งโยคีบุคคล การที่รู้เห็นเช่นนี้ เพราะย่อมห้ามปิดอุดโดยสติสัมปชัญญะ ซึ่งโลภะ โทสะ โมหะ คือกิเลสศัตรูเสียได้ เพราะฉะนั้นทรงเทศนาในอชิจสูตรว่า

สติ เตสํ นิวารณํ,

โสตานํ สํวรํ พฺรูมิ,

ปญฺญาเยเต ปิถิยฺยเร.[๑]

สติ สตินั้น **เตสํ** ยังกิเลสทั้งหลาย **นิวารณํ** สามารถห้ามต้านไว้ **สติ** อันว่าสติ **โสตานํ** กิเลสตัณหาทั้งหลายซึ่งไหลเอิบ **สํวรํ** ว่าเป็นผู้รักษาโดยรอบ **พฺรูมิ** เราตถาคตเทศนาแล้ว **เย** กิเลสทั้งหลายใน **วสนฺติ** ย่อมไหลออก **เต** กิเลสทั้งหลายเหล่านั้น **ปญฺญาย** ด้วยปัญญา **ปิถิยฺยเร** ย่อมให้ปิดห้ามไว้.

[สติเป็นเครื่องกั้นกระแส (กิเลสทั้งหลาย) เหล่านั้น, เรากล่าวว่าสติเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย (กิเลสทั้งหลาย), กระแส (กิเลสทั้งหลาย) เหล่านั้น บัณฑิตย่อมปิดกั้นได้ด้วยปัญญา]

---

๑ ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๔๒๕/๕๓๐ (สฺยา.)

อานิสงส์ของบุญและบาป

อาจารย์แนบ มหานีรานนท์

สวัสดีค่ะท่านที่เคารพ

วันนี้ท่านทั้งหลายได้ทำบุญกุศลกันมาด้วยความเหน็ดเหนื่อยนะคะ เมื่อทำบุญกันแล้ว ก็อยากจะให้ดิฉันพูดธรรมให้ฟัง ก็คิดว่าจะพูดธรรมเบาๆ ที่ไม่ต้องเอาไปขบคิดพิจารณากันให้หนักอกหนักใจอะไรกัน ที่ท่านพากันมาทำบุญกุศลกันนี้ ดิฉันเชื่อว่ายังอยากได้บุญกุศลกันอยู่ทุกคน เชื่อกันหรือคะว่าการทำบุญกุศลนั้นมีผล ? ดิฉันคิดว่า เราที่

นับถือพุทธศาสนากันทุกคนนี่นะ ต้องเชื่อแล้วนะคะว่าการทำบุญให้ทานนั้นมีผล แม้การทำบาปอกุศลก็มีผลเหมือนกัน แต่ว่าบางท่านอาจจะยังไม่เข้าใจว่า **"ทำบุญ" "ทำบาป" นั้นมีผลอย่างไร ? อะไรที่เป็นผลของบุญของบาปกันแน่ ?**

คำว่า **"อานิสงส์"** แปลว่า **"ผล"** คะ ผลของบุญและบาปนั่นแหละ เรียกว่า **"อานิสงส์"** ก็ได้ เรียกว่า **"วิบาก"** ก็ได้ หรือเรียกว่า **"ผล"** ก็ได้ ได้ทั้งนั้นค่ะ เราเข้าใจว่าเป็นแต่เพียงผลบุญ หรือผลที่เกิดจากบุญเท่านั้น แต่ว่าความจริงแล้วอานิสงส์นี่มีทั้งบุญและบาปนะคะ ฉะนั้นอานิสงส์นี่มีทั้งบุญทั้งบาป แต่ที่เรากำลังแสวงหากันอยู่นี่ เพื่ออานิสงส์ของบุญใช่ไหม ? อานิสงส์ของบุญคืออะไร ? คือความสุข อานิสงส์ของบาป ก็คือความทุกข์ที่ได้รับ ตั้งหลักไว้ใหญ่ๆ ก่อนนะคะ

ฉะนั้นดิฉันจะขอตั้งความทุกข์ขึ้นมาก่อนว่า อานิสงส์ทุกข์นี้มาจากอกุศลนะคะ หรือว่ามาจากกิเลสมูลทั้งหลายนี่เอง ถ้าเราจะสรุปลงแล้ว ก็ว่าอานิสงส์เหล่านี้มาจากกุศลกรรมและอกุศลกรรม แต่ว่ากุศลกรรมและอกุศลกรรมนี้นะมาจากไหน ?

ถ้าเราพูดตามหลักฐานปฏิจจสมุปบาทแล้ว ก็มาจากกิเลส คือ อวิชชาและตัณหานั่นเอง นี่ขอให้เราทำความเข้าใจหลักใหญ่ๆ ไว้ก่อนนะคะ แต่ว่า นั่นเป็นเหตุให้ทำกรรม และ

เป็นเหตุไกลหน่อย ส่วนกรรมนี้ก็เป็นเหตุใกล้ที่จะให้เราเกิดความทุกข์หรือความสุข ดิฉันจะตั้งความทุกข์ขึ้นมาก่อน

ท่านได้ทราบแล้ว ความทุกข์ที่จะยกขึ้นมากล่าวโอกาสนี้นะ ก็เพราะเป็นความทุกข์ที่ท่านได้เคยทราบกันแล้วทุกท่านเลยนะคะ ตามที่เราสวดมนต์ทำวัตรกันนะคะ มี **"ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, มรณมฺปิ ทุกฺขํ"** เป็นต้น สุดท้ายก็ **"สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา"** ใช่ไหมคะ ? สรุปสุดท้ายอย่างนี้ว่า ความทุกข์ได้แก่อะไร ? ความทุกข์นั้น นับตั้งแต่ชาติเป็นต้นไป คือ **"ชาติ-ชรา-มรณ-โสก-ปริเทว-ทุกฺข-โทมนสฺส-อุปายาส..."** แล้ว **"อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข"** ประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักที่พอใจ **"ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข"** สิ่งที่รักที่พอใจพลัดพรากไป เมื่อมีเหตุอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว ทุกข์อย่างก็ต้องเป็นทุกข์ ความทุกข์เกิดจากเหตุเหล่านี้นะคะ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า คิดอะไรแล้วไม่สมปรารถนา เมื่อสรุปลงไปแล้ว ความทุกข์ทั้งหมดก็มาจากขันธ์ ๕ คือ **"ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา"** ทุกข์ทั้งหมดนี้มาจากขันธ์ ๕ หรือตัวขันธ์ ๕ นี่แหละเป็นทุกข์ เมื่อย่อลงไปแล้ว ทำไมจึงว่าอย่างนั้น ? เราขอให้ทำความเข้าใจด้วยว่า ตั้งแต่ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ

โทมนัส นี้ เป็นตัวขันธ์ทั้งนั้นคะ เป็นตัวขันธ์ ๕ ทั้งนั้น แต่ว่าหยิบยกเอาอาการของทุกข์ขึ้นมาตั้ง หรือขึ้นมากล่าว เพื่อให้เราพิสูจน์ตามได้ ทุกอย่างที่กล่าวมาแล้วนี้ ทุกคนก็คงได้ทราบ ทุกคนก็คงได้รับกันมาแล้วทั้งนั้น มากบ้างน้อยบ้างนะคะ อย่างนี้นะ อาจจะรับบ้างบางประการไม่ทั้งหมดก็ได้ ทั้งหมดในอาการเหล่านี้ที่กล่าวมาแล้ว คือเป็นตัวขันธ์ ๕ อยู่ในขันธ์ ๕ ทั้งหมดเลย นี่ขอให้ทราบอย่างนี้ไว้ก่อน

เพราะฉะนั้น พอย่อลงแล้วท่านก็สรุปบอกว่า โดยย่อแล้วก็คือ **"ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา"** นี่เอาอันใหญ่ๆ นะคะ ให้ท่านเข้าใจไว้ก่อน เมื่อทุกข์ใน ๑๒ กองนี้นะคะ เกิดจากกิเลส กิเลสก็คืออกุศล แล้วก็เป็นเหตุให้ทำกรรม กรรมก็คือกุศลกรรมบ้าง อกุศลกรรมบ้าง ส่วนสุขล่ะ สุขก็ตรงกันข้าม ตรงกันข้ามกับทุกข์ ๑๒ กองนี้ คิดอะไรสมความปรารถนา สิ่งที่รักไม่พลัดพรากจากไป ไม่ประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ไม่มีความโศก ไม่มีความเสียใจ ไม่มีความอุปายาสคับแค้นใจ อย่างนี้เป็นต้นนะคะ นี่เป็นความสุขซึ่งตรงกันข้าม

ที่นี้ความทุกข์และความสุขนี่นะ เกิดจากอะไร ? ก็เกิดจากกุศลกรรมและอกุศลกรรมนะคะ ก็กุศลกรรมนี่นะคืออะไร ? ย่อที่สุด ดิฉันจะย่อที่สุด คือ **"ทาน ศีล ภาวนา"**

หรือจะย่อลงไปอีกนัยหนึ่งว่า **“ศีล สมาธิ ปัญญา”** หรือจะย่อลงไปอย่างนี้ก็ได้ คือ **“เกิดจากกุศลเหตุ ๓ ประการ คือ ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง”** ความสุขทั้งหลายเกิดจากกุศลกรรมเหล่านี้

บรรดาความสุขก็ดี ความทุกข์ก็ดี เหล่านี้เป็นอยู่ที่ไหน ? ก็เป็นอยู่ตามภูมิของสัตว์ที่สัตว์เกิดอยู่ ที่สัตว์อาศัยเกิดขึ้นและอาศัยเป็นอยู่ ภูมิที่สัตว์อาศัยเกิดนี่นะ มี ๓๑ ภูมิด้วยกัน ใน ๓๑ ภูมินั้น ภูมิที่เป็นทุคติ ที่อยู่ของทุกคตินะคะ มี ๔ ภูมิ ก็คงทราบกันแล้ว คือ อบายภูมิ ๔ ส่วนภูมิของสุคตินั้น มี ๒๗ ภูมิด้วยกัน แบ่งเป็นชั้นๆ ไปนะคะ ซึ่งเมื่อรวมกันก็ได้ ๓๑ ภูมิด้วยกัน ใน ๓๑ ภูมิ ที่มีความสุขความทุกข์นี้นะ ใครเป็นคนรับ ถ้าเราจะหันมาทางพระพุทธศาสนาแล้ว มีทั้ง ๒ อย่าง มีทั้งคนรับและไม่มีคนรับ ใช่ไหมคะ ? ถ้าจะพูดตามอภิธรรมแล้ว ท่านก็ปฏิเสธสัตว์ ตัวตน บุคคล หญิงชาย ปฏิเสธอยู่แล้ว ถ้าเช่นนั้นใครเป็นคนรับ ? ใครเล่าเป็นคนรับอานิสงส์นี่นะ ? ความทุกข์ ความสุข ผลของบาปบุญนี้ ใครเป็นคนรับเล่า ? เมื่อปฏิเสธสัตว์บุคคลออกเสียแล้ว ก็คือ มีวิบากจิต ที่เป็นผลเกิดจากกรรมนี่แหละจะเป็นผู้มารับผลของกรรมนี้ เรียกว่า วิบากจิต นะคะ วิบากจิตนี้นะ มีทั้งวิบากของอกุศลและวิบากของกุศล รวมด้วยกัน

วิบากทั้งหมดนี้ มีอยู่ทั้งหมด ก็ตามนัยของอภิธรรม หรือพระไตรปิฎกนี้นะคะ ไม่มีวิบากจิตมากกว่านี้ คือ ๓๖ ดวง แต่ ๓๖ ดวงนั้นนะ ถ้าจะกล่าวแต่เฉพาะโลกิยวิบาก ก็มีอยู่ ๓๒ ดวง ที่รับผลใน ๓๒ ดวงนี้ สำหรับผลของอกุศล เรียกว่า อกุศลวิบากจิต มี ๗ ดวงเท่านั้น วิบากที่รับผลของกุศลนี้ มีเท่าไรคะ ? ทั้งหมดคือ วิบากทั้งหมดมี ๓๒ นะคะ ใน ๓๒ นะ เราเอาออกเสีย ๗ เหลือเท่าไร ? ก็เหลือ ๒๕ นะคะ นี่เป็นวิบากที่สำหรับรับผลของกุศลกรรม ซึ่งก็เป็นไปตามสมควรแก่ภูมินะคะ ทีนี้ในวิบาก ๓๒ นี้นะ ที่สำหรับจะรับผลในกามาวจรภูมิ ซึ่งมี ๑๑ ภูมินะคะ ใน ๑๑ ภูมินี้นะ มีทุคติ ๔ ภูมิ แล้วก็มีสุคติ ๗ ภูมิ รวม ๑๑ ภูมิด้วยกัน สุคตินั้นตั้งแต่มนุษย์เป็นต้นไป ส่วนอบายภูมินั้น เรียกว่า ทุคติภูมิ

ทำไมจึงเรียกว่าทุคติภูมิ ? เพราะว่าภูมินั้นนะ เป็นภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์มากมายเหลือเกิน หาความสุขยากที่สุดเลย อุปมาเหมือนอย่างกับคนที่เข้าไปต้องโทษแล้วติดอยู่ในที่คุมขังนะคะ เช่น อยู่ในเรือนจำนี่นะ ก็คงมีความทุกข์มากกว่าความสุข นี่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงถือว่าใครไปเกิดในอบายภูมินั้น ก็คงได้รับความทุกข์มากกว่าความสุข ก็เรียกว่า ทุคติภูมิ แล้วก็ไปด้วยอำนาจของอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น จิตที่เกิดขึ้นรับผลในภูมิทั้ง ๔ นี้

ที่เป็นของอกุศลนี่มี ๗ ดวงเท่านั้น ทางตา ๑ ดวง ทางหู ๑ ดวง ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑ ดวง ทางกาย ๑ ดวง ทางใจ หมายถึง มโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยหทัยวัตถุเกิดอีก ๒ ดวง ก็รวมเป็น ๗ ดวง

รับผลอย่างไร ? รับผลก็คือว่า รับผลดีบ้าง ชั่วบ้าง รับอารมณ์ที่ดีบ้าง ที่ไม่ดีบ้าง ขอให้ท่านทราบว่า ความสุข ความทุกข์ของท่านที่จะพึงเกิดขึ้นในตัวเราที่อยู่ในกามภูมินี้ ก็เห็นได้ชัดเจนทีเดียวว่าเกิดจากอะไร ? ท่านได้มาจากไหน ? ความสุขและความทุกข์นี้นะ ท่านได้มาจากไหน ? ท่านได้มาจากอารมณ์นะคะ ได้มาจากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น รู้รส ถูกต้อง แล้วก็ใจรู้เรื่องอะไร อย่างนี้นะคะ ท่านได้มาจากอารมณ์นี้เอง ถ้าท่านได้อารมณ์ดีๆ ท่านก็มีความสุข ถ้าท่านอารมณ์ที่ไม่ดี ท่านก็มีความทุกข์ใช่ไหมคะ ? อันนี้ขอให้พิสูจน์ดูว่าจริงหรือไม่จริง ? เช่น เราได้ยินเสียงที่ใครเขาชมเรา หรือใครเขาสรรเสริญเรา หรือได้ยินเสียงเพราะๆ เราก็สบายใจมีความสุข หรือถ้าเราได้ยินเสียงใครเขาว่าเรา ใครเขาด่าเรา ใครเขาค่อนขอดเรา ใครเขานินทาเรา แล้วจิตใจเราจะเป็นอย่างไร ? จะสบายไหมคะ ? มันเป็นอยู่อย่างนี้ค่ะ ฉะนั้นวิบากที่มาเสวยผลของกรรมนั้นนะ มารับผลของกรรมนั้นนะ รับจากที่ไหน ? ก็รับจากที่อารมณ์

นี่เอง ถ้าหากว่าใครมีกุศลมากนะคะ ตาก็จะได้เห็นของดี หูจะได้ยินเสียงดี อย่างนี้เป็นต้นแล้ว ก็อารมณ์ที่ดีๆ ในโลกนี้นะคะ ทุกอย่างนะ เป็นไปด้วยกรรมทั้งนั้น "**กมฺมุนา วตฺตตี โลโก**" โลกเป็นไปด้วยกรรม ฉะนั้น ในโลกสิ่งใดที่เกิดขึ้นนี้นะ ก็สำหรับกุศลบ้าง สำหรับอกุศลบ้าง เสวยผลของกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ในอารมณ์เหล่านั้นนะคะ

ฉะนั้นถ้าผู้ใดมีบุญมาก ก็จะสามารถเสวยอารมณ์ดีๆ เพราะกุศลของเขาดีใช่ไหมล่ะคะ กุศลวิบากก็ไปเกิดขึ้นเสวยอารมณ์ที่ดีๆ อารมณ์ที่ไม่ดีนะ จะไม่ค่อยได้เจอะ ไม่ค่อยได้พบ ถ้าใครมีกุศลน้อยก็ได้พบน้อย อกุศลกรรมใครทำไว้มาก อกุศลวิบากก็เกิดมาก เมื่อเกิดมาก ก็พบอะไร เห็นอะไร ก็มีแต่สิ่งที่ไม่ดีทั้งนั้น ทำให้ไม่สบายใจ อย่างนี้เป็นต้นนะคะ

ทีนี้ยกตัวอย่างว่า พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินนะท่านเป็นผู้มีกุศลมากเหลือเกิน ซึ่งมากกว่าเรา ไม่ใช่กุศลอย่างเรา เพราะฉะนั้นตั้งแต่ปฏิสนธิกาล คือตั้งแต่เกิดเป็นต้นมาตลอด แล้วพระเจ้าแผ่นดินนี่นะ จะเสด็จไปไหนก็ตามเถอะ จะไม่ได้เห็นเลย ของไม่ดีนะ ใช่ไหม ? ถึงแม้อะไรจะรกร้างอยู่ในที่นั้น เขาก็ปัดกวาดจนสะอาด แล้วก็นำของดีๆ สวยๆ งามๆ มาให้ท่านเห็น มีการตั้งที่บูชา มีการตบแต่งก็แล้วแต่เถอะ จะผ่านไปในที่ใดก็ตาม จะต้องให้เป็นอย่างนั้น

ที่เป็นอย่างนั้นนะด้วยอะไร ? ด้วยอำนาจอะไร ? ก็ด้วยอำนาจกุศลกรรมที่ท่านทำมาดี ฉะนั้นวิบากของท่านจึงได้รับผลอย่างนั้นตลอดหมดทุกอย่าง

ทีนี้ส่วนอกุศลล่ะ อารมณ์ต่างๆ ที่เป็นของอกุศลก็จะต้องมาให้อกุศลวิบากเสวย เป็นอย่างนั้นค่ะ ผลอะไรที่เป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์แล้วละก็ อารมณ์ของอกุศลเป็นปัจจัยให้เกิด หรือเป็นวิบากของอกุศลซึ่งควรจะพึงเสวยอารมณ์นั้นก็มาถึงเรา ของดีๆ ที่สุดนะ จะมาถึงเราไหม ? ไม่มาถึงหรอก เพราะอกุศลกรรมไม่ควรค่าแก่ของอย่างนั้นก็สมมุติว่า มีของดีอย่างหนึ่ง ซึ่งของสิ่งนั้น แหม ! วิเศษเหลือเกิน ตั้งแต่ครั้งโบร่ำโบราณมา เป็นของมีค่ามากตามที่นิยมกันว่า เป็นของดีนะ เขาก็ไม่ให้เราใช่ไหม ? เขาไม่ให้เรา ถ้าเขาจะให้ เขาก็ไปถวายพระเจ้าแผ่นดินดิฉันถึงบอกว่า พระเจ้าแผ่นดินนะ ท่านอยากจะเห็นมูลสุนัข ท่านก็คงไม่ได้เห็นหรอก เพราะไม่มีใครเขาให้เห็นใช่ไหมคะ ? แต่ถ้าเป็นของดีมีค่า เขาก็ไม่ให้เราหรอก และถ้าเราจะไปซื้อของมีค่านับไม่ถ้วนนี่นะ เราก็คงไม่สามารถจะซื้อได้ เราก็ไม่สามารถจะทำได้เลย ใช่ไหมคะ ?

อันนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เราเห็นว่า กุศลกรรมและอกุศลกรรม ก็เป็นไปตามภูมิ ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น ?

เพราะว่า ถ้าเมื่อเราปรับลงทั้งหมดว่าไม่ใช่สัตว์บุคคลแล้ว โลกทั้งหลายที่ตั้งอยู่เวลานี้ หรือเป็นไปเวลานี้ ก็ตั้งอยู่ด้วยความเป็นธาตุ หรือเป็นไปด้วยความเป็นธาตุ วิญญาณก็ดี กรรมก็ดี วิบากที่จะมารับผลก็ดี ล้วนเป็นธาตุชนิดหนึ่งๆ ด้วยกัน อารมณ์ที่จะมาถึงก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง แต่พอปัจจัยมันรวมกันเข้า ปัจจัยมันพอดีกันใช่ไหมคะ ? มันพอดีที่จะมาถึงกัน มันก็เป็นปัจจัยกัน ต้องมาประชุมกัน เหมือนกับวิทยุที่เขาส่งมา ถ้าคลื่นมันถูกกัน มันก็ต้องมาปรากฏที่เครื่องรับนั้น ถ้าคลื่นมันไม่ถูกกัน มันก็ไม่ปรากฏ นี่เราพูดถึงว่าไม่มีสัตว์ มีบุคคลนะคะ ถ้าเราพูดถึงว่า มีสัตว์ มีบุคคล ก็สมมุติเอาวิบากนี้ขึ้นเป็นคน ว่าคนนั้นได้รับความทุกข์ คนนี้ได้รับความสุขนะคะ

ทีนี้เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ผลของบุญบาปก็ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ จะไปนรกก็ดี หรือไปสวรรค์ก็ดี ใครพาไป ? ถามว่าใครพาไปใช่ไหมคะ ? ไม่มีคนพาไป ความนิยมของเรานี่แหละพาไป ถึงเดี๋ยวนี้ก็เหมือนกัน ใครพาท่านมาที่นี่ ? ใครพาท่านมาฟังธรรมะที่นี่คะ ? ก็ด้วยอำนาจจิตของท่านนั่นแหละพอใจนิยมอยากจะฟังเสียงอย่างนี้ อยากจะฟังเรื่องอย่างนี้ พอใจในเรื่องอย่างนี้ ท่านจึงมา ก็ผู้ที่เขาไม่พอใจล่ะคะ เขาจะมาไหม ? เขาก็ไม่มาใช่ไหมล่ะ ? นี่นะด้วย

อำนาจจิตใจ เพราะฉะนั้น **จะไปนรกหรือไปสวรรค์ ก็ด้วยอำนาจจิตใจ** แล้วถ้าจะถามว่า ทำไมเล่านรกนี่ไปด้วยความปรารถนาหรือ ? คนเรานี่จะไปไหนด้วยความปรารถนาหรือ ? เปล่าเลย ไม่ปรารถนาก็ไปได้ เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างนะไม่เป็นไปตามความปรารถนา ทุกอย่างไม่สมปรารถนานะคะ **"ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ"** ไม่สมหวัง คิดอะไรไม่สมปรารถนา ไม่เป็นไปตามความปรารถนาเลย นี่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะไม่ปรารถนาก็ไป ใครจะปรารถนาไปนรก ? ใครจะปรารถนาไปเรือนจำ ? ไปอยู่ในที่คุมขัง ใครเป็นคนปรารถนา ? ไม่มีใครปรารถนาเลย หากแต่อำนาจกรรมนั่นเองเป็นผู้พาไป

ที่นี้จะถามว่า โลกเกิดขึ้นด้วยอำนาจอะไร ? คุกตารางโรงศาลก็แล้วแต่ เกิดขึ้นด้วยอะไร ? อย่างนี้นะ เพราะฉะนั้นเราจะโทษว่าคนอื่นพาไปไม่ได้ ถึงแม้ว่าเราอยากจะเข้าไปแต่ถ้าเราไม่มีกรรม คือถ้าอกุศลกรรมไม่พอกับที่ตรงนั้นเขาก็ไม่ให้อยู่เหมือนกัน นี่นะที่นี้เกิดขึ้นเพราะเหตุอะไร ? เกิดขึ้นเพราะกรรม เพราะอกุศลกรรม ถ้าทุกคนไม่ทำอกุศลกรรมเลย เพียงแต่รักษาศีล ๕ เท่านั้นแหละ จำเป็นหรือคะ ? คุกตารางจะต้องมีไหม ? ไม่มีเลย แล้วโรงศาลจะต้องมีไหม ? ไม่มีเลย ตำรวจก็ไม่ต้องมีเลย ใช่ไหมล่ะคะ ? ทีนี้เมื่อมีขึ้นนี่นะ ก็ด้วยอำนาจของอกุศลกรรม เพราะคนทำบาป ถ้าคน

ไม่ทำบาปแล้วจะไม่มีเลยนะคะ แล้วกฎหมายก็ทำอะไรไม่ได้ เหนือกฎหมายด้วย จะออกกฎหมายมาเท่าไรๆ ก็ตั้งมาเถอะ แต่ว่าศีล ๕ เราถือกฎหมายเพียง ๕ ข้อเท่านั้นแหละ ก็เหนือกฎหมาย ทำอะไรเราไม่ได้เลย กฎหมายนั่นนะ

ทีนี้เราก็เห็นแล้วว่า ทุกอย่างนั่นนะ เกิดขึ้นด้วยอำนาจของกรรม แต่ว่าเมื่อเราไม่ได้พิจารณาเราก็ไม่รู้นะคะ หาว่าคนอื่นเขาทำอย่างนั้นอย่างนี้ พระมหาปราสาทเกิดขึ้นด้วยอำนาจอะไร ? ก็อำนาจของกรรม อำนาจของกุศลนั่นแหละ แล้วกุศลกรรมชนิดไหนล่ะที่สำหรับเกิดพระมหาปราสาท ? สำหรับเกิดรับวิบากชนิดไหน ? ที่จะเสวยของเราหรือ ? ไม่ใช่ค่ะ ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่กุศลอย่างชนิดเราทำ กรรมนั้นกุศลนั้นจึงบันดาลให้พระมหาปราสาทนั้นเกิดขึ้นได้ กุศลของเราไม่มี แต่เพียงว่าอยู่ตึกก็ยังหาไม่ได้ สำหรับดิฉันก็ไม่มีตึกก็ไม่มีจะอยู่กับเขา กรรมดิฉันมีที่จะรับผลได้ก็เพียงบ้านเรือนไม้ค่ะ ไม่ใช่ตึก ทีนี้ก็ตามฐานของกรรมที่จะบันดาลให้ใคร เป็นไปอย่างไร ใครจะได้พบอย่างไร อันนี้ก็ตามวิบากของผู้ที่จะได้รับนั้น แล้วก็ให้สังเกตอย่างนี้ค่ะ อารมณ์ใดที่เมื่อคราวเรามีกุศลอยู่นะ ซึ่งกุศลหรืออกุศลนี้ก็ต้องให้ผลตามกาลนะคะ เพราะว่าเราทำมาทั้งกุศลและอกุศล เพราะฉะนั้นเมื่อโอกาสของกุศลให้ผลก็ให้ไป เมื่ออกุศลให้ผล

ก็ให้ไป จะให้พร้อมกันไม่ได้ ต้องแล้วแต่โอกาส เพราะฉะนั้น เมื่อกุศลผ่านไปแล้ว อกุศลก็มีโอกาสที่จะให้ผลได้ ถ้าอกุศลผ่านไป กุศลก็มีโอกาสที่จะให้ผลได้ อย่างนี้นะคะ ฉะนั้นก็แล้วแต่ว่าจะเป็นในโอกาสไหน ในโอกาสที่กุศลให้ผลแก่เราทุกอย่าง ของเหล่านั้นดีหมดทุกอย่าง อำนาจ วาสนา ยศ สมบัติ เราจะใส่แหวนเพชรเม็ดโตขนาดไหนก็ใส่ได้ในเมื่อเรามีกุศลสมควรแก่วิบากนั้นนะคะ เท่าที่มีแค่ไหนก็ให้ผลได้เต็มที่หมด นี่เวลาที่กุศลให้ผล แต่ถ้าเวลาที่อกุศลให้ผลแล้วละก็ พวกวัตถุเหล่านั้นนะ เป็นของกุศลเขามันเป็นเครื่องประดับมาสำหรับคนที่เสวยผลของกุศลใช่ไหมคะ ? ก็มาอยู่กับเขาที่เป็นกุศลวิบาก ที่เขาจะได้เสวยอารมณ์อย่างนั้น ทีนี้เมื่อเราหมดบุญ หมดโอกาสของกุศลแล้ว ถึงโอกาสของอกุศลที่จะมาให้ผล เราจะต้องได้เสวยผลของอกุศลบ้างแล้ว วัตถุเหล่านั้นนะ อยู่กับเราไม่ได้ อยู่กับเราไม่ได้เลย เพราะอะไร ? เพราะวัตถุเหล่านั้นนะ มันของกุศลเขาเราได้มาเมื่อเรามีโอกาสของกุศล แต่ในระหว่างที่อกุศลให้ผลแล้ว มันก็ไม่ใช่โอกาสของกุศลที่พึงเสวย จะต้องหมดไป จะอยู่กับเราไม่ได้เลย จะต้องให้หมดไปในเวลานั้นนะคะ แล้วก็จะถามว่า ไปที่ไหน ? จะไปที่ไหน ก็ต้องไปที่กุศล ถ้าใครเขามีกุศลที่ควรจะได้รับอย่างนั้น มันก็ไปอยู่กับเขา

เพื่อให้เขาได้อย่างนั้น ทุกวันนี้แหละค่ะ เป็นอยู่อย่างนั้นนะ ของให้ลองสังเกตดูเถอะค่ะ ถ้าเวลากุศลเราก็ได้กลับมา ท่านบอกว่า คนเรานะ มันยาก ๗ ที ดี ๗ หนนะคะ เวลากุศลให้ผลมันก็กลับมาได้ เวลาอกุศลให้ผลมันก็หมดไป นี่นะต้องเป็นอยู่อย่างนี้เสมอ แล้วเป็นไปตามภูมินะคะ ทุกข์ทั้ง ๑๒ กอง ไม่ได้เกิดจากกิเลสอย่างเดียว

ทีนี้ขอย้อนกลับมาว่า ความทุกข์ทั้ง ๑๒ กองนี้นะ ถ้าตามหลักฐานแล้วท่านก็บอกว่า เกิดด้วยกิเลสเป็นมูลถูกแล้ว แต่ว่ากิเลสอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องมีกรรมด้วย เช่นเราอยากจะฆ่าคนสักคนหนึ่งนะ แต่ว่าเรายังไม่ได้ฆ่า ผลที่เราจะต้องติดคุกติดตารางก็ไม่มี กฎหมายก็ยังลงโทษเราไม่ได้ ใช่ไหมคะ ? เพียงแต่คิดเท่านั้น ยังไม่ได้ทำ กฎหมายก็ลงโทษเราไม่ได้ แต่ว่าถ้าเราคิดด้วยกิเลส กิเลสก็เป็นปัจจัยให้เราทำกรรมนั้น ต้องไปฆ่าเขาด้วย อันนี้ก็แปลว่า เราเข้าถึงกรรมแล้วผลก็จะต้องได้รับ ฉะนั้นจึงว่าทุกข์ทั้งหลายนี่นะเกิดด้วยอำนาจกิเลสเป็นมูล โดยมีอวิชชาเป็นมูลเดิม แล้วก็เป็นปัจจัยให้ทำกรรม อวิชชาก็ได้ตัณหาก็ได้ ใช่ไหมคะ ? เพราะว่า ตัณหาก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อวิชชาตัณหานี่นะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นปัจจัยให้เราทำกรรม คือทำกุศลบ้างอกุศลบ้าง ทุกท่านที่นั่งอยู่ในที่นี้นะ ต้องการพ้นจากทุกข์ทุกท่านใช่ไหมคะ ? ถึงท่านจะไม่รับดิฉันก็เชื่อ ทุกท่าน

ไม่ต้องการที่มจะมีความทุกข์เลย และทุกท่านต้องการจะพ้นจากความทุกข์ทุกท่านด้วย แต่ว่าที่ปรารถนาความพ้นทุกข์นี้นะ ไม่เหมือนกัน บางคนก็ปรารถนาให้พ้นจากความทุกข์ คือว่าให้พบในสิ่งดีๆ ขออย่าให้พบกับโสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส เลย หรือขออย่าให้เกิดเลย นี่อย่างนี้ก็มี ทีนี้บางท่านก็ปรารถนาว่า ความทุกข์ที่จะพ้นนี้นะ ขอให้พ้นไปตั้งแต่ชาติ ชรา มรณะ เพราะว่าบางท่านก็ไม่ปรารถนาที่จะพ้นจากชาติ เป็นแต่ว่าขออย่าให้พบกับโสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส ความเสียใจ อะไรอย่างนี้เป็นต้น ขออย่าให้พบเลย อุปายาสก็อย่าให้พบอย่าให้เห็นเลย อธิษฐานกันอย่างนี้นะคะ ทีนี้บางท่านก็พ้นจากชาติเลย พ้นจากขันธ์ เพราะว่าขันธ์เป็นทุกข์ ก็พ้นจากขันธ์ด้วยของเรานี่นะ บางท่านก็ยังอยากจะหาความสุขอยู่ ชั่วแต่ความทุกข์ไม่ปรารถนา แต่การหาความสุขนี่นะ ต้องยังมีเบญจขันธ์อยู่ ถ้าไม่มีเบญจขันธ์แล้ว ความสุขจะหามาจากไหน ? ใช่ไหมล่ะคะ ? ก็ต้องมีเบญจขันธ์อยู่ด้วย ยังปรารถนาตัวเบญจขันธ์อยู่ แต่ไม่ปรารถนาอารมณ์ในสิ่งที่ไม่ชอบใจเท่านั้น นี่ก็มีหลายอย่าง

ที่นี้กุศลกรรมที่จะทำให้เราพ้นจากทุกข์ในกามภูมิทั้ง ๑๑ นี่นะคะ ต้องมีครบตั้งแต่ชาติ ชรา มรณะ เป็นต้นทั้ง ๑๒ กอง มีทุกข์กาย ทุกข์ใจ ประสบสิ่งไม่เป็นที่รัก หรือ

สิ่งที่รักพลัดพรากไป ที่ต้องประสบนั้น ทุกข์โดยย่อก็คือ **"สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา"** นี่เราต้องพบหมดเลยในกามภูมิ แต่ถ้าในสุคติภูมิก็พบน้อยหน่อย ใช่ไหมคะ ? ตั้งแต่มนุษย์ขึ้นไปถึงสวรรค์นี่นะ ก็พบน้อยลงไป น้อยจนบางแห่งอาจจะไม่เคยพบเลยก็มีนะคะ บางภูมิก็มีแต่ความสุข เช่นอย่างพรหมเป็นต้น ความสุขในสวรรค์นี่นะ ทาน ศีล เท่านั้นแหละค่ะที่จะเป็นเหตุให้ได้รับความสุขในสวรรค์ หรือกามสุคติภูมิ มีมนุษย์เป็นต้น ก็ต้องดีกว่าอบายภูมิ ใช่ไหมคะ ? เพราะฉะนั้นนี่ก็อาศัยทาน ศีล กุศลนะคะ

ที่นี้ยังเหลืออีก ๑๖ ภูมิด้วยกัน อีก ๑๖ ภูมินี้นะ ไม่มีเลย โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ทุกข์กาย และทุกข์ใจ ไม่เคยเกิดเลยในภูมิเหล่านั้น ไม่มีเลยทีเดียว นี่นะไม่เกิดเลยทีเดียว เพราะจิตอย่างนั้นเป็นจิตที่ต่ำ ก็ไม่สามารถที่จะไปเกิดในภูมินั้นได้ คล้ายๆ กับว่าตัวเรานี้ไม่มีกุศลพอที่จะเข้าไปอยู่ในพระมหาปราสาทได้ ใช่ไหมคะ ? เราก็ต้องอยู่ไม่ได้ในที่นั้น แล้วก็อำนาจของกุศลนั้น คือสมาธินั่นนะ ก็ห้ามกันอำนาจของอกุศล คืออกุศลกรรมที่มีโทสะเป็นต้น ที่เป็นปัจจัยให้เกิดโสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อย่างนี้นะ ไม่เกิด เกิดไม่ได้เลยใน ๑๖ ภูมินั้น แต่ว่าเมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ยังมีทุกข์อะไรที่ยังเหลืออยู่ ทุกข์ที่เหลืออยู่ คือ

ชาติ ชรา มรณะ ใช่ไหมคะ ? แล้วก็ **"ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา"** นี่ยังอยู่ อันนี้พ้นไม่ได้ ศีลก็พ้นไม่ได้ สมาธิก็พ้นไม่ได้ สมาธิก็เพียงให้เกิดความสุขใจ คนที่เข้าถึงสมาธิ สงบแล้วก็มีความสุขสบายใจ ใช่ไหมล่ะคะ ? โสกะ ปริเทวะ ความเสียใจ ความฟุ้งซ่าน กุกกุจจะ ความรำคาญใจ นิวรณ์เป็นต้นเหล่านี้ ก็ไม่สามารถจะไปรบกวนได้ แต่ว่าพ้นจากชาติ ชรา มรณะ หรือเบญจขันธ์ที่เป็นทุกข์นี้นะ พ้นไม่ได้ ยังต้องรับอยู่ ที่พ้นได้อย่างนั้นก็เพราะเหตุว่า ได้เข้าไปอาศัยภูมินั้นนะคะ อำนาจของกุศลสมาธิก็ตามขั้นตอน ถ้าหากว่าได้สมาธิเพียงปฐมฌาน ก็เป็นสุขอยู่ได้ไม่นานนัก น้อยหน่อย ถ้าทุติยฌาน ตติยฌาน หรือ หรือฌานที่สูงๆ ขึ้นไป ความสุขที่อยู่ในที่นั้นก็นานมาก ตั้งหลายมหากัป ๘๔,๐๐๐ มหากัปก็มี นี่ด้วยอำนาจของมหัคคตกุศล กุศลนี้ไม่ใช่จะทำได้ง่ายๆ ทำได้ยากเหมือนกัน ที่เราจะเข้าถึงกุศลอันนี้ ที่จะไปรับผลอย่างนั้น แต่ว่าพระพุทธเจ้าของเรานี้ ไม่เคยปรารถนาเลย ท่านบำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี ในบารมีทั้ง ๓๐ ทัศนั้น เราจะไม่เคยได้ยินพระพุทธองค์ทรงปรารถนาว่า ขอให้ได้สำเร็จมนุษย์สมบัติ หรือสวรรค์สมบัติ หรือพรหมสมบัติ ไม่เคยปรารถนาเลย พระองค์ปรารถนาแต่เพียงว่า เพื่อพระโพธิญาณ คือ ความตรัสรู้ ใช่ไหมคะ ? เพื่อพ้นไปจากสังสารวัฏ คือ ความเกิด

แก่ เจ็บ ตาย นี่เท่านั้น พระองค์มีความปรารถนาเท่านั้นเอง ไม่ได้ปรารถนาอย่างอื่นเลย อันนี้ก็ปรารถนาที่จะให้พ้นทุกข์ทั้งหมด มีชาติเป็นต้น ทุกข์ทั้งหมดนี่ก็มาจากชาติความเกิดนะคะ ถ้าเราไม่มีความเกิด ทุกข์ทั้งหลาย ตั้งแต่โสกะปริเทวะ ไปก็ไม่มี ไม่มีเลย อันนี้แหละพระพุทธองค์ไม่มีความปรารถนา เมื่อขึ้นไปอยู่ในที่นั้น ถึงที่สุดเมื่อหมดผลของกุศลแล้ว ก็จะต้องลงมาได้รับผลอย่างนี้อีก หรืออาจจะต้องตกไปในอบายก็ได้ เพราะกุศลนี้เป็นไปเพื่อวัฏฏะ ไม่แน่นอนใช่ไหมล่ะคะ ? กุศลก็ตามหรืออกุศลก็ตาม จะต้องมีคติคือความไม่เที่ยงประจำอยู่ทั้งหมดใช่ไหม ? แม้ว่าในอารมณ์ต่างๆ ก็ต้องมีอยู่ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ก็ไม่ปรารถนา ปรารถนาสุขที่พ้นจากชาติ คือ ความเกิด หรือพ้นจากภูมิที่จะไปเกิดของสัตว์ ที่อยู่ใน ๓๑ ภูมินี้ นี่แหละพ้นจากธาตุหรือพ้นจากขันธ์ นี่แหละพระพุทธองค์ทรงปรารถนาอย่างนี้ เราก็จะมองเห็นได้ว่า ถ้าหากพระองค์ปรารถนาสมบัติ มนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติแล้ว ก็เรื่องอะไรเล่าจะออกไป จะเสด็จออกไปมหาภิเนษกรมณ์ ไปบวช ไปแสวงหาอะไรอีกเล่า ในสมัยนั้นก็รู้สึกจะไม่มีใครเท่าพระองค์อยู่แล้วใช่ไหมคะ ? เป็นพระมหากษัตริย์ที่ประเสริฐสมบูรณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง พร้อมด้วยสมบูรณาญาสิทธิทุกอย่าง แล้วทำไมเล่าพระองค์

จะไปแสวงหาอย่างนั้นอีก เปล่าเลย ออกไปแสวงหาความสุขอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งดับเสียซึ่งทุกข์ทั้งปวง มีชาติเป็นต้น พระพุทธองค์ออกไปแสวงหาอย่างนี้นะคะ ด้วยเหตุนี้แหละ จะทำให้เราพิจารณาว่า คนเรานี่นะ ตายแล้วเกิดหรือเปล่าคะ ? ก็ถ้าไม่เกิดแล้ว จะต้องออกไปแสวงหาความวิบัติเสียซึ่งชาติทำไมคะ ? แสวงหาพระนิพพาน พระนิพพานมีประโยชน์อะไร ? มีความสุขอย่างไร ? ความสุขในพระนิพพานนะ คือความสุขที่ดับเสียซึ่งภพชาติและเบญจขันธ์ ไม่ใช่ความสุขที่สบายใจ อิ่มอกอิ่มใจปลื้มใจ เข้าไปนอนเป็นสุขอยู่ ไม่ใช่อย่างนั้นนะคะ ให้เข้าใจในเหตุผลในพระนิพพานนะ ที่ว่ามีความสุขนะ หมายความว่าความสุขที่ดับเสียซึ่งทุกข์ทั้งปวง เมื่อคนเราตายแล้วไม่เกิดนี่นะ จะไปทำนิพพานให้แจ้งเรื่องอะไร พวกเรานี้นะนับถือพุทธศาสนา และทุกท่านก็ทราบกันหมดแล้วว่า นิพพานนี่นะ เป็นธรรมอันยอดในคำสอนใช่ไหมคะ ? และทุกท่านนี้ก็มีความสำคัญอยู่ในใจแล้วพระนิพพานนี้นะ เป็นของประเสริฐ เป็นของดี และทุกท่านก็ปรารถนา อยากจะได้นิพพานกันทั้งนั้นใช่ไหม ? แต่จะได้หรือไม่นั้นก็แล้วแต่ แต่เชื่อว่าอยากได้ ถ้าถามก็คงอยากได้กันทุกคน สำหรับผู้ที่นับถือพุทธศาสนานะคะ หรือเข้าใจเหตุผลก็คงอยากได้ทุกคนใช่ไหมคะ ?

ปรารถนาพระนิพพานกันไปทำไม ? ที่นี้พระนิพพานนะ จะเอาไปทำไม ? ดับเสียซึ่งชาติ ไม่มีเลยอย่างนี้นะ ก็ถ้านิพพานนี้ไม่เป็นประโยชน์แก่การดับภพชาติแล้ว หรือว่าความเกิดของเราไม่มีแล้ว ภพชาติของเราไม่มีแล้ว นิพพานนี้ไม่มีประโยชน์เลย จะเอาไปทำอะไร ? ช่วยอะไร ? ให้เรามีความสุขสมบูรณ์ อิ่มอกอิ่มใจ เพียบพร้อมไปด้วยกามคุณอย่างนั้นหรือ ? เปล่าเลย เพราะก่อนที่จะเข้าถึงพระนิพพานนี้นะ จะต้องละกามคุณเสียก่อนด้วย และก็คิดดูเถอะ อันนี้ก็ขอให้พวกเราสำคัญในเหตุผลให้มาก แต่ว่าความคิดเห็นนั้นมันห้ามกันไม่ได้ ถูกแล้ว ตายเกิดก็มี ตายไม่เกิดก็มี แต่ว่าขอให้พิจารณาตามเหตุผล ถ้าทุกคนตายแล้วไม่เกิด คนที่ทำความดี มีการบวชพระเป็นต้น เจ้าประคุณเอ๋ย ! ดิฉันก็ว่าบ้าไม่มีประโยชน์เลย เรื่องอะไรต้องมาอดข้าวเย็น ต้องมาลำบากลำบน ตั้งหน้าตั้งตาเอาแต่ปฏิบัติธรรม แล้วในที่สุดก็ต้องตาย พอตายแล้วก็ต้องได้รับผลอย่างเดียวกัน ถ้าคนที่เขาไม่ปฏิบัติ แม้แต่จะเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ตาม เมื่อมันตายลงมันก็ได้รับผลอย่างเดียวกันกับผู้ต้องมานั่งปฏิบัติ มาอดข้าวอยู่ มารักษาศีล มาอะไรต่ออะไรใช่ไหมคะ ? เห็นอย่างนี้ก็บ้าละ ถ้าหากความจริงเป็นอยู่อย่างนี้ จะมีประโยชน์อะไร ? ทำความดีหรือไม่ทำความดี หรือแม้แต่ทำความชั่วก็มีผลเหมือนกัน คือตายแล้วไม่เกิด อย่างนี้เป็นไปไม่ได้นะคะ

ฉะนั้น เราที่เป็นพุทธศาสนิกทุกคน อันนี้ขอให้ตระหนักในเหตุผลทุกอย่าง เพราะว่า คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้นะ ไม่มีอย่างอื่นเลย ไม่พ้นไปจากเหตุผลเลย เต็มไปด้วยเหตุผลทุกคำทีเดียว ทุกคำเลยที่ปราศจากเหตุผลไม่มีเลย เพราะฉะนั้น ถ้าหากมีความเห็นว่า ตายแล้วไม่เกิดใช่ไหมคะ ? ก็ไม่มีเหตุผล แปลว่าเหตุก็ไม่มีนะสิ ผลจึงไม่มี ฉะนั้นเป็นความเห็นที่ปราศจากเหตุผล เพราะคนที่เห็นว่า ตายแล้วไม่เกิดนี้นะ มันไม่ใช่ของยากเลย มันเป็นของง่ายเหลือเกิน ไม่ใช่ของแปลกด้วยสำหรับคนที่ไม่รู้ คนที่รู้เหตุ คนที่รู้เหตุ ก็คือคนที่จะต้องรู้เหตุผลว่า ตายแล้วเกิดนี้นะจริงไหม ? มีเหตุผลไหม ? เพราะว่า ธรรมทั้งหลายย่อมไหลมาจากเหตุ ฉะนั้นที่เราอยู่เดี๋ยวนี้ก็มีเหตุ ที่เราเกิดมาก็ต้องมีเหตุ แล้วต่อไปก็จะต้องมีเหตุ เราจะเกิดหรือไม่เกิด ก็ต้องมีเหตุผล ตายแล้วไม่เกิดก็ต้องมีเหตุผล ตายแล้วเกิดก็ต้องมีเหตุผลทั้งนั้นทั้งนี้นะ เพราะฉะนั้น ที่จะปราศจากเหตุผลไปนั้นไม่ได้เลย นี่เป็นของที่เราผู้นับถือพุทธศาสนา น่าจะต้องตระหนักในเหตุผล ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านทรงห้ามหนักหนา ท่านก็เคยได้ยินมาในกาลามสูตรนะ ห้ามไม่ให้เชื่อบุคคลที่เห็นว่าบุคคลนี้ควรจะเชื่อ สมณะองค์นี้ควรจะเชื่อได้ อันนี้พระพุทธเจ้าก็ห้ามด้วย ห้ามไปหมด แม้แต่ว่าคนนี้พูดถูกกันกับความเห็น

ของเรา เชื่อด้วยเหตุนี้ก็ห้ามไม่ให้เชื่อ เพราะว่าความเห็นของเขา มีเครื่องตัดสินแล้วหรือยังว่า ผิดหรือถูก ใช่ไหมล่ะ ? แม้แต่ความตรึกนึกคิดของตัวเอง ก็ห้ามไม่ให้เชื่อ ถ้าอย่างนั้นจะให้เชื่ออะไร ? ก็ต้องเชื่อเหตุผล ที่ตัวได้พิจารณาแล้วด้วยใจของตน ในเหตุผลอันนั้นแหละจึงค่อยเชื่อ เพราะฉะนั้นพวกท่านที่เป็นพุทธบริษัท ที่เป็นผู้รู้เหตุผลในพุทธศาสนาก็ควรจะเข้าใจด้วยนะคะ

ส่วนกุศลซึ่งดับเสียซึ่งชาติ ชรา มรณะ นี้ อะไรละ ? ศีลได้ไหม ? ไม่ได้ สมาธิได้ไหม ? ไม่ได้ ต้องด้วยปัญญาต้องด้วยวิชชา กุศลนั้นต้องด้วยปัญญา ปัญญาในที่นี้ ถ้าจะพูดตามที่เราเข้าใจกันแล้ว ก็ตั้งแต่วิปัสสนาญาณเป็นต้นไปนะคะ นี่ปัญญาชนิดนี้นี่แหละ จะเป็นหนทางนำออกจากทุกข์มีชาติเป็นต้น ทีนี้ทางนี้นะ ได้แก่อะไรล่ะ ? ท่านก็คงทราบกันอยู่แล้ว มีอยู่ทางเดียวแหละ คือ มหาสติปัฏฐาน ๔ ใช่ไหมล่ะ ? นี่มหาสติปัฏฐาน ๔ มีทางเดียวนี้แหละ ที่พระพุทธเจ้ามาปรากฏขึ้นในโลก ทางนี้จึงปรากฏขึ้น ถ้าพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งองค์ใดไม่ปรากฏขึ้นในโลก หนทางอันนี้จะไม่ปรากฏขึ้นเลย ฉะนั้นในมหาสติปัฏฐาน ๔ นี้ มีแต่พระบรมศาสดาเท่านั้นที่จะสอนได้ ไม่มีอาจารย์ใดในโลกนี้จะสามารถเข้าถึงหรือรู้ทางนี้ได้เลย มีแต่พระพุทธศาสนาเท่านั้น ฉะนั้นมหาสติปัฏฐานนี้ เป็นพุทธศาสนาที่แท้จริงทีเดียวนะคะ

กุศลชนิดนี้นะ กุศลคือสติปัฏฐานนี้นะ เราจะสร้างได้ต่อเมื่อพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นแล้วในโลก คำสอนของพระพุทธเจ้ายังปรากฏอยู่ ยังเข้าใจกันอยู่เท่านั้น เราจึงมีโอกาสสร้างกุศลอย่างนี้ได้ ทานก็ดี ศีลก็ดี สมาธิก็ดี ในโลกเมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่มาอุบัติขึ้นนะ เขามีประจำในโลกแล้ว นรกมีอยู่ สวรรค์มีอยู่ อบายมีอยู่ มนุษย์มีอยู่ ฉะนั้นธรรมที่จะให้เป็นมนุษย์ก็มี ธรรมที่จะให้เป็นพรหมเป็นเทวดาก็มี ธรรมที่จะให้ไปนรกไปอบายก็มี มีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าไม่ต้องมาสอน เพราะว่าพระพุทธเจ้าองค์ยังสร้างบารมีกับเขา ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมีก็ยังไปสร้างอยู่กับเขา ซึ่งเขามีอยู่แล้วในโลกนี้ ใช่ไหมล่ะคะ ? เว้นแต่มหาสติปัฏฐานเท่านั้นไม่มี กุศลอย่างนี้ไม่มี กุศลอย่างนี้เป็นปัจจัยที่จะนำไปถึงพระนิพพาน หรือพ้นโลกพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนะคะ นี่มีอยู่ทางเดียว มีอยู่ทางนี้ และก็ต้องพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นจึงมี

ฉะนั้นพวกเราที่นับถือพระพุทธศาสนานี้นะ ดิฉันคิดว่า ถ้าหากว่าเราไม่เข้าใจมหาสติปัฏฐานแล้ว ก็จะไม่รู้ว่ามหาสติปัฏฐานนี้ เป็นหน้าที่ เป็นกิจของพุทธศาสนิกชนหรือพุทธบริษัท ที่จะต้องพึงเข้าใจให้ดีทีเดียว ถ้าไม่เข้าใจนะคะก็น่าเสียดาย ก็เหมือนกับไม่เข้าใจพุทธศาสนานั่นเอง เพราะอันนี้เป็นตัวพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าท่านทั้งหลาย

ศึกษามหาสติปัฏฐานนี้ให้ดีแล้ว ให้ถี่ถ้วนพร้อมด้วยเหตุผลแล้ว ท่านก็จะเข้าใจว่า อะไรที่ไม่ใช่พุทธศาสนา อะไรที่ไม่ใช่ทางนิพพาน อะไรที่ไม่ใช่สติปัฏฐาน ท่านจะเข้าใจได้ดีทีเดียว ซึ่งเวลานี้การปฏิบัติไปพระนิพพานนะ มีกันมากมายเกิดขึ้น ซึ่งเราไม่สามารถจะรู้ได้ก็มี ที่รู้แล้วก็มิใช่ไหมคะ ? แล้วก็เราจะรู้ได้อย่างไร ? แต่ว่าสติปัฏฐานของพระพุทธองค์นะ มีทางเดียวเท่านั้น ไม่ได้มีมากมาย คือ มหาสติปัฏฐาน แต่ถ้าเราไม่รู้จักมหาสติปัฏฐานนี้ให้ดีด้วยเหตุผลแล้ว เราก็จะรู้ได้อย่างไรคะ ว่าทางอันนี้ใช่หรือไม่ใช่นะ ? เขาก็รู้ไม่ได้ใช่ไหมคะ ?

อีกประการหนึ่ง เราได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราก็ควรจะสร้างกุศลในพระพุทธศาสนาไว้ด้วย อะไรเป็นกุศลในพระพุทธศาสนา ? ก็คือมหาสติปัฏฐานนี่แหละ กุศลอันนี้เป็นกุศลที่สำคัญทีเดียว ถ้าหากว่าพระพุทธศาสนาหมดแล้ว คำสอนในพระพุทธศาสนาหมดแล้วนะคะ ก็เป็นอันว่าหมดกุศลอย่างนี้ ไม่มีโอกาสจะสร้างเลย ถ้าหากว่าเราไม่ได้สร้าง เรามัวแต่งุ่มๆ ง่ามๆ สร้างกุศลทางอื่นอยู่ เรายังไม่ได้สร้างเลยกุศลอย่างนี้นะ ดิฉันคิดว่าการพบพุทธศาสนานี่นะ ก็คงไม่มีประโยชน์อะไร เพราะไม่มีปัจจัยเลยที่จะให้ล่วงทุกข์จากสังสารวัฏได้ ส่วนที่ทำได้หรือไม่ได้นะ

เราไม่พูดกันใช่ไหมคะ ? แต่ว่าเราควรสร้างให้เป็นปัจจัยอันนี้นะ แล้วแต่เถอะ จะได้สักเท่าไรก็ตาม หรืออย่างน้อยก็ต้องเข้าใจดี ถ้าหากว่าท่านช่วยกันศึกษาอย่างนี้ ช่วยกันเข้าใจเหตุผลในคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาก็สามารถที่จะดำรงอยู่ได้นาน เพราะพระพุทธศาสนามีอยู่ได้ด้วยความเข้าใจนะคะ ถ้าหากว่าประชาชนหรือพุทธบริษัทมีความเข้าใจเหตุผล ในพุทธศาสนาได้มากมายละก็ กว้างขวางออกไป ก็ชื่อว่า พุทธศาสนาเจริญ ถ้าหากว่าไม่เข้าใจเหตุผลก็หมดไป ฉะนั้น ถ้าพุทธศาสนาตั้งอยู่ได้ด้วยความเข้าใจถูกแล้ว อะไรเล่าจะทำลายพุทธศาสนา ? ก็ความเข้าใจผิดนั่นเองใช่ไหม ? คือมิจฉาทิฏฐินั่นแหละทำลายพุทธศาสนาละ ถ้าเกิดแก่เราก็ทำลายเรา ถ้าเราเป็นปัจจัยให้เกิดแก่คนอื่นก็ทำลายของคนอื่นไปด้วย ทำลายพระศาสนาจากเราด้วยจากคนอื่นด้วย เพราะฉะนั้น อันนี้เป็นความสำคัญมากที่สุดของเรานะคะ ที่เป็นผู้นับถือพุทธศาสนา

ฉะนั้นดิฉันคิดว่า ทุกท่านนี่แหละ เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้านี่นะตรัสรู้ด้วยปัญญานะคะ ไม่ใช่เชื่อคนอื่นนะคะ ไม่ใช่เชื่อใคร ว่าไปตามๆ กัน และเวลานี้พระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ ยังสามารถปฏิบัติได้นะคะ ยังมีอยู่ถ้า ๕,๐๐๐ ปีล่วงไปก็ไม่มีแล้ว ดิฉันว่าถ้าล่วงไป ๕,๐๐๐ ปี

ก็คงไม่มีแล้ว นี่ ๒,๕๐๐ ปีกว่าเท่านั้นแหละ เราก็จะหากันไม่ค่อยจะเจอะแล้ว อีก ๒,๕๐๐ ปีข้างหน้า ดิฉันคิดว่าหาไม่เจอะแน่ ถ้าหากพวกเราไม่ช่วยกันศึกษาให้เข้าใจเหตุผลแล้ว และรักษาความเข้าใจในเหตุผลไว้แล้ว พระพุทธศาสนาก็จะอยู่ไม่ได้ ถ้าเราจะรักษาพระพุทธศาสนา ก็ขอให้เข้าใจเหตุผลในพระพุทธศาสนานั้น แล้วก็รักษาเหตุผลนั้นไว้ เราก็ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์ ถ้าเราจะรักษาตำรับตำรา ซื้อมาใส่ตู้ไว้ให้เต็ม มีประโยชน์ไหมคะ ? ไม่มีประโยชน์เลยใช่ไหม ? ถ้าเราไม่เข้าใจนะ จะมีประโยชน์ไหม ? ฉะนั้นพระพุทธศาสนาอยู่ที่ความเข้าใจในเหตุผลนะคะ ไม่ใช่อยู่ที่หนังสือตำรับตำรา ไม่ใช่อยู่ที่วัดวาโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญ ไม่ใช่อยู่ที่นั่น อยู่ที่การเข้าใจในเหตุผล ฉะนั้นดิฉันก็คิดว่า ขอให้ท่านที่นับถือพุทธศาสนาด้วยกันนี้จงมีความเข้าใจ ขอให้มีสติปัญญาให้เข้าถึงเหตุผลในพระพุทธศาสนา แล้วช่วยกันรักษาคำสอน คือช่วยกันรักษาธรรมวินัย จงอย่าช่วยกันทำลายธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าให้วิบัติเลย ทำลายด้วยความเชื่อนี่แหละ ถ้าเราเชื่อโดยไม่มีเหตุผล ก็สามารถจะทำลายได้นะคะ แล้วใครจะทำลายศาสนา ใครจะมาทำลายความเลื่อมใสในพระศาสนาจากจิตใจเรา ไม่มีใครทำลายได้ ดิน น้ำ ลม ไฟ อะไรๆ ก็ทำลาย

ไม่ได้ นอกจากมิจฉาทิฏฐิที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราแล้ว สิ่งอื่นจะมาทำลายความเชื่อในจิตใจไม่ได้เลย ถึงแม้จะเอาไฟมาเผาก็ไม่ได้ใช่ไหมคะ ? ความเชื่ออยู่ที่จิตใจเรา ถึงแม้เราจะตายไปเราก็ตายไปในความเชื่อ ในความเลื่อมใส ในความเข้าใจในเหตุผล อันนี้ก็จะเป็นปัจจัยต่อไป ฉะนั้นดิฉันคิดว่า วันนี้จะพูดเพียงแค่นี้นะคะ แล้วต่อไปจะเหลือเวลาไว้ เผื่อว่าจะมีใครสงสัยอะไรบ้าง ที่ดิฉันได้อธิบายมาแล้วนี้นะคะ

ผู้ฟัง : มีอาจารย์บางท่านสอนว่า วิญญาณเป็นรากฐานทั้งปวง วิญญาณประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาจากวิญญาณ เช่นนี้ผิดหรือถูกคะ ?

อาจารย์แนบ : จะว่าผิด ส่วนผิดก็มี ส่วนถูกก็มี คือว่าวิญญาณนะ มาจากไหนใช่ไหมคะ ? ซึ่งบางทีท่านก็กล่าวไว้ว่า โลกนี้นะเป็นไปตามจิต แต่ว่าจิตใจเฉยๆ นะ ทำอะไรไม่ได้ ใช่ไหมล่ะคะ ? วิญญาณนี้นะมาจากไหน ? ถ้าจะพูดตามนัยของปฏิจจสมุปบาทแล้ว มาจากกรรม มาจากสังขาร **"สงฺขารา ปจฺจยา วิญฺญาณํ"** ใช่ไหมล่ะคะ เพราะฉะนั้นวิญญาณจะเป็นใหญ่ หรือสังขารจะเป็นใหญ่ หรือกรรมจะเป็นใหญ่ หรือกิเลสจะเป็นใหญ่คะ ? ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นใหญ่กว่าวิญญาณหรือคะ ? ความโลภ ความโกรธ ความหลงนี่นะ เป็นนายวิญญาณใช่ไหมล่ะคะ

จะต้องทำตามนี้ ไม่ใช่วิญญาณนี้จะเป็นใหญ่ วิญญาณนี้ก็สำเร็จมาจากกรรม กรรมสำเร็จมาจากกิเลส กิเลสก็สำเร็จมาจากวิบาก มันวนเวียนกันอยู่ค่ะ ฉะนั้นถ้าจะพูดเฉพาะว่า วิญญาณประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย ประเสริฐอย่างไรคะ ? **"วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา"** รวมทั้งวิญญาณด้วย จะประเสริฐอะไร ? ถ้าว่าไม่ประเสริฐก็ไม่ประเสริฐนะคะ นี่อย่างนี้เหมือนกันหมด แม้วิญญาณ **"สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา"** ก็รวมทั้งวิญญาณด้วย **"สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา"** รวมทั้งวิญญาณด้วย **"สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา"** รวมทั้งวิญญาณด้วย ไม่มีสาระ ไม่มีแก่นสาร ท่านกล่าวว่าอย่างนี้ รวมทั้งวิญญาณด้วยนะคะ แล้วจะว่าประเสริฐนี่นะ ประเสริฐในแง่ไหนกัน ? หรือประเสริฐที่มีบาลีอยู่ว่า ธรรมทั้งหลายสำเร็จด้วยใจ **"มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา, มโนเสฏฺฐา มโนมยา..."** ใช่ไหมคะ อันนี้จะถือว่าประเสริฐกว่าอย่างนั้นหรือคะ ? ที่นี้ธรรมทั้งหลายในที่นี้ เราต้องเข้าใจเสียก่อนว่าอะไรเป็นอะไร ? ไม่ใช่ว่าธรรมทั้งหลาย เช่น ที่ดิน เรือกสวน ไร่นา ต้นไม้ ภูเขา เหล่านี้เป็นต้น ไม่ใช่ว่าสำเร็จด้วยใจ เรามีใจแต่เราอยากจะปลูกบ้านสักหลัง แต่ถ้าเราไม่มีไม้นะ จะสำเร็จไหมคะ ? เราจะสร้างตึกสักหลัง ไม่มีปูน ไม่มีอิฐ จะสำเร็จด้วยใจได้ไหม ? ไม่ได้ใช่ไหม ? ธรรมทั้งหลายที่สำเร็จด้วยใจในที่นี้หมายถึง

“เจตสิกธรรม” เท่านั้น ที่อาศัยจิตเกิดขึ้นเป็นประธานเท่านั้นเองนะคะ ไม่ใช่หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างนะจะสำเร็จได้ด้วยใจ คือว่า ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ ปัญญา นี้นะ ต้องมีใจถึงจะเกิดได้นะคะ ถ้าไม่มีใจนะ เกิดได้ไหม ? มันจะไปเกิดตามต้นหมากรากไม้ ศรัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ นี่นะ ที่ต้นไม้มีได้ไหมคะ ? มีโลภ มีโกรธ มีหลง มีได้ไหมคะ ? ต้นไม้มีไม่ได้ใช่ไหม ? ต้องมีใจเป็นประธานจึงจะเกิดได้ เหมือนกับมีพยัญชนะ แต่ใจนะถ้าไม่มีเจตสิก ใจก็เกิดขึ้นไม่ได้ และใจจะไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะว่าความโลภ ความโกรธ ความหลง สติ ปัญญา เหล่านี้ เป็นเจตสิกทั้งนั้นเลย ถ้าจิตไม่มีเจตสิกแล้ว จิตจะมีความหมายอะไร เหมือนตัวพยัญชนะที่ไม่มีตัวสระและตัวสะกดนะ มีความหมายกระไรได้ไหม ? อ่านแล้วเป็นอะไร ? อ่านได้หรือไม่ได้ ? ไม่มีความหมายเลย จิตจะเป็นโลภ เป็นโกรธ เป็นหลงไม่ได้ ที่เป็นได้เพราะอาศัยเจตสิก หนังสือก็เหมือนกันใช่ไหมละคะ ? อย่างว่า ก อา อ่านว่า กา ถ้าไม่อาศัยสระอา แล้วอ่านว่า กา ได้ไหม ? ก สระอู อ่านว่า กู ไม่มีสระอูเป็นกูได้ไหม ? ความหมายอย่างนั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้ และพยัญชนะอย่างนั้นก็เกิดไม่ได้ แต่ว่าสระก็ดี พยัญชนะก็ดี ตัวสระก็ต้องมีพยัญชนะเป็นประธาน มีแต่สระแล้วไม่มี

พยัญชนะ สระก็ไม่รู้จะไปทำอะไร ก็ไม่มีความหมายเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจะมีแต่จิต ไม่มีเจตสิกไม่ได้เลย จิตกับเจตสิก เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เป็นสหชาตปัจจัย เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน เป็นอัญญมัญญปัจจัย ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นสัมปยุตตปัจจัย ต้องประกอบกัน เป็นนามธรรมเหมือนกัน ต้องประกอบกันเป็นนามธรรมเหมือนกัน ต้องประกอบกัน ต้องมีอย่างนี้ค่ะ ต้องอาศัยวัตถุเดียวกัน ต้องอาศัยอารมณ์เดียวกัน เพราะฉะนั้น คำว่า "ธรรม" ในที่นี้ ธรรมทั้งหลายสำเร็จในที่นี้ ท่านหมายถึงว่าเจตสิกเท่านั้น ต้องอาศัยจิตเกิดขึ้น อันนี้หมายเพียงเท่านี้คะ

ผู้ฟัง : มนุษย์และสัตว์ที่เกิดมานั้น มีอะไรเป็นเหตุให้เกิด มีอวิชชาหรือว่ากรรมหรือวิญญาณ ? ผมมีความสงสัย กรุณาอธิบายให้เข้าใจทีเถอะครับ

อาจารย์แนบ : สัตว์และมนุษย์ที่เกิดมานั้น มีอะไรเป็นเหตุให้เกิด อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ถ้าจะพูดย่อๆ แล้วเอาอวิชชาอันเดียวก็ได้ เอาตัณหาอันเดียวก็ได้ เพราะว่าตัณหาเป็นสมุทัย เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์คืออะไร ? คือชาติใช่ไหม ? ชาติ คือความเกิด แล้วก็ชรา มรณะ ขันธ์ทั้งหมดนี้นะ เกิดจากอะไร ? เกิดจากกิเลส คือ เกิดจากอวิชชา หรือเกิดจากอกุศลก็ได้ แล้วก็เป็นปัจจัยให้เกิดกรรม เพราะกรรม

จึงเกิดวิบาก จิตที่เป็นผลของกรรมหรือวิญญาณ มนุษย์ที่เกิดมานี้นะคะ อะไรเป็นเหตุ ? อวิชชาเป็นเหตุก็ได้ กรรมเป็นเหตุก็ได้ วิญญาณเป็นเหตุก็ได้ เพราะอะไร ? อวิชชาเป็นกิเลส กิเลสวัฏเป็นปัจจัยให้เกิดกรรมวัฏ กรรมวัฏเป็นปัจจัยให้เกิดวิปากวัฏ คือ วิญญาณ ใช่ไหมคะ ? วิญญาณเป็นปัจจัยแก่กิเลส กิเลสกลับมาเป็นปัจจัยแก่กรรม กรรมเป็นปัจจัยแก่วิบาก คือ วิญญาณ เพราะฉะนั้นได้ทั้งหมดค่ะ จะว่าอะไรก็ได้ อวิชชาก็ได้ กิเลสเป็นเหตุ หรือว่ากรรมเป็นเหตุ หรือจะว่าวิบากเป็นเหตุเป็นปัจจัยก็ได้ เพราะมันวนค่ะ เราจะว่าไก่เกิดก่อนไข่ หรือไข่เกิดก่อนไก่ก็ได้ แล้วแต่เราจะชอบ เราจะว่าไก่เกิดก่อน แล้วจึงเกิดไข่ก็ได้ หรือเราจะว่าไม่ได้ มันต้องมีไข่ก่อนแล้วตัวไก่มันถึงจะเกิดขึ้นก็ได้ มันวนเวียนกันค่ะ

ผู้ฟัง : การเอาจิตไปดูรูปนามเกิดดับ ให้เห็นตามความเป็นจริงนั้น มีวิธีเอาจิตเข้าไปดูอย่างไร ?

อาจารย์แนบ : อันนี้ถ้าพูดตามเหตุผลง่ายๆ แล้วก็ง่ายมากที่สุด เพราะเกิดดับนี่นะ อยู่กับรูปนามใช่ไหม ? เป็นลักษณะของรูปนาม ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาก็เป็นลักษณะของรูปนาม เกิดดับก็อยู่กับรูปนาม ฉะนั้นเราต้องการจะดูความเกิดดับ ก็เกิดดับนี่อยู่กับรูปนาม แล้ว

เราจะไปดูที่ไหนล่ะ ? เราก็ต้องดูที่รูปนาม เราต้องการจะรู้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เราจะต้องดูที่ไหน ? เราก็ต้องดูที่รูปนาม เราถึงจะเห็นลักษณะของรูปนาม ทีนี้การดูรูปนามนะ มีวิธีเอาจิตเข้าไปดูอย่างไร ? ก็ไม่เห็นจะต้องเอาเข้าไปที่ไหนเลยนะคะ ขอให้คุณรู้ว่า รูปนะมันอะไร ? ดูรูปนะดูอะไรกัน ? อะไรเป็นรูป ? อะไรเป็นนาม ? อย่างนี้ แล้วคุณจะรู้ว่า ดูรูปนะดูอะไร ? ดูนามนะดูอะไร ? เมื่อรู้แล้วว่าอะไรเป็นรูปเป็นนาม คุณก็คอยไปดูรูปนามเท่านั้นแหละค่ะ ทีนี้ความเกิดขึ้นและดับไปของรูปนามก็จะปรากฏ เพราะรูปนามเขาจะแสดงเอง ในเมื่อเจอะรูปนามแล้ว ก็มีเหตุผลง่ายๆ นิดเดียวนะคะ

ผู้ฟัง : จิตเดิมหรือจิตที่เป็นอมตะ มีจริงหรือ ? เพราะบางอาจารย์สอนว่า จิตเดิมหรือจิตที่เป็นอมตะนี่ ผมไม่เข้าใจ เพราะที่ผมศึกษาตามตำราของท่านอาจารย์ว่า จิตเกิดดับติดต่อกันตลอดชีวิต อย่างไหนจะถูก ?

อาจารย์แนบ : จะถูกหรือไม่ถูก อยู่ที่คุณพิจารณาเหตุผลนะคะ จิตเดิม คำว่า “เดิม” ดิฉันต้องตอบเรียนตามพระพุทธศาสนานะคะ เพราะว่าศาสนาอื่นนะดิฉันไม่ได้เรียน ต้องการจะให้เข้าใจแต่เพียงเหตุผลในพระพุทธศาสนาเท่านั้น นี่ก็ตอบตามที่ได้ศึกษามาในพระพุทธศาสนา คำว่า “เดิม” ไม่มีในพระไตรปิฎก ไม่มีเลย และ “อมตะ” คือ ไม่ตาย

คำว่า “ไม่ตาย” มีอยู่ แต่ไม่ได้หมายถึงจิต เพราะฉะนั้น คำว่า “จิตอมตะ” ก็ดี หรือคำว่า “จิตเดิม” ก็ดี ไม่มีเลยในพระไตรปิฎก ไม่มีในคำสอนของพระพุทธศาสนาเลย อันนี้ทำไมจึงไม่มี ? ก็เพราะเหตุว่า ถ้าคำว่า “เดิม” มีใช่ไหมละคะ ? อนิจจังก็ไม่มี ถ้ามันมีเดิมแล้ว ก็ไม่มีอนิจจัง ถ้ามันมีอนิจจัง มันก็ไม่มีเดิม ใช่ไหมล่ะ ? มันเกิดด้วยเหตุปัจจัย มันก็หมดไปด้วยเหตุปัจจัย แล้วจะไปเอาเดิมที่ไหนในโลกนี้ ? อย่าว่าแต่จิตเลยค่ะ ของในโลกนี้นะคะ ต้นไม้ต้นไหนเป็นต้นเดิม หาได้ไหมละคะ ? ก็หาไม่ได้ ไม่มีในโลกนี้ วิญญาณก็คือโลกเหมือนกัน เป็นสังขารโลก ที่ต้องแตกดับตามเหตุปัจจัย จิตกับวิญญาณอันเดียวกัน ที่จริงไม่น่าสงสัยนะคะ **“วิญฺญาณํ อนิจฺจํ”** สวดมนต์กันทุกๆ วัน หรือทุกๆ วันพระก็บอกว่า **“วิญฺญาณํ อนิจฺจํ”** แล้วก็ **“จิตฺตํ วิญฺญาณํ”** ท่านทราบว่าเขาแปลว่าอะไรใช่ไหม ? จิต คือ วิญญาณ จิตกับวิญญาณนะอันเดียวกัน แล้วทำไมวิญญาณเดิมจะมีคะ ? มันก็ไม่มี ไม่ว่าอะไรในโลกนี้ หาเดิมไม่ได้สักอย่างเดียว คนไหนล่ะเป็นคนเดิม ? ก็ไม่มีใช่ไหม ? สัตว์ตัวไหน ประเภทไหน เป็นตัวเดิมคะ ? ไก่ตัวไหนเดิมก็ไม่มี มันหาไม่ได้ สิ่งใดที่อยู่ในโลกนี้นะคะ ไม่มีเดิมหรอกค่ะ มีอมตธรรม อมตธรรมนะ หมายถึงพระนิพพาน ธรรมที่ไม่ตายของท่านมีอยู่ แต่ไม่ใช่จิต เพราะ

ว่าจิตไม่ใช่พระนิพพาน จิต เจตสิก รูป พระนิพพาน มีต่างหากทั้งนั้นใช่ไหมคะ ? ถ้าจิตกับพระนิพพานเป็นอันเดียวกันละก็ มีจิต เจตสิก รูป พอแล้ว ไม่ต้องมีพระนิพพานอีกต่างหาก เพราะฉะนั้นจิตที่เป็นจิตเดิมตามนัยพระพุทธศาสนานะ ไม่มีนะคะ ตามนัยศาสนาอื่นอาจจะมี

ผู้ฟัง : รักษาศีลแล้วไปนรกได้ไหม ?

อาจารย์แนบ : ถ้าศีลให้ผลไปไม่ได้ ถ้าศีลไม่ให้ผลไปได้ อย่าว่าแต่รักษาศีลเลย ได้ฌานแล้ว ทำฌานด้วยใช่ไหมคะ ? ยังไปอเวจีเลย ก็มีตัวอย่างนี่ค่ะ เทวทัตไงล่ะ เทวทัตน่ะได้ฌานนะ ได้อภิญญามีฤทธิ์เหาะได้ด้วย ก็ยังไปอเวจีได้ใช่ไหม ? แต่ไม่ใช่ไปด้วยอำนาจของกุศล ไปด้วยอำนาจของอกุศล ถ้าศีลให้ผลเรา แน่นอนว่าไม่ไปนรกแน่ ผลอานิสงส์ของศีลไม่ไปเลย แต่ว่าจะให้ผลเร็วหรือไม่นั้นนะก็แล้วแต่กรรม คือขึ้นอยู่กับประเภทของกรรม แล้วการให้ผลของกรรมมี ๔ กาลเวลาที่จะให้ผลของกรรมก็มีอีก ๔ เพราะฉะนั้น อันนี้ก็แล้วแต่ว่า เรามีอนันตริยกรรมหรือเปล่า ถ้าเราไม่มีอนันตริยกรรม อาสันนกรรมก็ต้องให้ผลก่อนกรรมอื่น แต่ว่าอันนี้ไม่ต้องวิตก ไม่ต้องปรารภหรอกค่ะ อาจิณณกรรมเรามีอยู่แล้วใช่ไหมคะ ? ก็ไม่น่าจะต้องวิตกค่ะ ขอให้อย่าประมาท ตั้งอยู่ในกุศลก็แล้วกัน

ดิฉันคิดว่า ก็สมควรแก่เวลาแล้วนะคะ เพราะฉะนั้นก็ขออำนาจกุศลเจตนาที่ได้บังเกิดร่วมกัน ทั้งดิฉันคนพูดและท่านก็เป็นคนฟัง ท่านที่นั่งฟังอยู่นี่แหละจิตก็เป็นกุศล แต่ดิฉันนั่งพูดอยู่เวลานี้ ก็เกิดจากกุศลจิตด้วยกัน ขออำนาจกุศลจิตอันนี้ จงเป็นปัจจัยให้ท่านเข้าถึงความมีตนเป็นที่พึ่ง อย่าต้องอาศัยคนอื่นเป็นที่พึ่งเลย แล้วก็ขอให้ท่านชนะศัตรู คือกิเลสของท่านเอง ไม่ต้องไปชนะศัตรู คือกิเลสของคนอื่น ตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทานไว้ทุกๆ ท่านเทอญ

อาสาฬหบูชารำลึก

อาจารย์ปราโมช น้อยวัฒน์

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันสำคัญทางศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและเป็นวันหยุดราชการในประเทศไทย คำว่า "**อาสาฬหบูชา**" ย่อมาจาก "**อาสาฬหปูรณมีบูชา**" แปลว่า "การบูชาในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ" อันเป็นเดือนที่สี่ตามปฏิทินของประเทศอินเดีย ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๘ ตามปฏิทินจันทรคติของไทย ซึ่งมักจะตรงกับเดือนกรกฎาคม หรือเดือนสิงหาคม แต่ถ้าในปีใดมีเดือน ๘ สองหน ก็ให้เลื่อนไปทำในวันเพ็ญเดือน ๘ หลังแทน สำหรับปีนี้ตรงกับวันศุกร์ ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑

ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

วันอาสาฬหบูชา คือวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ท่านปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ มีพระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครสาวัตถีเป็นครั้งแรก คำว่า **"ธรรมจักร"** หมายถึงยังล้อแห่งธรรมที่หมุนไป เพื่อให้เห็นความจริง คือ อริยสัจ ๔ ด้วยข้อปฏิบัติ คือ มัชฌิมาปฏิปทา เมื่อล้อพระธรรมหมุนไปในที่ใด ก็ปรากฏมรรคา คือ ทางที่ชอบขึ้นในที่นั้น อันเป็นทางสายเดียว ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ คือ อริยมรรค มีองค์ ๘ อัน ได้แก่ **สัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบ, **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริชอบ, **สัมมาวาจา** วาจาชอบ, **สัมมากัมมันตะ** การงานชอบ, **สัมมาอาชีวะ** การเลี้ยงชีพชอบ, **สัมมาวายามะ** ความเพียรชอบ, **สัมมาสติ** ความระลึกชอบ, **สัมมาสมาธิ** ความตั้งมั่นชอบ ที่พระตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำปัญญาให้เกิด เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน ทำให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะได้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ คือ

๑. **ทุกขอริยสัจ** อันได้แก่ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น โดยย่อ คือ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์

๒. **ทุกขสมุทยอริยสัจ** ได้แก่ ตัณหา อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะทำให้เกิดความกำหนัดยินดีในอารมณ์ทั้ง ๖ เป็นเหตุให้เกิดภพชาติ เป็นทุกข์

๓. **ทุกขนิโรธอริยสัจ** ได้แก่ พระนิพพาน อันเป็นธรรมที่ดับทุกข์ เพราะดับกิเลส ดับขันธ์ทั้งปวง

๔. **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ** ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมที่ดับทุกข์ คือนิโรธด้วยการทำกิจของอริยสัจ อันมีรอบ ๓ อาการ ๑๒ ที่จะทำให้แจ้งอริยสัจ ๔

รอบ ๓ อาการ ๑๒ คือ

รอบที่ ๑ ทุกข์ต้องกำหนดรู้ สมุทัยต้องละ นิโรธต้องทำให้แจ้ง มรรคต้องเจริญ จะต้องศึกษาให้เข้าใจถูกตามปริยัติที่พุทธองค์ทรงแสดงไว้ เรียกว่า **สัจจญาณ**

รอบที่ ๒ ต้องปฏิบัติตามองค์มรรค ๘ พิสูจน์ให้ได้ตามจริง ด้วยการกำหนดรู้ เมื่อรู้ทุกข์ก็ละสมุทัยได้ เพราะละสมุทัยได้ จึงรู้แจ้งธรรมที่ดับทุกข์ คือนิโรธ ก็ด้วยกำหนดรู้ทุกข์นั่นเอง คือการเจริญมรรค ๘ เรียกว่า **กิจจญาณ**

รอบที่ ๓ ได้เห็นความจริงแล้ว คือทุกข์ก็กำหนดรู้แล้ว สมุทัยก็ละแล้ว นิโรธก็รู้แจ้งแล้ว มรรคก็เจริญแล้ว เรียกว่า **กตญาณ**

ผู้จะรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ได้ จะต้องทำกิจของอริยสัจให้ครบ ๓ รอบ อันมี สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาต เรียกว่า ญาณทัสสนะ คือ ได้เห็นพระนิพพาน จึงจะดับกิเลสดับทุกข์ได้

เมื่อพุทธองค์แสดงมัชฌิมาปฏิปทาจบ ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ได้เกิดดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน รู้ว่า **"ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ"** คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา เรียกว่า **"จกฺขุกรณียา"** ดวงตาปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว คือ **"ธัมมจักขุ"** อันได้แก่ โสดาปัตติมรรค พระอัญญาโกณฑัญญะก็สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลขั้นพระโสดาบัน เป็นอริยสงฆ์สาวกองค์แรก เป็นสังฆรัตนะที่เกิดขึ้นครั้งแรก หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระโพธิญาณแล้ว เป็นพยานยืนยันรับรองคำสอนของพระพุทธองค์ ว่าพระองค์ได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ จริง ทำให้พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานว่า **"อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ"** ท่านผู้เจริญ อัญญาโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอๆๆ เสียงที่เปล่งนี้ได้ยินไปถึงหมื่นโลกธาตุ เพราะเหตุนี้จึงได้จัดวันแสดงปฐมเทศนาว่าเป็นวันพระสงฆ์ เพื่อให้ชาวพุทธได้ระลึกถึงพระอริยสงฆ์ ด้วยการปฏิบัติบูชา

อันจะเป็นเหตุให้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ พ้นจากทุกข์เหมือนพระอริยสงฆ์

อีกอย่างหนึ่งวันบูชาพระอริยสงฆ์ ที่เรียกว่า อาสาฬหบูชา เพราะเป็นวันที่พุทธองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปวัตตนสูตรเป็นครั้งแรก ในวัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ บาลีเรียกว่า **"อาสาฬฺห"** จึงได้เรียกวันนี้ตามชื่อของเดือนว่า **"วันอาสาฬหบูชา"** ดังนั้นชาวพุทธควรจะได้ระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐสูงสุด ที่ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางที่นำสัตว์โลกไปสู่ความพ้นทุกข์ด้วยการปฏิบัติบูชา

การบูชามี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา กับ ปฏิบัติบูชา

อามิสบูชา คือ บูชาด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เช่น บูชาด้วยธูป เทียน ดอกไม้ ของหอม อาหาร เครื่องนุ่งห่ม หรือสวดมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย เรียกว่า อามิสบูชา

ปฏิบัติบูชา คือ ปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นธรรมที่กำจัดกิเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ยิ่ง เพราะไม่มีกิเลสเป็นปัจจัย จึงจะกำจัดกิเลสได้หมด พ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระพุทธองค์ทรงยกย่องการปฏิบัติบูชา โดยตรัสกับพระอานนท์ ที่กล่าวไว้

ในมหาปรินิพพานสูตร เมื่อตอนพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ว่า "เทวดาทั้งหลายรู้แล้วว่า พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานในวันนี้ ต่างก็พากันโปรยดอกไม้ทิพย์ เพื่อเป็นพุทธบูชาเต็มไปหมดทั้งป่า แต่ถึงเช่นนั้นก็ไม่ชื่อว่าตถาคตรับการบูชา แต่ถ้าผู้ใดเห็นภัยในวัฏฏะแล้วทำความเพียร เพื่อออกจากวัฏฏะด้วยการเจริญมรรคมีองค์ ๘ การกระทำของบุคคลเช่นนั้นชื่อว่า ตถาคตรับบูชา" เพราะพระองค์ปรารถนาจะให้สาวกได้พ้นจากทุกข์เป็นสำคัญ ส่วนการบูชาด้วยอามิส ไม่ทำให้สาวกพ้นจากทุกข์ได้ พระองค์จึงไม่รับการบูชา

อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เรียกมัชฌิมาปฏิปทา ว่าเป็นทางสายกลาง ก็เพราะในสมัยนั้น มีข้อปฏิบัติที่สุดอยู่ ๒ สาย คือ **กามสุขัลลิกานุโยค** กับ **อัตตกิลมถานุโยค**

กามสุขัลลิกานุโยค ประกอบตนให้พัวพันด้วยความสุขในกาม ให้เกิดโลภะกำหนัดยินดีมากๆ ความทุกข์ก็จะได้ไม่เกิด ทำให้พ้นจากทุกข์ แต่ความจริงเป็นธรรมอันเลวเป็นเหตุให้ตั้งบ้านเรือน เป็นของคนมีกิเลสหนา ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่มีประโยชน์ ประกอบด้วยความเสื่อมความพินาศ เพราะกามมีคุณน้อยแต่มีโทษมาก ให้ความทุกข์นับไม่ถ้วน เพราะจะต้องเวียนตายเวียนเกิดไม่มีที่สิ้นสุด จึงไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ควรเสพ

ส่วน**อัตตกิลมถานุโยค** ประกอบตนให้เป็นทุกข์ ทรมานตนให้ลำบาก มีการเปลือยกาย อดอาหาร นอนบนหนาม เป็นต้น ให้เกิดทุกข์แก่ผู้ปฏิบัติ ข้อปฏิบัติอย่างนี้ไม่ใช่ของพระอริยะ จึงไม่ควรเสพ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ คือพวกที่เจริญอัตตกิลมถานุโยค เพราะรังเกียจโลภะ เห็นโลภะว่าทำให้เกิดความรักใคร่ ให้ตั้งบ้านเรือน ทำให้มีทุกข์มากขึ้น จึงทำลายโลภะไม่ให้เกิด โดยใช้โทสะทรมานตนให้ลำบาก ความยินดีเพลิดเพลินจะได้ไม่เกิด ในที่สุดก็จะพ้นจากทุกข์

ส่วนผู้ที่เจริญกามสุขัลลิกานุโยค เพราะรังเกียจโทสะ ต้องการให้พ้นจากทุกข์ จึงเอาโลภะมาบำรุงให้เป็นสุข โทสะจะได้ไม่เกิด แล้วในที่สุดก็จะพ้นจากทุกข์

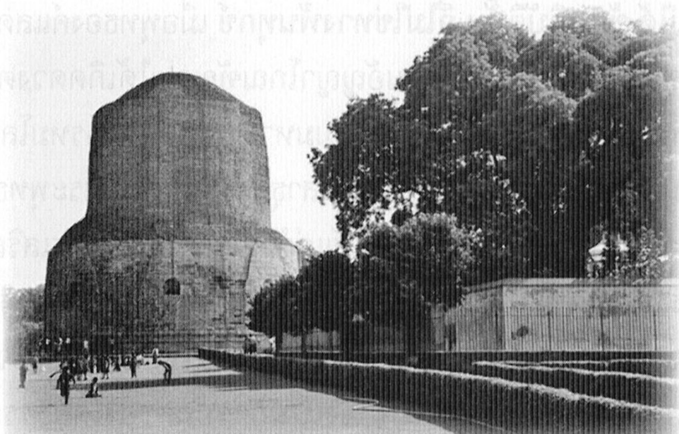
ส่วนข้อที่ควรปฏิบัติ คือ **มัชฌิมาปฏิปทา** อันเป็นทางสายกลาง เพราะละทั้งโลภะและโทสะ ด้วยการทำปัญญาคือวิชชาให้เกิดขึ้น รู้เท่าทันอารมณ์ตามความเป็นจริง จึงทำลายอวิชชาความหลงไม่รู้ความจริง อันเป็นมูลให้เกิดโลภะและโทสะ เพราะละโมหะได้ ก็ละโลภะและโทสะได้ จึงได้เรียกทางนี้ว่าเป็นทางสายกลาง เพราะเป็นธรรมที่เป็นไปท่ามกลางแห่งสุขและทุกข์ คือดับทั้งสุขและทุกข์ ก็เพราะดับโมหะได้ จึงได้พ้นจากโลภะและโทสะ อันเป็นไปเพื่อ

ความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพื่อสิ้นตัณหาเครื่องรัดรึง พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ก็ด้วยการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น อันเป็นข้อปฏิบัติที่ทำลายโมหะ แต่คนสมัยนั้นไม่รู้จักโมหะ ถ้าไปบอกให้เขาละโมหะ เขาก็จะไม่เชื่อ ไม่ปฏิบัติตาม เขาก็พ้นทุกข์ไม่ได้ พุทธองค์จึงได้บอกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นข้อปฏิบัติที่ละได้ทั้งโลภะและโทสะพร้อมกัน จึงจะพ้นจากทุกข์ได้ เขาก็ยินดีปฏิบัติตาม แล้วก็พ้นจากทุกข์ได้จริง **ด้วยเหตุนี้ ข้อปฏิบัติอันใด ถ้าละโมหะไม่ได้ ข้อปฏิบัตินั้น ก็ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์** เมื่อพุทธองค์แสดงมัชฌิมาปฏิปทาจบ ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้เกิดดวงตาเห็นธรรม เทวดาตั้งแต่ชั้นจาตุมมหาราชิกาจนถึงพรหมโลกชั้นอกนิฏฐาพรหม ต่างก็แซ่ซ้องสาธุการสรรเสริญพระพุทธ-องค์ ที่ทรงบอกทางพ้นทุกข์ให้แก่สัตว์โลก และยังสรรเสริญธรรมจักรว่า เป็นธรรมอันประเสริฐสูงสุดหาสิ่งอันประเสริฐกว่ามิได้ เพราะเป็นธรรมที่ยังสัตว์ทั้งหลาย ให้พ้นทุกข์ทั้งปวง

การแสดงธรรมจักร จึงเป็นการปกครองโดยธรรมที่แผ่ไปด้วยเมตตาธรรม ปรารถนาให้สัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะถ้านอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ใครๆ ก็บอกทางพ้นทุกข์ให้ไม่ได้ การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นคุณแก่สัตว์โลกอย่างใหญ่หลวง

ชาวพุทธจึงควรปฏิบัติมัชฌิมาปฏิปทา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสมอ เพราะพระองค์ทรงรับการปฏิบัติบูชา ก็ด้วยเมตตาธรรมที่จะให้สัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ ฉะนั้นผู้ปรารถนาความพ้นทุกข์ ก็จงปฏิบัติบูชาโดยทั่วกันทุกท่านเทอญ

สาธุ สาธุ สาธุ

ธัมเมกขสถูป

สถานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ปัจจุบันคือ ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี ซึ่งอยู่ในรัฐอุตตรประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย

ปรมัตถธรรม (ตอนที่ ๑)[๑]

อาจารย์สุคนธ์ สุ่นศิริ

❖ ความหมายของปรมัตถธรรม

❖ ปรมัตถธรรม มี ๔ ประการ

❖ จิต เจตสิก

❖ การประกอบกับจิตของเจตสิก

ความหมายของปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม คือ ธรรมชาติอันประเสริฐ ที่เป็นจริง ไม่มีการวิปริตแปรปรวนด้วยประการใดๆ มีลักษณะปฏิเสธสัตว์และชีวิต (นิสฺสตฺต-นิชฺชีวธมฺม)[๒]

---

๑ เรียบเรียงจาก **คู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนาพื้นฐาน และคู่มือการศึกษาพระอภิธัมมัตถสังคหะ** ปริจเฉทที่ ๑, ๒, ๖ ของมูลนิธิแนบมหานีรานนท์

๒ **ตสฺมึ โข ปน สมเย ธมฺมา โหนฺติ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรตีติอาทีสุ นิสฺสตฺตนิชฺชีวตายํ. ธมฺเมสุ นิสฺสตฺตนิชฺชีวสภาเวสุ ขนฺธาทิธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน นิสฺสตฺตนิชฺชีว-สภาวานุปสฺสิโน, น อิตฺถิปุริสาทิอนุปสฺสิโนติ อตฺโถ.**

ธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่ชีวิต เช่นในตัวอย่างทั้งหลายเป็นต้นว่า "ก็ในสมัยนั้นแล สภาวธรรมทั้งหลายมีอยู่ ภิกษุมีปกติพิจารณาธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่" อธิบายว่า พิจารณาเห็นแจ้งธรรมในสภาวะที่ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่ชีวิต คือในธรรมทั้งหลายมีขันธ์ เป็นต้น คือ พิจารณาเห็นสภาวะที่ปราศจากสัตว์ปราศจากชีวิต ไม่ใช่พิจารณาเห็นเป็นหญิง เป็นชาย เป็นต้น.

ธมฺมปทมหาฎีกา. หน้า ๖-๗ (ศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๕)

ปรมัตถธรรม มี ๔ ประการ คือ

จิต เจตสิก รูป และนิพพาน

❖ จิต คือ ธรรมชาติรู้อารมณ์

❖ เจตสิก คือ ธรรมชาติที่ประกอบกับจิต

❖ รูป คือ ธรรมชาติที่ต้องย่อยยับ เพราะความเย็น ความร้อน

❖ นิพพาน คือ อารมณ์อันเป็นที่ดับกิเลสและดับทุกข์

จิต

จิต เป็นธรรมชาติรู้อารมณ์ ได้รับอารมณ์อยู่เสมอ จึงเรียกว่า รู้อารมณ์ ดังพระบาลีที่ว่า **"อารมฺมณํ จินฺเตตีติ จิตฺตํ"** แปลความว่า ธรรมชาติใด ย่อมรู้อารมณ์อยู่เสมอ ธรรมชาติ นั้น ชื่อว่า จิต ในธรรมบทแสดงสภาพของจิตไว้ดังนี้

ทูรงฺคมํ เอกจรํ อสรีรํ คุหาสยํ

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.[๒]

แปลว่า ชนทั้งหลายใด จักระวังจิตซึ่งไปไกล ไปเดี่ยว ไม่มีสรีระ มีคูหาเป็นที่อาศัยไว้ได้ ชนทั้งหลายเหล่านั้น จะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร

---

[๒] ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๓/๒๐ (สฺยา.)

ทูรงฺคมํ หมายถึง จิตสามารถน้อมเอาอารมณ์ที่อยู่ไกลแสนไกล ที่เคยพบเห็นมาแล้ว เอามาคิดนึกได้ ไม่ใช่จิตออกจากร่างไปท่องเที่ยวได้ไกล

เอกจรํ หมายถึง จิตเป็นธรรมชาติไปเดี่ยว หรือไปดวงเดียว คือ จิตนั้นเกิดทีละ ๑ ดวง รู้อารมณ์ทีละอย่าง จิตขณะหนึ่งจะรู้อารมณ์หลายอย่างพร้อมกันไม่ได้ แต่เพราะความที่จิตนั้น เกิดดับเร็วมาก จึงทำให้รู้สึกเหมือนว่ารู้อารมณ์ได้หลายอย่างในคราวเดียวกัน

อสรีรํ จิตเป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่างสัณฐานที่จะให้รู้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ต้องรู้ได้ด้วยใจเท่านั้น

คุหาสยํ จิตเป็นธรรมชาติที่ต้องมีที่เกิดที่อาศัย เฉพาะสัตว์ที่มีขันธ์ ๕ ในปัญจโวการภูมิ ๒๖ คือ กามภูมิ ๑๑ รูปภูมิ ๑๕ วัตถุที่อาศัยของจิตมี ๖ แห่ง โดยสภาวธรรม คือ ปสาทรูป ๕ และหทัยวัตถุรูป ๑ จิตจะล่องลอยออกไปนอกวัตถุที่อาศัยไม่ได้ แม้เวลาตาย จิตก็ดับลงพร้อมกับความดับของหทัยวัตถุรูปนั่นเอง

จิต ๘๙ เมื่อจำแนกโดยชาติของจิตแล้ว มี ๔ ชาติ คือ

๑. **อกุศลชาติ ๑๒** ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒

๒. **กุศลชาติ ๒๑** ได้แก่ มหากุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ โลกุตตรกุศลจิต ๔

๓. **วิปากชาติ ๓๖** ได้แก่ อกุศลวิบากจิต ๗ อเหตุกกุศลวิบากจิต ๘ มหาวิบากจิต ๘ มหัคคตวิบากจิต ๙ โลกุตตรวิบากจิต ๔

๔. **กิริยาชาติ ๒๐** ได้แก่ ปัญจทวาราวัชชนะ ๑ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ หสิตุปปาทจิต ๑ มหากิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยาจิต ๙

เจตสิก

เจตสิก เป็นธรรมชาติที่อาศัยจิตเกิด **(จิตฺตนิสฺสิตลกฺขณ)** เป็นธรรมชาติที่ประกอบกับจิต ด้วยลักษณะ ๔ ประการ **(เจตยุตฺตลกฺขณ)**

เอกุปฺปาท เกิดพร้อมกับจิต

เอกนิโรธ ดับพร้อมกับจิต

เอกาลมฺพน มีอารมณ์อันเดียวกับจิต

เอกวตฺถุก มีที่อาศัยแห่งเดียวกับจิต

เจตสิกเมื่อนับตามสภาวลักษณะแล้ว มี ๕๒ แบ่งออกได้เป็น ๓ พวก คือ อัญญสมานาเจตสิก ๑๓ อกุศลเจตสิก ๑๔ โสภณเจตสิก ๒๕

อัญญสมานาเจตสิก ๑๓

คำว่า **อัญญสมานา** เป็นว่าเหมือนธรรมอื่น คือ อัญญสมานาเจตสิก ย่อมประกอบกับโสภณเจตสิกและอกุศลเจตสิกได้ทั้ง ๒ อัญญสมานาเจตสิก มีอยู่ ๒ นัย คือ

๑. **สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗** ได้แก่ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ และมนสิการ

๒. **ปกิณณกเจตสิก ๖** ได้แก่ วิตก วิจาร อธิโมกข์ วิริยะ ปีติ และฉันทะ

อกุศลเจตสิก ๑๔

อกุศลเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายบาป ที่ชั่ว ไม่ดีงาม และไม่ฉลาด เมื่อประกอบกับจิตแล้ว ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เร่าร้อน อกุศลเจตสิก ๑๔ แบ่งเป็น ๕ นัย คือ

๑. **โมจตุกเจตสิก ๔** ได้แก่ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ และอุทธัจจะ

๒. **โลติกเจตสิก ๓** ได้แก่ โลภะ ทิฏฐิ มานะ

๓. **โทจตุกเจตสิก ๔** ได้แก่ โทสะ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ

๔. **ถีทุกเจตสิก ๒** ได้แก่ ถีนะ มิทธะ

๕. **วิจิกิจฉาเจตสิก ๑**

โสภณเจตสิก ๒๕

โสภณเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายดีงาม เมื่อประกอบกับจิตแล้ว ทำให้จิตผ่องใส ไม่เศร้าหมองเร่าร้อน ตั้งอยู่ในความดีงาม เว้นจากบาปธรรม ทุจริตกรรมต่างๆ โสภณเจตสิก ๒๕ ดวง แบ่งออกเป็น ๔ นัย คือ

๑. **โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙** ได้แก่ สัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ อโลภะ อโทสะ ตัตตรมัชฌัตตตา กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา

๒. **วิรตีเจตสิก ๓** ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

๓. **อัปปมัญญาเจตสิก ๒** ได้แก่ กรุณา มุทิตา

๔. **ปัญญินทรีย์เจตสิก ๑** ได้แก่ ปัญญา

การประกอบกับจิตของเจตสิก

จากลักษณะการประกอบกับจิตของเจตสิก ทำให้แบ่งจิตออกเป็น ๓ พวก ดังนี้

๑. **อกุศลจิต ๑๒ มีเจตสิกประกอบ ๒๗** คือ อัญญสมานาเจตสิก ๑๓ อกุศลเจตสิก ๑๔

๒. **อเหตุกจิต ๑๘ มีเจตสิกประกอบ ๑๒** คือ อัญญสมานาเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

๓. **โสภณจิต ๕๙ มีเจตสิกประกอบ ๓๘** คือ อัญญสมานาเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๕

อธิบายเพิ่มเติม

การนับจำนวนจิตนั้น มีการนับได้หลายแบบหลายจำนวน คือ

- ถ้านับจิตโดยสภาวลักษณะแล้ว นับจิตเพียง ๑ ดวง เป็นธรรมชาติรู้อารมณ์
- เมื่อนับโดยทวารแห่งการรับอารมณ์ มี ๖ ได้แก่ วิญญาณ ๖
- เมื่อนับโดยประเภทของจิตตามนัยแห่งชาติ ภูมิ โสภณะ โลกะ เหตุ ฌาน เวทนา สัมปโยคะ และสังขารแล้ว มีจำนวน ๘๙ โดยพิสดาร ๑๒๑

สำหรับปรมัตถธรรมที่เหลืออีก ๒ คือ รูปและนิพพานนั้น ขอเสนอในตอนที่ ๒ ต่อไป

สวัสดีค่ะ

บุพกรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อาจารย์บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ถือเอาหลักกรรม คือการกระทำเป็นใหญ่ สัตว์โลกทั้งหลายจะดีหรือชั่ว ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเอง ไม่ใช่ขึ้นอยู่ผู้อื่น เพราะการทำความดีความชั่ว ต้องทำด้วยตนเอง จะให้ผู้อื่นมาทำแทนตนไม่ได้ และการรับผลก็รับผลแทนกันไม่ได้

บุคคลทำกรรมไว้จะดีก็ตามจะชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น เพราะกรรมทำหน้าที่เพาะพืชพันธุ์ให้เกิดผลในอนาคต

เหตุนี้สัตว์ทั้งหลายจึงมีกรรมเป็นของตน คือต้องทำกรรมเอง รวมถึงการใช้ให้ผู้อื่นทำ การมีกรรมเป็นของตน เรียกว่า "**กมฺมสฺสโกมฺหิ**" เมื่อทำกรรมไว้อย่างไร ก็ต้องรับผลของกรรมนั้น ตามที่ทำไว้ เรียกว่า "**กมฺมทายาโท**" คือเป็นทายาทของกรรมที่ทำแล้ว กรรมจึงจำแนกสัตว์ให้ไปเกิดในที่ต่างๆ กัน เรียกว่า "**กมฺมโยนิ**" คือมีกรรมเป็นกำเนิด และกรรมที่ทำแล้วยังจะติดตามไปทุกหนทุกแห่ง จะไม่สูญหายไปไหน เรียกว่า "**กมฺมพนฺธุ**" คือมีกรรมเป็นเผ่าพันธ์ แม้พ่อแม่พี่น้องก็ไม่ชื่อว่าเผ่าพันธ์วงศ์ญาติที่แท้จริง ถ้าทำกรรมดีก็เหมือนมีวงศ์ญาติที่ดี ญาติดีก็จะอุปภุมภ์ค้ำชู

ให้มีความสุขความเจริญ แต่ถ้าทำกรรมชั่ว ก็เหมือนมีวงศ์ญาติที่ชั่ว ญาติชั่วก็ย่อมจะติดตามล้างผลาญให้เป็นทุกข์เดือดร้อนเรื่อยไป กรรมจึงเป็นที่พึ่งอาศัยของสัตว์โลกเรียกว่า **“กมฺมปฏิสรโณ”** เพราะเมื่อกรรมชั่วให้ผลอยู่ แม้ญาติพ่อแม่พี่น้อง ตลอดจนผู้มีอำนาจราชศักดิ์ ก็ไม่อาจช่วยให้พ้นจากทุกข์ อันเป็นผลของกรรมชั่วได้ แต่ถ้ากรรมดีให้ผลอยู่ แม้ใครจะคิดร้ายทำลายชีวิต ก็ไม่อาจทำลายล้างได้เลย

แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของโลก ทรงมีพระบริสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระปัญญาธิคุณ เป็นผู้หมดจดจากกิเลส ตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง สามารถรู้แจ้งโลก ทรงสั่งสอนสัตว์ให้ข้ามพ้นจากกิเลส พ้นจากทุกข์ได้ แต่เมื่อพระองค์มีบุพกรรมในอดีต ก็ไม่สามารถจะหนีพ้นจากกฎแห่งกรรมได้เลย

บุพกรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

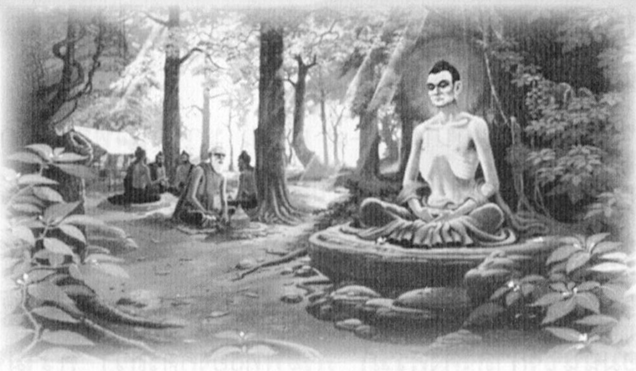
ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงต้องบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลานานถึง ๖ ปี เมื่อครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดสินใจเสด็จออกบรรพชา ได้ไปศึกษาในสำนักต่างๆ มากมาย ทั้งในสำนักของอาฬารดาบสกับอุทกดาบสตามลำดับ จนสำเร็จสมาบัติชั้นสูงสุด ที่อาจารย์ทั้งสองจะพึงกระทำได้ แต่พระมหาบุรุษก็ไม่ทรงเห็นว่าสมาบัติที่ได้มานี้ จะ

เป็นหนทางพ้นทุกข์แต่อย่างใด จึงทรงเปลี่ยนมาทรมานพระวรกายด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยา

พระองค์ทรงทรมานพระวรกายด้วยวิธีต่างๆ เป็นเวลานานถึง ๖ ปี จนร่างกายซูบผอมเหลือแต่หนัง เอ็นและกระดูก ได้รับทุกขเวทนามาก แต่ก็ยังไม่อาจบรรลุคุณวิเศษตามที่ปรารถนา จึงเกิดความคิดว่า พระองค์ได้กระทำทุกรกิริยาอย่างเคร่งครัดถึงปานนี้ ก็ยังไม่พบหนทางพ้นทุกข์ แสดงว่าหนทางนี้ ไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง จึงได้กลับมาเสวยพระกระยาหารตามเดิม และบำเพ็ญเพียรทางจิตจนได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณในที่สุด

บุพกรรมที่เป็นเหตุให้พระองค์ต้องลำบากพระวรกายเป็นอย่างยิ่ง ก่อนที่จะได้ตรัสรู้ ก็เพราะว่า ในชาติหนึ่งพระองค์เกิดเป็นพราหมณ์ ชื่อว่า โชติปาละ ได้พบพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็หาได้มีความเลื่อมใสไม่ กลับกล่าววาจาดูหมิ่นเสียอีกว่า **"การตรัสรู้ของสมณะโล้นจะมีมาแต่ที่ไหน การตรัสรู้เป็นของที่ได้ยากยิ่ง"**

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จึงต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย กว่าที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงต้องเดินทางผิด ได้รับความยากลำบากอย่างยิ่งจากการบำเพ็ญทุกรกิริยา

ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา

หลังตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทรงถูกกล่าวหาในเรื่องที่ไม่มีจริง หลังจากตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมยังสัตว์โลกให้รู้ตาม มีผู้เลื่อมใสเป็นจำนวนมากแล้วนั้น ลาภสักการะต่างๆ ก็หลั่งไหลมาสู่พระบรมศาสดาและสาวกมากมาย ในขณะเดียวกันลาภลักการะของพวกเดียรถีย์ ก็ลดน้อยลงไปด้วย พวกเดียรถีย์จึงไม่พอใจ คิดหาหนทางที่จะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาพระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธสาวก

พวกเดียรถีย์และนางจิญจมาณวิกา ร่วมกันวางแผน โดยลวงให้ชาวเมืองเข้าใจว่า นางจิญจมาณวิกาได้อยู่ในคันธกุฎีเดียวกับพระพุทธเจ้า และเมื่อเวลาผ่านไปพอสมควร

นางก็ทำตัวให้ดูเหมือนว่ากำลังตั้งครรภ์ และครรภ์นั้นค่อยๆ โตขึ้นตามลำดับ

เมื่อเวลาผ่านไป ๘-๙ เดือน นางก็นำท่อนไม้กลมมาผูกไว้ที่ท้อง และนุ่งผ้าทับไว้ แล้วไปยังบริเวณที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอยู่ นางกล่าวหาพระพุทธองค์ท่ามกลางที่ประชุมว่า **"พระองค์มีแต่แสดงธรรม ไยไม่มาดูแลหม่อมฉันซึ่งกำลังตั้งครรภ์"** พระพุทธองค์ตรัสว่า **"ความจริงเป็นเช่นใด เราและเจ้าย่อมรู้"**

ในเวลานั้นพระอินทร์ทรงทราบว่า นางจิญจมาณวิกากำลังกล่าวให้ร้ายพระพุทธเจ้าในเรื่องที่ไม่จริง จึงให้เทพบุตรองค์หนึ่งแปลงเป็นหนูมากัดเชือกที่ใช้ผูกท่อนไม้ให้ขาด อีกองค์หนึ่งบันดาลให้เกิดลมพัดผ้าที่นางห่มไว้ให้เลิกขึ้นเบื้องบน ทำให้ท่อนไม้ตกลงมา เมื่อความจริงปรากฏ นางก็ตกใจกลัวและวิ่งหนีออกจากสถานที่นั้น ขณะกำลังวิ่งอยู่แผ่นดินก็ได้แยกออกและสูบร่างของนางดิ่งลงสู่อเวจีมหานรก ท่ามกลางสายตาของมหาชนทั้งหลายที่อยู่ในที่นั้น

นางจิญจมาณวิกาให้ร้ายพระพุทธองค์

อีกครั้งหนึ่ง พวกเดียรถีย์ได้วางแผนทำนองเดียวกัน โดยให้นางสุนทรีลวงชาวเมืองให้เข้าใจผิดว่า นางได้อยู่ในคันธกุฎีเดียวกับพระพุทธองค์ แต่คราวนี้พวกเดียรถีย์เห็นว่าชาวเมืองเริ่มสงสัยว่าเรื่องนี้จะเป็นจริงหรือไม่ แล้วได้จ้างพวกนักเลงให้ลอบฆ่านางสุนทรี นำศพไปหมกทิ้งไว้ที่คูข้างวัดพระเชตวัน ใกล้ที่ประทับของพระพุทธเจ้า

เมื่อนางสุนทรีถูกฆ่าแล้ว พวกเดียรถีย์ก็ไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงอนุญาตให้ค้นหาว่า นางสุนทรีหายไป สงสัยจะอยู่ในวัดพระเชตวัน พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงอนุญาตให้ค้นหานางในวัดได้ พวกเดียรถีย์ทำทีเป็นค้นหา

จนพบศพนางที่คูข้างวัด จึงนำศพขึ้นมาแห่ไปทั่วเมือง เพื่อป่าวประกาศให้ชาวเมืองเข้าใจว่า นี่เป็นการกระทำของพระสาวก เพื่อต้องการปกป้องความผิดของพระบรมศาสดา

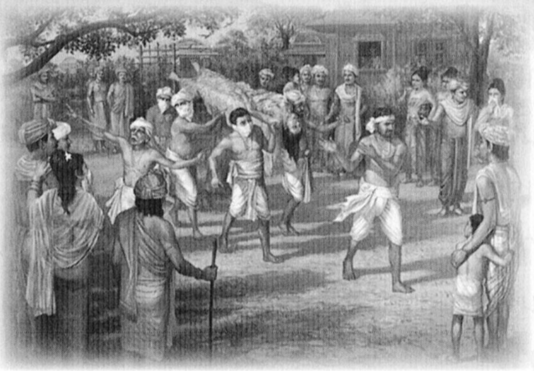
ชาวเมืองที่ไม่ได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี ก็หลงเชื่อตามนั้น ต่างพากันด่าว่าพระภิกษุ เหล่าพระภิกษุจึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า เสียงด่าว่านี้จะมีอยู่เพียง ๗ วัน เท่านั้น หลังจากนั้นจะหมดไป และทรงแนะนำว่า เมื่อมีผู้ใดมาด่าว่าก็จงบอกกลับไปว่า **"คนที่พูดไม่จริงก็ตาม คนที่กระทำความชั่วแล้วบอกว่าไม่ได้ทำก็ตาม ย่อมเข้าถึงนรก คนทั้งสองพวกนี้ มีกรรมเลวทราม สิ้นชีวิตไปแล้ว ย่อมมีคติเหมือนกันในโลกหน้า"** พระสาวกก็ทำตามนั้น คำกล่าวนี้ช่วยให้ชาวเมืองได้สติ เกิดความยั้งคิดพิจารณา เสียงด่าว่าก็ค่อยๆ หายไป เมื่อครบ ๗ วัน ก็หมดสิ้นไป

ส่วนคดีฆาตกรรมนางสุนทรีนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสืบทราบว่า แท้จริงแล้วพวกเดียรถีย์เป็นผู้ว่าจ้างนักเลงให้ฆ่านางเอง จึงรับสั่งให้ลงโทษพวกเดียรถีย์และนักเลงตามอาญาแผ่นดิน ประชาชนที่เคยหมดความเลื่อมใสในพระบรมศาสดาและพระภิกษุ ก็กลับมาเลื่อมใสตามเดิม ที่เลื่อมใสอยู่แล้วก็ยิ่งเลื่อมใสมากขึ้น

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงถูกกล่าวหาในเรื่องที่ไม่จริง ก็เพราะว่า ในพระชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นนักเลงมีนิสัยหยาบช้า ชื่อ **มุนาลิ** วันหนึ่งเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ชื่อว่า **สุรภี** กำลังห่มจีวร เพื่อเข้าไปบิณฑบาตในเมือง ก็พอดีมีหญิงคนหนึ่งเดินอยู่ไม่ไกลจากที่นั้น มุนาลิจึงกล่าวตู่ว่า **"สมณะนี้ทำกรรมลามก ไม่ใช่เป็นพรหมจารี"**

และอีกชาติหนึ่ง พระองค์บวชเป็นดาบสชื่อ **สุตวา** อาศัยอยู่ในป่าใหญ่ มีผู้สักการะมากมาย และมีลูกศิษย์จำนวนมาก วันหนึ่งฤาษีตนหนึ่ง ซึ่งทรงอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ได้เหาะมายังสำนักของดาบสสุตวา ดาบสพอเห็นฤาษีก็รู้สึกไม่ชอบใจ ถูกความริษยาครอบงำ จึงบอกแก่พวกลูกศิษย์ว่า ฤาษีนี้หลอกลวง ยังบริโภคกามอยู่ พวกลูกศิษย์ก็เชื่อ และได้เที่ยวบอกต่อให้คนทั่วไปเชื่อด้วย

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์ต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ก็ทรงถูกกล่าวหาด้วยเรื่องร้ายแรงและไม่เป็นความจริง

พวกเดียรถีย์ให้ร้ายพระสงฆ์สาวกว่าเป็นผู้ฆาตกรรมนางสุนทรี

บุพพกรรมเป็นเหตุให้มีผู้ลอบปลงพระชนม์ด้วยอาวุธ ครั้งหนึ่ง ในคราวที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตต้องการเป็นใหญ่ในสงฆ์ จึงทูลขอปกครองสงฆ์แทนพระองค์ พระองค์ทรงปฏิเสธและได้กล่าวตำหนิ ทำให้พระเทวทัตผูกโกรธ คิดหาทางปลงพระชนม์ชีพพระองค์

พระเทวทัตเห็นว่า พระเจ้าอชาตศัตรูกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร มีพระชนมายุน้อย น่าจะเกลี้ยกล่อมให้มาเป็นพวกง่าย จึงแสดงฤทธิ์ให้พระกุมารเกิดศรัทธาและความยำเกรง ยอมเป็นพวกด้วย

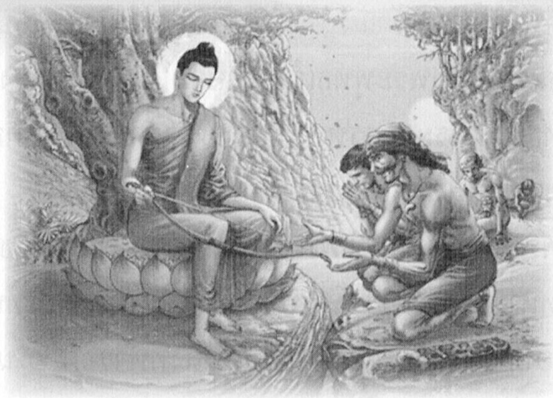
พระเทวทัตดำเนินแผนการ เพื่อความเป็นใหญ่ โดยการยุยงพระกุมารให้ปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสาร

เพื่อจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแทนพระราชบิดา ส่วนตนจะปลงพระชนม์ชีพพระพุทธเจ้า เพื่อจะได้ปกครองสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า พระกุมารหลงเชื่อกระทำตาม จนในที่สุดก็ได้ทำปิตุฆาตและได้ครองกรุงราชคฤห์

พระเทวทัตได้อาศัยพระราชอำนาจของพระเจ้าอชาตศัตรูสั่งนายทหารขมังธนูนายหนึ่งไปลอบยิงพระพุทธเจ้า ณ ที่ประทับ และเพื่อปกปิดความชั่วของตน ก็ได้สั่งทหารอีก ๒ นาย ไปซุ่มยิงทหารนายแรก สั่งทหาร ๔ นาย ซุ่มยิงทหาร ๒ นาย สั่งทหาร ๘ นาย ซุ่มยิงทหาร ๔ นายและสั่งทหาร ๑๖ นาย ซุ่มยิงทหาร ๘ นาย ตามลำดับ แต่ด้วยพุทธานุภาพ ทหารที่ส่งไปทั้งหมดเมื่อได้พบพระบรมศาสดา ก็กลับวางอาวุธน้อมใจฟังธรรม และได้บรรลุธรรมวิเศษกันทุกคน

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธองค์แม้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังมีผู้มาลอบยิงด้วยธนู ก็เพราะว่าในชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นเด็กเกเร วันหนึ่งขณะกำลังเล่นบนถนนทางเดิน เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเดินอยู่ ก็นึกสนุกจุดไฟเผาดักทั่วทุกหนทาง

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จะต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ทรงได้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังถูกพระเทวทัตสั่งทหารมาลอบยิงอีก

นายขมังธนูที่พระเทวทัตส่งไปเพื่อปลงพระชมน์พระพุทธองค์

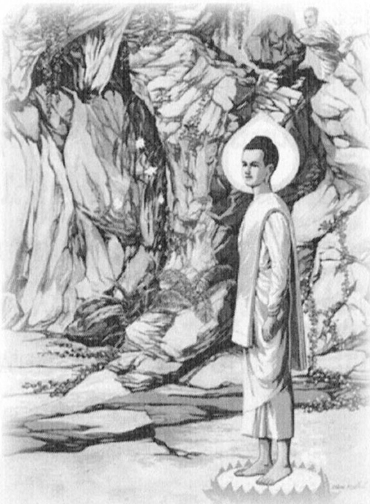
เมื่อไม่สามารถอาศัยผู้อื่นปลงพระชนม์ชีพพระพุทธองค์ได้แล้ว พระเทวทัตก็คิดลงมือเอง โดยขึ้นไปบนภูเขาคิชกูฏ ในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จจงกรมอยู่ที่เชิงเขา จากนั้นก็กลิ้งก้อนหินขนาดใหญ่ลงมา หมายจะให้ทับพระพุทธองค์

แต่ก้อนหินนั้นได้แตกกระจาย เพราะกระทบกับโขดหินเสียก่อน อย่างไรก็ตาม เศษหินก้อนหนึ่งได้พุ่งตกมากระทบถูกหลังพระบาท ทำให้พระโลหิตห้อ

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงถูกเศษหินกระทบหลังพระบาท จนห้อพระโลหิต ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระโพธิสัตว์มีน้องชายต่างมารดา เมื่อบิดาถึงแก่กรรมลง พี่น้องทั้งสองก็ทะเลาะกันและต่อสู้กัน

พระโพธิสัตว์มีกำลังมากกว่า ได้ผลักน้องชายลงซอกเขา และทิ้งก้อนหินทับจนน้องชายเสียชีวิต

ด้วยผลกรรมนั้น พระองค์ทรงเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ก็ถูกพระเทวทัตกลิ้งหินลงมา จนเศษหินตกกระทบหลังพระบาททำให้ห้อพระโลหิต

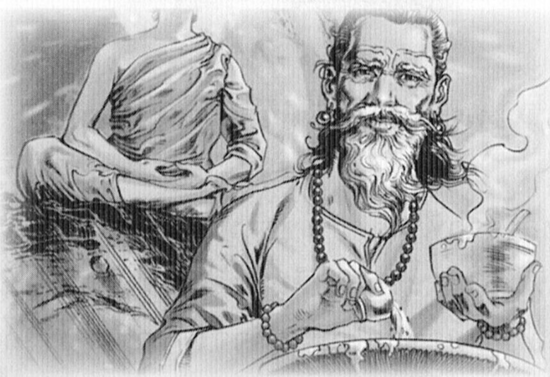
พระเทวทัตกลิ้งหินใส่พระพุทธองค์

หลังจากที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าห้อพระโลหิต เพราะถูกเศษหินที่พระเทวทัตกลิ้งลงมาจากภูเขาแล้ว หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ถวายการรักษาแด่พระผู้มีพระภาค ด้วยการผ่าหลังพระบาทของพระพุทธองค์

ด้วยมีด เอาพระโลหิตเสียออก และล้างแผลจนสะอาดแล้ว จึงใส่ยา

บุพพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าต้องถูกผ่าหลังพระบาทด้วยมีด ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระองค์ได้เกิดเป็นพระราชา แต่เพราะประสูติในปัจจันต-ประเทศ คือประเทศชายแดน หรือหัวเมืองชั้นนอกที่ยังไม่เจริญ และคลุกคลีกับคนพาล จึงประพฤติตัวเยี่ยงนักเลง มีใจหยาบช้า อยู่มาวันหนึ่ง นึกอยากทำร้ายผู้คน จึงถือมีด เดินเท้าเปล่าเข้าไปในเมือง ไล่ฆ่าฟันผู้คนทั่วไป

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จึงต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย หมอชีวกโกมารภัจจ์ ก็ได้เอามีดผ่าหลังพระบาท เพื่อรักษาอาการห้อพระโลหิต

หมอชีวกโกมารภัจจ์ปรุงพระโอสถถวายพระพุทธองค์

แม้การกระทำทั้งสองครั้งไม่สำเร็จ พระเทวทัตก็ยังไม่ล้มเลิกความคิดที่จะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคเจ้า วันหนึ่งพระเทวทัตได้อาศัยพระราชอำนาจของพระเจ้าอชาตศัตรูสั่งควาญช้างว่า พรุ่งนี้เช้าให้นำช้างชื่อนาฬาคิรี ซึ่งเป็นช้างดุร้าย ไปยังทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาต แล้วปล่อยให้ช้างพุ่งเข้าใส่พระพุทธองค์

วันรุ่งขึ้นควาญช้างนำช้างนาฬาคิรีไปยังทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาต ช้างนาฬาคิรีมีอาการชูงวง หูชันวิ่งรี่ไปยังพระพุทธองค์ ประชาชนในระแวกนั้นต่างพากันแตกตื่นโกลาหลเป็นการใหญ่ ผู้ที่ไม่เชื่อในพุทธานุภาพก็กล่าวว่า เห็นทีคราวนี้พระบรมศาสดาจักต้องสิ้นพระชนม์ชีพอย่างแน่แท้ แต่ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธองค์กลับกล่าวว่าอีกไม่นานเท่าใดนัก พระบรมศาสดาของเราจักปราบช้างดุร้ายนี้ได้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่เมตตาอันหาประมาณมิได้ไปยังช้างนาฬาคิรี กระแสพระเมตตาของพระองค์ สยบความดุร้ายของช้างจนหมดสิ้น ช้างลดงวงลง เดินอย่างสงบเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วยืนนิ่งอยู่ตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาคทรงยกพระหัตถ์ขวาลูบกระพองช้างชาวเมืองทั้งหมดตลอดจนเทวดาและพรหม ที่เฝ้าดูอยู่ ณ ที่นั้น ต่างเห็นเป็นอัศจรรย์

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงถูกช้างนาฬาคิรีวิ่งเข้าหาจะทำร้าย ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่งพระองค์ได้เกิดเป็นคนเลี้ยงช้าง และมีนิสัยมักโกรธ วันหนึ่งเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเดินบิณฑบาตอยู่ ก็รู้สึกขัดเคืองใจนึกโมโหว่า คนหัวโล้นมาจากไหน จากนั้นกระตุ้นช้างให้โกรธแล้วไสช้างไปยังพระปัจเจกพุทธเจ้า

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จึงต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ก็ถูกช้างนาฬาคิรีวิ่งรี่เข้าใส่หมายจะทำร้าย

ช้างนาฬาคิรีจำนนต่อพระพุทธานุภาพ

ครั้งหนึ่งพระเจ้าวิฑูฑภะทรงยกทัพมายังกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อสงครามกับพวกเจ้าศากยะ ซึ่งเป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า เพราะทรงแค้นพระทัยที่พวกเจ้าศากยะดูถูกพระองค์ว่าเป็นลูกที่เกิดจากนางทาสี

พระองค์ทรงยกทัพมาถึง ๔ ครั้งด้วยกัน ใน ๓ ครั้งแรก พระบรมศาสดาได้ทรงรักษาหมู่พระญาติไว้ได้ ด้วยการประทับใต้โคนไม้ที่มีใบโปร่งต้นหนึ่งใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระเจ้าวิฑูฑภะเสด็จยกทัพมาและทอดพระเนตรเห็นพระบรมศาสดา ก็ตรัสถามว่า เหตุไฉนจึงประทับใต้ต้นไม้ที่มีร่มเงาเบาบาง ไม่มาประทับใต้ต้นไม้ในเขตพระนครของพระองค์ ซึ่งมีร่มเงาเย็นสบายกว่า พระบรมศาสดาตรัสตอบว่า **"เงาของหมู่พระญาติเป็นของเย็น"** พระเจ้าวิฑูฑภะทรงดำริว่า พระบรมศาสดาเสด็จมาเพื่อทรงประสงค์รักษาหมู่พระญาติ ด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้า จึงยกทัพกลับ เหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ถึง ๓ ครั้ง พอครั้งที่ ๔ ทรงพิจารณาเห็นบุพกรรมของเจ้าศากยะทั้งหลาย ที่ได้เคยโปรยยาพิษลงในแม่น้ำ ทรงทราบว่ากรรมนี้กำลังมาส่งผลแล้ว ใครๆ ก็ไม่อาจห้ามได้ จึงไม่ได้เสด็จไปอีก ดังนั้น เมื่อพระเจ้าวิฑูฑภะยกทัพมาเป็นครั้งที่ ๔ จึงได้ฆ่าฟันพวกเจ้าศากยะจนหมดสิ้น และในคราวนั้นเอง พระพุทธองค์ทรงปวดพระเศียร

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่ทรงปวดพระเศียร ในคราวที่พระเจ้าวิฑูฑภะฆ่าฟันพวกเจ้าศากยะ ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นลูกชาวประมง วันหนึ่งเห็นปลากำลังถูกฆ่าตาย ก็รู้สึกชอบใจยินดีในการกระทำนั้น

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จึงต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ก็ทรงมีอาการปวดพระเศียร ในคราวที่พระเจ้าวิฑูฑภะฆ่าฟันพวกเจ้าศากยะ ซึ่งเป็นพระญาติของพระองค์จนหมดสิ้น

พระพุทธองค์ทรงประทับต้นไม้ใบโปร่งรอเจ้าวิฑูฑภะ

พระพุทธเจ้าทรงมีอาการปวดหลัง และในคราวบางครั้งหลังจากที่พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ก็จะทรงตรัสให้พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ หรือพระอานนท์ เป็นต้น แสดงธรรมต่อ เพื่อพระองค์จะได้ทรงพักผ่อน เพราะมีอาการปวดพระปฤษฎางค์

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงมีอาการปวดพระปฤษฎางค์ ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่งพระองค์เกิดเป็นชายร่างกายค่อนข้างเตี้ย แต่มีกำลังมาก วันหนึ่งได้ท้านักมวยปล้ำที่มาจากต่างถิ่นต่อสู้กัน นักมวยปล้ำผู้นั้นเห็นว่าพระโพธิสัตว์มีรูปร่างเตี้ยก็ประมาท จึงถูกจับยกขึ้นหมุนกลางอากาศ แล้วทุ่มนักมวยปล้ำลงกับพื้นจนกระดูกไหล่หัก

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์จึงมีอาการปวดร่างกายและศีรษะหลายชาติ แม้ในพระชาติสุดท้าย ก็ทรงมีอาการปวดพระปฤษฎางค์

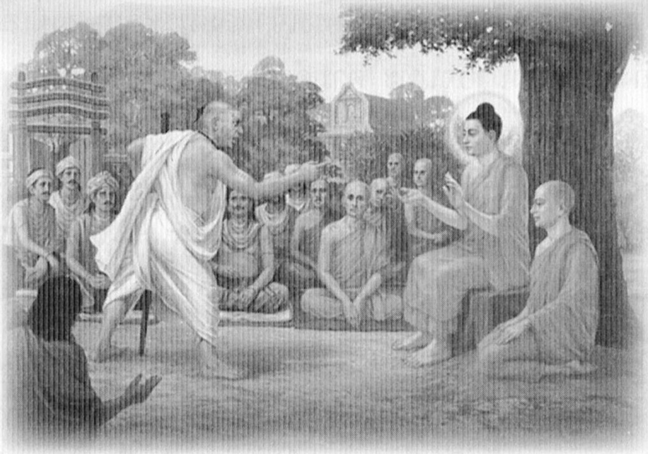
สมัยหนึ่ง เวรัญชพราหมณ์ทูลนิมนต์ให้พระพุทธเจ้าและพระสาวก จำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านของตน พระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์ พอวันรุ่งขึ้น เวรัญชพราหมณ์และพวกชาวบ้านทั้งหมดกลับลืมใส่บาตร เพราะถูกมารดลใจ พระพุทธเจ้าและ

สาวกจึงต้องเสด็จกลับด้วยบาตรเปล่า พอดีพวกพ่อค้าม้าซึ่งพักอยู่ในที่ไม่ไกลจากที่ประทับ เห็นว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกยังไม่ได้รับภัตตาหาร แต่ก็ไม่มีอาหารอย่างอื่นจะใส่บาตร นอกจากข้าวที่ใช้เลี้ยงม้า จึงต้องแบ่งข้าวส่วนที่จะใช้เลี้ยงม้า มาซ้อมให้เป็นข้าวแดง แล้วใส่ลงในบาตรของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระภิกษุสงฆ์ อย่างไรก็ตามเทวดาได้ใส่ทิพยโอชะลงในข้าวที่พระพุทธองค์จะทรงเสวยด้วย

พระพุทธเจ้าและพระสาวกต้องเสวยข้าวแดงตลอดพรรษา ๓ เดือน พอพ้นพรรษา อำนาจการดลใจของมารก็หายไป เวรัญชพราหมณ์ระลึกขึ้นได้ ก็สลดใจมาก จึงถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธเจ้าต้องเสวยข้าวแดง ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระองค์ได้เกิดเป็นคนพาล เห็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่าผุสสะ ฉันข้าวสาลีที่มีรสเลิศ แทนที่จะพลอยยินดี กลับด่าว่า **"เฮ้ย พวกสมณะโล้น พวกท่านจงกินข้าวแดงเถอะ อย่ากินข้าวสาลีเลย"**

เพราะผลกรรมนี้ พระองค์ต้องเสวยทุกข์เป็นเวลายาวนาน แม้ในพระชาติสุดท้าย ทรงต้องเสวยข้าวแดงที่ทำจากข้าวที่ใช้เลี้ยงม้า เป็นเวลาถึง ๓ เดือน

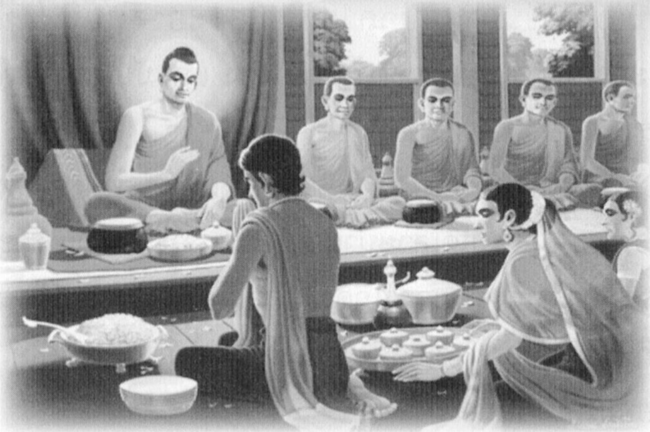
เสด็จโปรดเวรัญชพราหมณ์

ก่อนพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน ทรงประชวรลงพระโลหิต ในวันก่อนปรินิพพาน พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์ ได้เสด็จมาถึงสวนมะม่วงของนายจุนทะและทรงพักอยู่ที่นี่ตามที่นายจุนทะได้นิมนต์ไว้ และกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จเสวยภัตตาหารที่บ้านของตนพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดในวันรุ่งขึ้น

ครั้นรุ่งเช้า เมื่อพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์เสด็จไปถึงบ้านของนายจุนทะ ตามคำอาราธนาแล้ว นายจุนทะก็ถวายสูกรมัททวะ ซึ่งได้เตรียมไว้เฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า หลังจากที่พระพุทธองค์เสวยสูกรมัททวะแล้วไม่นาน ก็เกิดอาพาธอย่างแรงกล้า พระโรคปักขันทิกาพาธ ได้แก่ โรคท้องร่วงก็กำเริบ ทรงประชวรลงพระโลหิต ถ่ายเป็นเลือด แม้พระอาการจะหนักเพียงนี้ ก็ทรงข่มไว้ได้ด้วยอำนาจสมาธิ

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธองค์ทรงประชวรลงพระโลหิต ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระองค์ได้เกิดเป็นหมอรักษาโรค คราวหนึ่งได้ไปเยียวยารักษาลูกของเศรษฐีคนหนึ่ง ซึ่งป่วยเป็นโรค แต่เนื่องจากรู้สึกไม่พึงพอใจในค่าตอบแทนที่ลูกเศรษฐีให้มา จึงจ่ายยาขนานที่ทำให้ลูกเศรษฐีต้องถ่ายอย่างรุนแรง

เพราะผลกรรมนี้ พระโพธิสัตว์จึงต้องป่วยด้วยโรคถ่ายเป็นเลือดหลายชาติ แม้ในพระชาติสุดท้าย ในวันที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงประชวรลงพระโลหิต หลังจากที่เสวยสูกรมัททวะที่นายจุนทะปรุงถวาย

นายจุนทะถวายสูกรมัททวะ

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินต่อไป พร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์ มุ่งหน้าไปยังเมืองกุสินารา ระหว่างทางทรงรับสั่งให้หยุดพักผ่อน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง **ทรงกระหายน้ำแต่ไม่ได้เสวยน้ำตามความปรารถนา** พระพุทธองค์ทรงกระหายน้ำ แล้วตรัสให้พระอานนท์ไปตักน้ำที่ลำธารมาให้เสวย พระอานนท์กราบทูลว่า "เมื่อสักครู่นี้กองคาราวานเกวียนจำนวนมากเพิ่งจะเคลื่อนตัดผ่านลำธารไป ทำให้น้ำขุ่นคลักยังดื่มไม่ได้ ควรจะเสด็จต่อไปอีกสักระยะ ก็จะถึงแม่น้ำกกุธาซึ่งมีน้ำใสสะอาด เย็นสนิท" พระพุทธองค์ตรัสสั่งถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์จึงนำบาตรไปตักน้ำที่เห็นว่าขุ่นคลักนั้น ปรากฏ

ว่าน้ำที่ตักขึ้นมากลับกลายเป็นใสสะอาดทันที ทำให้พระอานนท์ประหลาดใจเป็นอย่างยิ่ง และมั่นใจว่า นี่เป็นเพราะพุทธานุภาพโดยแท้

บุพกรรมที่ทรงได้กระทำมา เหตุที่พระพุทธองค์ทรงกระหายน้ำ แต่ไม่ได้เสวยน้ำตามความปรารถนา ก็เพราะว่าในพระชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นคนเลี้ยงโค มีหน้าที่ต้อนโคไปกินน้ำกินหญ้า คราวหนึ่งเห็นแม่โคกำลังกินน้ำขุ่น ก็ไล่เสียไม่ยอมให้โคกินน้ำ

เพราะผลกรรมนี้ ในวันที่จะปรินิพพาน พระองค์ทรงกระหายน้ำ แต่ก็ไม่ได้เสวยน้ำตามความปรารถนา ต้องตรัสสั่งพระอานนท์ถึง ๓ ครั้ง จึงจะได้น้ำมาเสวย

พระอานนท์ถวายน้ำดื่ม

พระมหาโมคคัลลานเถระ
ภิกษุสาวกผู้เลิศด้านมีฤทธิ์มาก

อาจารย์นิตยา ปรีชายุทธ

❂ อดีตชาติและความปรารถนาตามคัมภีร์อปทาน

พระมหาโมคคัลลานะ (ทั้งบาลีและอรรถกถาเรียกทั้งมหาโมคคัลลานะและโมคคัลลานะเฉยๆ ไม่มีคำว่ามหาก็มี) เล่าไว้หลังบรรลุพระอรหัตว่า...

สมัยพระพุทธเจ้าอโนมทัสสี พระเถระนี้เกิดเป็นนาคราชมีชื่อว่า วรุณะ แปลงรูปได้ตามความต้องการ อาศัยอยู่ในทะเลใหญ่

ต่อมาได้นิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จเข้าสู่ภพนาค ได้ถวายอาหารแด่พระองค์และภิกษุสงฆ์เสวยเสร็จแล้ว ทรงอนุโมทนา และตรัสพยากรณ์ว่า ผู้ใดได้บูชาพระสงฆ์และพระพุทธเจ้าด้วยจิตเลื่อมใส ผู้นั้นจักไปสู่เทวโลก จะเสวยเทวรัชสมบัติ ๗๗ ครั้ง เสวยราชสมบัติในแผ่นดิน ครอบครองพสุธา ๑๐๘ ครั้ง และเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๕ ครั้ง

จากกัปที่นับไม่ถ้วนจากกัปนี้ จักมีพระศาสดาพระนามว่าโคตมะ โดยพระโคตร ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นั้น (วรุณนาคราช) เคลื่อนจากนรกแล้ว จักถึงความเป็นมนุษย์ จักเป็นเผ่าพันธุ์ของพราหมณ์ ชื่อ

โกลิตะ (พระโมคคัลลานะ) ภายหลังอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว เขาจักบวช จักได้เป็นพระสาวกที่สองของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม

(ขุ.อป.ข้อ ๔)

เรื่องเล่าในคัมภีร์นี้เท่ากับพระพุทธเจ้าอโนมทัสสีทรงพยากรณ์นาค และนาคราชยังมิได้แสดงความปรารถนาเลย

อรรถกถาก็ยืนยันว่า คราวที่ท่านปรารถนาเป็นสาวกที่สองนั้น ท่านเกิดเป็นนาคราช ชื่อวรุณะ อาศัยอยู่ในมหาสมุทร

(อปทาน.อ.๘/๑/๔๘๘)

❂ อดีตชาติและความปรารถนาตามคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาเล่าว่า ครั้งนั้น (พระโมคคัลลานะ) เป็นกุฎุมพีชื่อสิริวัฑฒ์ เป็นเพื่อนกับสรทดาบส เมื่อสรทดาบสพบได้เข้าฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าอโนมทัสสี และตั้งความปรารถนาที่จะเป็นอย่างพระนิสภเถระผู้เป็นพระอัครสาวกสมัยพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคตกาล

ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์ว่าจะสำเร็จแล้ว ดาบสไปหาสิริวัฑฒ์ผู้เป็นสหาย เล่าเรื่องให้ฟังและเป็นธุระกราบทูล

นิมนต์ให้พระพุทธเจ้าเสด็จมาฉันในเรือนตลอด ๗ วัน วันที่ ๗ ก็ตั้งความปรารถนาเป็นพระอัครสาวกที่สองในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคต

ทรงตรวจดูอนาคตแล้วพยากรณ์ว่า ความปรารถนานี้จะสำเร็จในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะ

(ดูเรื่องอดีตชาติของพระสารีบุตร) (องฺ.อ.๑/๑/๒๖๕-๗)

✪ ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าอโนมทัสสี ๒ ครั้ง

ท่านว่า ในสมัยที่พบพระพุทธเจ้าอโนมทัสสีนั้น พระเถระนี้ได้รับพยากรณ์อนาคตถึง ๒ ครั้ง จาก ๒ อัตภาพ คือ

๑. ตอนเป็นมนุษย์ชื่อสิริวัฑฒ์กุฎุมพี

๒. ตายจากมนุษย์เกิดเป็นนาคราช ได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าอโนมทัสสีเสด็จไปนาคพิภพ

(อปทาน.อ.๘/๑/๕๑๑)

✪ เคยร่วมบำเพ็ญบารมีกับพระโพธิสัตว์

มีชาดกเล่าถึงอดีตชาติของพระโมคคัลลานะที่เกิดร่วมพระชาติกับพระโพธิสัตว์ไว้จำนวนมาก ผู้สนใจพึงดูหัตถิปาลชาดก เป็นโคปาลกุมารน้องชายของพระโพธิสัตว์

(ชาดก.อ.๓/๗/๒๔๕-๒๗๒) สัมภวชาดกครั้งเป็นภัทรกุมารพี่ชายของพระโพธิสัตว์ *(ชาดก.อ.๓/๗/๔๑๕-๔๓๓)* ดังนี้เป็นต้น

และเคยตกมหานรกสมัยที่ท่านเกิดเป็นทูสีมาร เข้าสิงเด็กแล้วใช้ก้อนหินปาศีรษะพระอัครสาวกในสมัยพระพุทธเจ้ากกุสันธะ *(ดู ม.ม.ข้อ ๕๔๗-๕๖๖)*

✪ เคยฆ่าบิดามารดา?

อรรถกถาอปทานเล่าว่า ในอดีตกาลพระโมคคัลลานะเกิดเป็นกุลบุตรคนหนึ่งในกรุงพาราณสี มี มารดาบิดาตาบอด (ส่วนอรรถกถาเถรคาถาไม่ได้ระบุว่าตาบอด) เขาดูแลปรนนิบัติบิดามารดาเป็นอย่างดีทุกๆ วัน

ต่อมา บิดามารดาก็รบเร้าให้เขาหาภรรยาเพื่อสืบสกุลและช่วยทำการงาน จึงหาสตรีคนหนึ่งให้เป็นภรรยาเขา ทั้งที่เขาไม่เต็มใจแต่ไม่อาจขัดคำพ่อแม่ได้ หญิงนั้นเข้าสู่ตระกูลสามีแล้วก็ช่วยปรนนิบัติพ่อแม่สามีได้เพียง ๒-๓ วัน ก็เกิดความไม่ชอบใจ เหน็ดเหนื่อย เบื่อหน่าย ไม่อยากเห็นคนทั้งสองอีก

นางจึงวางแผนใส่ร้ายพ่อแม่สามี ด้วยการทิ้งข้าวของเกลื่อนบ้าน สามีกลับมาบ้านก็แจ้งว่าเป็นการกระทำของพ่อแม่ท่าน แต่สามียังไม่เชื่อ

หลังจากวันนั้น นางก็ทำอุบายต่างๆ เพื่อให้สามีเชื่อว่าพ่อแม่มีอคติต่อนาง กลั่นแกล้งหมายให้นางไปจากบ้านหลังนี้บ่อยๆ เข้าแม้เขาจะได้บำเพ็ญบุญมาพอสมควร ก็อดที่จะเชื่อคำเหล่านั้นไม่ได้

เขากล่าวว่า *"ช่างเถอะ เราจะรู้กรรมที่จะทำแก่คนเหล่านั้น"*

เขาจัดอาหารให้บิดามารดาบริโภค แล้วกล่าวว่า *"พ่อกับแม่ครับ มีญาติของท่านทั้งสองชื่อโน้น อยากให้ท่านไปเยี่ยมไปหาพวกเขาบ้าง"* บิดามารดาตอบรับว่าอยากไปอยู่เหมือนกัน

เขาอุ้มบิดามารดาขึ้นยานน้อยพาไป เดินทางถึงกลางดง เขากล่าวว่า

"พ่อครับ พ่อจงจับเชือก พวกโคจะเดินไปตามที่พ่อต้องการ แถวนี้มีพวกโจรอยู่ ผมจะลงไปตรวจดูคุ้มครองพ่อกับแม่"

บิดาจับเชือกให้โคนำไประยะหนึ่ง บุตรชายผู้เชื่อคำภรรยาได้เปลี่ยนเสียงทำเป็นเสียงพวกโจร ดักอยู่ข้างหน้า บิดาคิดว่าเป็นโจรจริงๆ ตะโกนบอกบุตรชายว่า

"ลูกพ่อ พวกโจรมาแล้ว พ่อกับแม่แก่แล้วลูกจงรีบหนีไปรักษาชีวิตไว้"

แม้บิดามารดาจะส่งเสียงแสดงความรัก ความห่วงใยตัวเขาอยู่ เขาก็ยังทำเสียงเป็นโจร ตรงเข้ามาทุบตีพ่อแม่จนตาย โยนศพทิ้งไว้ในป่า

ด้วยอกุศลกรรมที่กระทำครั้งนี้ ชาติสุดท้ายแม้ท่านจะเป็นพระอรหันต์มากด้วยฤทธิ์ ก็ยังถูกพวกโจรทุบตีตาย

(อปทาน.อ.๘/๑/๔๙๔-๕)

แต่อรรถกถาชาดก เล่าว่า เขาสำนึกทันไม่ได้ฆ่าพ่อแม่ ท่านเล่าว่า...

สมัยนั้น บุตรทำตนดุจโจรเข้าไปโบยตีมารดาบิดาผู้ตาบอด ระหว่างทุบตีนั้นมารดาบิดาต่างร้องรำพันด้วยความเป็นห่วงลูกว่า *“ลูกเอ๋ย ให้โจรมันฆ่าพ่อกับแม่เถอะ เจ้าจงรีบหนี เอาตัวรอดเถิด”* เขาฟังแล้วคิดว่า *“แม้พ่อกับแม่จะถูกเราทุบตี ก็ยังร่ำไรรำพันเป็นห่วงเรา เราทำกรรมไม่สมควรเลย”*

แล้วแสดงอาการว่าพวกโจรหนีไปแล้ว เขาปลอบโยนมารดาบิดา นวดฟั้นมือและเท้าว่าอย่ากลัว พวกโจรหนีไปแล้ว และนำมารดาบิดากลับสู่เรือน

(ชาดก.อ.๓/๗/๕๙๐)

พระโมคคัลลานเถระกล่าวถึงเรื่องนี้ในภายหลังว่า...

"เราได้มิตรชั่ว จึงตกอยู่ในอำนาจกามราคะ มีใจถูกโทษประทุษร้ายแล้ว ได้ฆ่าทั้งมารดาและบิดา เราเข้าถึงกำเนิดอันเป็นนรกหรือมนุษย์อันพรั่งพร้อมด้วยกรรมลามก ยังต้องศีรษะแตกตาย"

(ขุ.อป.ข้อ ๔)

✪ ชาติสุดท้ายเป็นสหายรักของอุปติสสะ

ก่อนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโคตมะของพวกเราจะตรัสรู้ สิริวัฑฒ์กุฎุมพีเกิดในครรภ์ของนางโมคคัลลีพราหมณี ในบ้านโกลิตะ (เขตนาลันทา) ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ ส่วนสรทดาบสผู้เป็นสหาย เกิดในครรภ์ของนางสารีพราหมณี ในหมู่บ้านอุปติสสะ (เขตนาลันทา) ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์เช่นกัน

ในวันตั้งชื่อทารก พวกญาติตั้งชื่อบุตรของนางโมคคัลลีว่า *"โกลิตะ"* ตั้งชื่อบุตรของนางสารีว่า *"อุปติสสะ"* ทั้งสองเป็นบุตรของผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านของตนๆ

เด็กทั้งสองเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ ทั้งสองศึกษาร่ำเรียนจนสำเร็จศิลปศาสตร์ทุกอย่าง

✿ ดูมหรสพแล้วเกิดความสลดใจ

สหายทั้งสองรักใคร่ผูกพันแน่นแฟ้น เวลาที่ทั้งสองไปยังที่ต่างๆ ก็จะมีวอทอง ๕๐๐ รถม้าอาชาไนย ๕๐๐ คัน และบริวารคนละ ๕๐๐ คน ติดตามมาณพทั้งสองไปยังที่ต่างๆ

ต่อมา ทั้งสองและบริวารไปชมมหรสพบนยอดเขา และเกิดปัญญาพิจารณาไม่เห็นสาระในความสนุกสนาน จึงใคร่ครวญหาสาระแห่งชีวิต ตกลงกันว่าจะค้นหาโมกขธรรม

สองสหายและบริวาร (บาลีพระวินัยว่า ๒๕๐ อรรถกถาว่า ๕๐๐ คน) ได้ตกลงบวชเป็นปริพาชกในสำนักของสัญชัยปริพาชก ใช้เวลา ๒-๓ วัน ก็เรียนจบลัทธิคำสอนเหล่านั้น แต่พวกเขาก็ไม่เห็นสาระหรือโมกขธรรม (ธรรมแห่งความหลุดพ้น) ในสำนักนี้

ทั้งสองจึงสัญญากันว่า ผู้ใดบรรลุอมตธรรมก่อนก็ให้บอกแก่อีกคน

✿ เพื่อนรักพบพระอัสสชิ บรรลุธรรมจักษุตามเพื่อน

จากนั้น เมื่อทั้งสองคนได้ข่าวว่ามีสมณะหรือพราหมณ์ที่โลกยกย่องกันว่าเป็นบัณฑิตผู้รู้ ก็จะเสาะหาไปยังสำนักนั้นๆ แต่ก็ยังไม่พบหนทางหลุดพ้น มีแต่พวกเขาต้องตอบปัญหาของคนเหล่านั้น

จนวันหนึ่ง อุปติสสะ (พระสารีบุตร) ก็ได้พบเห็นพระอัสสชิเถระกำลังบิณฑบาต มีอิริยาบถชวนให้เลื่อมใส จึงติดตามไปถามความเป็นมาและธรรมที่ศาสดาของท่านสอน พระอัสสชิก็ได้แสดงธรรมโดยย่อ จบแล้วอุปติสสะบรรลุธรรมจักษุ และขออนุญาตกลับไปบอกข่าวดีนี้แก่โกลิตะก่อนแล้วจะติดตามไปภายหลัง

เวลาต่อมา สารีบุตรปริพาชกเข้าไปหาสหายรักโมคคัลลานปริพาชกเห็นแล้วถามว่า

"ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านได้บรรลุอมตธรรมแล้วกระมัง?"

สารีบุตร : ถูกแล้วผู้มีอายุ เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว

โมคคัลลานะ : ท่านบรรลุอมตธรรมได้อย่างไร? ด้วยวิธีใด?

สารีบุตรปริพาชกจึงเล่าถึงการได้พบเห็นพระอัสสชิและได้ถามท่านว่า *"ท่านบวชกับใคร? ใครเป็นศาสดาของท่าน? ท่านชอบใจธรรมของใคร?"* พระอัสสชิได้ตอบว่า *"เราบวชกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น"*

เราได้ถามต่อไปว่า *"พระศาสดาของท่านสอนอย่างไร? แนะนำอย่างไร?"*

พระอัสสชิเถระได้ตอบธรรมแก่เราโดยย่อว่า...

"ธรรมเหล่าใดเกิดจากเหตุ พระตถาคตเจ้าทรงแสดงเหตุเกิด และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้"

โมคคัลลานะได้ฟังธรรมนี้แล้วได้เกิด *"ดวงตาเห็นธรรม (ธัมมจักษุ) ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

และโมคคัลลานะก็ได้มีความเห็นว่า *"ธรรมนี้แหละ ถ้ามีอีกก็เพียงเท่านี้ ท่านทั้งหลายพึงบรรลุถึงบทอันหาความโศกมิได้ บทอันหาความโศกมิได้นี้ พวกเรายังไม่เห็นล่วงเลยมาแล้วหลายหมื่นกัป"*

❂ บอกข่าวแก่เหล่าบริวารและชักชวนอาจารย์

โมคคัลลานปริพาชกชักชวนสารีบุตรปริพาชกว่า *"ผู้มีอายุ เราพากันไปสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นพระศาสดาของเรา"*

สารีบุตรกล่าวว่า *"ผู้มีอายุ พวกปริพาชก ๒๕๐ คน อาศัยเรา เห็นแก่เรา จึงอยู่ในสำนักนี้ เราควรบอกพวกเขาก่อน พวกนั้นจะทำตามที่เขาต้องการ"*

แล้วพากันไปหาปริพาชกเหล่านั้น แจ้งว่า เราจะไปสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นศาสดาของเราแล้ว

พวกปริพาชกบริวารตอบว่า *"พวกเราอาศัยท่านเห็นแก่ท่าน จึงอยู่ในสำนักนี้ ถ้าท่านจะประพฤติพรหมจรรย์ในพระมหาสมณะ พวกเราทั้งหมดก็จะประพฤติพรหมจรรย์ในพระมหาสมณะด้วย"*

จากนั้น สารีบุตรและโมคัลลานะพากันเข้าไปหาสัญชัยปริพาชก บอกลาว่าจะไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า สัญชัย (หรือสญชัย) ปริพาชกกล่าวห้ามว่า อย่าไปเลย ขอให้อยู่ช่วยเราบริหารหมู่คณะนี้เถอะ *(ดูตอนลาอาจารย์จากเรื่องพระสารีบุตรเถระ)*

แต่ทั้งสองคนยืนยันความตั้งใจ ได้พาหมู่ปริพาชก ๒๕๐ คน เดินทางมุ่งหน้าไปพระวิหารเวฬุวัน ทำให้สัญชัยปริพาชกมีโลหิตร้อนพุ่งออกจากปาก

❂ ทรงพยากรณ์ว่าทั้งสองจะเป็นคู่สาวกชั้นยอด

พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นทั้งสองแต่ไกล ตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย สหายสองคนนั้น คือ โกลิตะและอุปติสสะกำลังมา พวกเขาจักเป็นคู่สาวกของเรา เป็นคู่สาวกอันเจริญชั้นเยี่ยมของเรา"*

ทั้งสองคน (พร้อมบริวาร ๒๕๐ คน) เข้าเฝ้าซบศีรษะลงที่พระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลขอบรรพชา

อุปสมบทว่า *“ขอพวกข้าพระพุทธเจ้าพึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าพระพุทธเจ้าข้า”*

ตรัสว่า *“พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”*

พระวาจานั้นแล ได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น

(วินย.มหา.ข้อ ๖๔-๗๒)

✪ ใช้เวลา ๗ วันบรรลุพระอรหัต

อรรถกถาเล่าว่า หลังอุปสมบทได้ ๗ วัน พระมหาโมคคัลลานะก็บรรลุพระอรหัต เป็นพระอรหันต์

(วินย.อ.๔/๑/๑๓๔)

ท่านเหล่าว่า นับจากวันที่บวชแล้ว

วันที่ ๗ (แต่อรรถกถาธรรมบทว่า หลังบวช ๒ วัน) พระโมคคัลลานะเข้าไปอาศัยบ้านกัลลวาละ แคว้นมคธ บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ท่านถูกถีนมิทธะรบกวนจิต ทำให้มีความง่วง ความเบื่อหน่าย พระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วทรงทำให้สลดใจด้วยพระพุทธดำรัสว่า ...

"โมคคัลลานะ ความพยายามของเธออย่าได้ไร้ผลเลย"

เมื่อได้ฟังธาตุกรรมฐานอันพระพุทธเจ้าตรัสแสดง เพื่อบรรเทาความโงกง่วงให้ ท่านบรรลุมรรคทั้ง ๓ เบื้องบน (คือ สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค) โดยวิปัสสนาตามลำดับ แล้วถึงที่สุดสาวกญาณ (ปัญญาที่พระสาวกระดับท่านต้องมี เช่น ปฏิสัมภิทา ๔) ในขณะแห่งผลอันเลิศ คือ พระอรหัตตผล

(อปทาน.อ.๘/๑/๔๘๗,องฺ.อ.๑/๑/๒๗๔-๕)

อรรถกถาธรรมบทเล่าว่า หลังบวชแล้ว ๒ วัน พระโมคคัลลานะไปอาศัยอยู่ที่บ้านกัลลวาละ เกิดถีนมิทธะครอบงำ พระพุทธเจ้าทรงทำให้ท่านเกิดความสังเวช บรรเทาถีนมิทธะได้ และฟังธาตุกรรมฐานจากพระตถาคตเจ้า ก็ทำกิจในมรรค ๓ เบื้องบนได้สำเร็จ ถึงที่สุดสาวกบารมีญาน

(ธ.อ.๑/๑๓๐)

❂ ก่อนบรรลุได้ฟังอุบายแก้ง่วง ๘ อย่าง

ส่วนพระบาลีเล่าว่า ตอนที่พระมหาโมคคัลลานะ นั่งโงกง่วงอยู่ที่บ้านกัลลวาลมุตตะ แคว้นมคธนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าเภสกฬามิคทายวัน ใกล้กลับพระนครสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ

พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นด้วยทิพยจักษุล่วงจักษุมนุษย์แล้ว ทรงหายพระองค์จากสถานที่ประทับไปปรากฏอยู่เบื้องหน้าพระมหาโมคคัลลานะ

ตรัสถามว่า *"โมคคัลลานะ เธอง่วงหรือ"*

พูดว่า *"อย่างนั้น พระเจ้าข้า"*

ตรัสสอนอุบายแก้ง่วง ๘ อย่าง ดังนี้

๑. เมื่อคิดถึงเรื่องใดอยู่ ก็ให้คิดถึงเรื่องนั้นให้มาก

๒. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงตรึกนึกถึงธรรมที่ได้เรียนได้ฟังมา

๓. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงทำการสาธยายธรรมตามที่ได้เรียนได้ฟังมาให้พิสดาร

๔. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงใช้วัสดุที่สมควรยอนช่องหูทั้งสองข้าง และเอามือลูบตัว

๕. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงลุกขึ้นยืน เอาน้ำล้างใบหน้าเหลียวมองดูทิศต่างๆ แหงนดูดวงดาวนักขัตฤกษ์

๖. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงทำในใจถึงอาโลกสัญญา (นึกถึงแสงสว่าง) ทำในใจว่า กลางวันอย่างไรกลางคืนก็อย่างนั้น กลางคืนอย่างไรกลางวันก็อย่างนั้น มีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อให้มืดมิด ทำจิตให้มีแสงสว่าง

๗. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงอธิษฐานจงกรม (เดินกลับไปกลับมา) กำหนดหมายเดินกลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ มีใจไม่คิดซ่านไปภายนอก

๘. ถ้ายังไม่หายง่วง ก็พึงนอนแบบสีหไสยา (นอนอย่างมีใจมั่นคงดุจราชสีห์) คือ นอนตะแคงข้างขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า นอน เอน เคลิ้มหลับ (กำหนดหมายเวลาลุกขึ้น)

(องฺ.สตฺตก.ข้อ ๕๘)

อรรถกถาเล่าว่า พระโมคคัลลานะกระทำสมณธรรมอยู่ในป่า มีร่างกายอ่อนล้า เพราะเพียรตลอด ๗ วัน จึงนั่งโงกง่วงอยู่ท้ายที่จงกรม

✪ ตรัสวิธีทำตนเมื่อเข้าสู่บ้าน

ตรัสสอนต่อไปว่า ...

"โมคคัลลานะ เพราะเหตุนั้นแล เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจะไม่ชูงวง (มีมานะถือตัวว่าเป็นคนสำคัญ) เข้าไปสู่ตระกูล เพราะถ้าภิกษุชูงวงเข้าไปสู่ตระกูล หากในตระกูลมีกรณียกิจอยู่หลายอย่างก็จะเป็นเหตุให้พวกเขาไม่ใส่ใจภิกษุผู้เข้ามาแล้ว

ภิกษุย่อมมีความคิดว่า อาจจะมีใครยุยงให้สกุลนี้แตกกับเรา พวกเขาดูอิดหนาระอาใจ เมื่อบิณฑบาตไม่ได้อะไร ภิกษุนั้นก็ย่อมเก้อเขิน คิดฟุ้งซ่าน ไม่สำรวมจิต จิตก็ย่อมห่างจากสมาธิ”

❂ ให้ระวังคำพูด เพราะมีผลต่อความสงบจิต

“โมคคัลลานะ เพราะเหตุนั้นแล เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจะไม่พูดถ้อยคำที่จะเป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกัน เมื่อต้องพูดต้องเถียงกัน มีการพูดมากย่อมคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตก็ย่อมห่างจากสมาธิ”

❂ ไม่ควรคลุกคลีกับคน ควรคลุกคลีกับสถานที่เงียบสงัด

“โมคคัลลานะ เราไม่ได้สนับสนุนให้คลุกคลี แต่เราก็ไม่ได้ตำหนิความคลุกคลีเสียทั้งหมด คือ เราไม่สนับสนุนให้คลุกคลีกับชนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต แต่ว่าเราสนับสนุนให้คลุกคลีกับเสนาสนะที่เงียบสงบ ไม่อื้ออึง ไร้คนสัญจร เป็นที่ที่ควรประกอบกิจของผู้ต้องการความสงัด”

(อรรถกถาว่า พุทธประสงค์คือจะให้พ้นจากบาปมิตร)

✪ ทูลถามปัญหา บรรลุพระอรหัต

พระโมคคัลลานะทูลถามว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงไรหนอ ภิกษุจึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย"*

ตรัสตอบว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เมื่อได้ฟังว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรถือมั่น ครั้นได้ฟังแล้ว เธอย่อมรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงด้วยปัญญา (วิปัสสนา)

เมื่อเสวยเวทนาอย่างใด ไม่ว่าจะสุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ ก็ย่อมพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในเวทนาเหล่านั้น (อนิจจานุปัสสี) ก็จะคลายกำหนัด (วิราคานุปัสสี) ย่อมพิจารณาเห็นความดับ (นิโรธานุปัสสี) เห็นความสละคืน (ปฏินิสสัคคานุปัสสี)

เมื่อเธอพิจารณาเห็นอยู่อย่างนั้นๆ ย่อมไม่ยึดมั่นอะไรๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่นย่อมไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งก็ย่อมปรินิพพานเฉพาะตัวทีเดียว

ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

โมคคัลลานะ ข้อปฏิบัติโดยย่อมีเพียงเท่านี้แล

(องฺ.สตฺตก.ข้อ ๕๘)

อรรถกถาอธิบายว่า ธรรมทั้งปวงที่ไม่ควรยึดมั่น ได้แก่ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ เป็นธรรมที่ไม่ควรยึดมั่นด้วยตัณหาและทิฏฐิ เพราะธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แม้อยากจะยึดถือก็ไม่สำเร็จ เพราะความที่มีความแปรปรวนเป็นอื่น ดังนี้เป็นต้น

ท่านว่า ท่านทูลถามโดยย่อ พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบโดยย่อ พระโมคคัลลานะฟังแล้ว เจริญวิปัสสนาก็ได้บรรลุพระอรหัต

(ดู องฺ.อ.๔/๑๘๖-๑๙๑)

✪ เขย่าบุพพารามปราสาทด้วยหัวแม่เท้า เตือนภิกษุใหม่

หลังจากท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านได้บำเพ็ญศาสนกิจในการเผยแผ่ธรรม และการช่วยดูแลหมู่สงฆ์เป็นต้น โดยเฉพาะการใช้อิทธิปาฏิหาริย์ประกอบการสอนบุคคลต่างๆ หลายวาระด้วยกัน เช่น การเขย่าบุพพารามเป็นต้น ซึ่งเป็นความโดดเด่นมากของท่าน

พระมหาโมคคัลลานะกล่าวไว้ภายหลังว่า *“แม้แผ่นดินอันลึกหนา ใครๆ ให้หวั่นไหวได้ยาก แต่เราผู้ถึงที่สุดแห่งฤทธิ์พึงให้ไหวได้ด้วยนิ้วหัวแม่เท้าซ้าย”*

(ขุ.อป.ข้อ ๔)

อรรถกถาเล่าว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่บุพพารามปราสาท ซึ่งนางวิสาขามหาอุบาสิกาให้สร้างถวาย ครั้งนั้น มีภิกษุจำนวนมาก (ภิกษุบวชใหม่) นั่งคุยกันอยู่บนปราสาทชั้นบน โดยไม่ได้คำนึงถึงความเคารพพระศาสดาเลย พวกท่านพูดคุยกันแต่เรื่องไร้สาระ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

พระพุทธเจ้าทรงสดับถ้อยคำเหล่านั้นแล้วทรงประสงค์จะให้ภิกษุเหล่านั้นสลดใจ และมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา จึงตรัสเรียกพระเถระมา

ตรัสว่า *"โมคคัลลานะ เธอจงฟังสิ พวกภิกษุใหม่พูดคุยแต่ดิรัจฉานกถา"*

พระเถระทราบพุทธประสงค์แล้ว จึงเข้าฌานมีอาโปกสิณ (กสิณน้ำ) เป็นอารมณ์ มีอภิญญาเป็นบาท ออกแล้วอธิษฐานว่า *"ขอที่ตั้งปราสาทจงเป็นน้ำ"* แล้วเอานิ้วหัวแม่เท้ากดยอดปราสาท ปราสาทก็โอนเอนไปมา พวกภิกษุเหล่านั้นตื่นตกใจกลัวจะตกจากปราสาท พวกท่านรีบหนีออกจากปราสาทไปยืนรวมอยู่ใกล้กับพระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงตรวจดูอัธยาศัยของภิกษุเหล่านั้นแล้วทรงแสดงธรรม จบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นบางพวกบรรลุโสดาปัตติผลบ้าง สกทาคามิผลบ้าง อนาคามิผลบ้าง และบางพวกตั้งอยู่ในอรหัตตผล

(อปทาน.อ.๘/๑/๔๙๗)

ในพระบาลีเล่าว่า ภิกษุใหม่เหล่านั้น *"เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตตรึกไปเรื่อย ปากกล้า เสียงดัง ลืมสติสัมปชัญญะ จิตไม่มั่นคง คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์"*

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระโมคคัลลานะว่า *"ไปเถิดโมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านั้นให้สังเวช"* ท่านจึงใช้อิทธาภิสังขาร (ใช้อาโปกสิณ) กระทำให้ปราสาทสะท้านสะเทือนสั่นไหวด้วยหัวแม่เท้า

ภิกษุเหล่านั้นเกิดความกลัว พูดคุยกันว่า แปลกจริง ลมก็ไม่มี ปราสาทก็มีรากลึกฝังในดินอย่างดี ต้องมีอะไรสักอย่างทำให้ปราสาทไหว

พระพุทธเจ้าตรัสบอกแก่พวกภิกษุว่า พระโมคคัลลานะต้องการจะให้พวกเธอสลดสังเวชใจ จึงใช้ฤทธิ์ทำให้ปราสาทไหว แล้วตรัสถามว่า ที่โมคคัลลานะทำอย่างนี้ได้เพราะเจริญธรรมเหล่าไหน? ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า พวกตน

มีพระองค์เป็นรากฐาน มีพระองค์เป็นผู้นำ ขอพระองค์เป็นที่พึ่งประทานเนื้อความแห่งภาษิตให้แจ่มแจ้งเถิด พวกข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะได้ทรงจำไว้

จึงทรงแสดงอิทธิบาท ๔ ที่เป็นไปกับฌานสมาบัติ ฤทธิ์ที่มีอภิญญาเป็นปัจจัย และอิทธิบาท ๔ ที่เป็นไปกับการเจริญวิปัสสนาจนบรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ

(ดู สํ.ม.ข้อ ๑๑๕๔-๑๑๖๑, ดู สํ.ม.ข้อ ๑๒๔๑-๑๒๔๔)

✪ ใช้ฤทธิ์เขย่าเวชยันตปราสาทของท้าวสักกะ

ท่านเล่าว่าเวชยันตปราสาทสูงหนึ่งพันโยชน์ มีป้อมและเรือนยอดหลายพันผุดแวดล้อม เป็นปราสาทที่เกิดขึ้นในคราวที่พวกเทวดาชนะพวกอสูร ปราสาทจึงได้ชื่อว่า เวชยันต์ เพราะบังเกิดตอนถึงที่สุดแห่งชัยชนะ ตั้งอยู่ในภพดาวดึงส์

สมัยหนึ่ง ท้าวสักกะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่บุพพารามวิหาร ใกล้กรุงสาวัตถี แล้วทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กล่าวโดยย่อแล้วด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไหร่ ภิกษุจึงชื่อว่าน้อมไปแล้วในธรรมที่สิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีความปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบล่วงส่วน เป็นพรหมจารีล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ...

"ดูก่อนจอมเทพ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า พระธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น เมื่อภิกษุได้สดับความนี้แล้ว ย่อมทราบชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง ครั้นทราบชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง

ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้ว เมื่อเธอได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี เธอย่อมพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง พิจารณาเห็นความหน่าย พิจารณาเห็นความดับ พิจารณาเห็นความสละคืนในเวทนาทั้งหลายนั้น

เมื่อพิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว ย่อมไม่ยึดมั่นสิ่งใดๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้งหวาดหวั่น เมื่อไม่สะดุ้งหวาดหวั่น ย่อมดับกิเลสให้สงบได้เฉพาะตัว และทราบชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

ดูก่อนจอมเทพ กล่าวโดยย่อ ด้วยข้อปฏิบัติเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่าน้อมไปแล้วในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา..."

(ดู ม.มู.ข้อ ๔๓๓-๔๓๔)

ท้าวสักกจอมเทพ ทรงชื่นชมยินดีพระภาษิต ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วหายไปจากที่นั้น

(อรรถกถาว่า ท้าวสักกะเร่งรีบกลับเพราะประสงค์จะไปเล่นกีฬา ก่อนที่จะเสด็จเข้าเฝ้า ตรัสให้ท้าวมหาราชทั้ง ๔ อารักขาในทิศทั้งสี่ ทรงช้างเอราวัณ มีเหล่าเทพแวดล้อมพร้อมด้วยนางฟ้อน ๒ โกฏิครึ่ง ประทับที่ประตูอุทยานแล้วทรงดำริถึงปัญหานี้ คิดว่า หากเข้าไปเล่นกีฬาก่อนก็อาจจะลืมปัญหา เราจะให้รอก่อน แล้วหายจากคอช้างไปเข้าเฝ้าทูลถามปัญหา ได้คำตอบแล้วก็รีบกลับ)

พระมหาโมคคัลลานะนั่งอยู่ไม่ไกลนัก รู้เห็นการเข้าเฝ้าของท้าวสักกะแล้วคิดว่า *"ท้าวสักกะทราบความแห่งพระพุทธดำรัส หรือว่าไม่ทราบ"* แล้วหายตัวจากบุพพารามปราสาทไปปรากฏตัวในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ (ท่านว่า พระเถระได้ยินเสียงทูลถาม แต่ไม่ได้ยินพระพุทธดำรัสตอบ ได้ยินแต่เสียงอนุโมทนาของท้าวสักกะ) เพื่อจะสอบถามความแห่งพระพุทธดำรัสจากท้าวสักกะ

ขณะนั้น ท้าวสักกะกำลังอิ่มเอิบพร้อมพรั่งด้วยดนตรี ๕๐๐ ในสวนดอกบุณฑริก ได้ทอดพระเนตรเห็นพระเถระแต่ไกล จึงให้หยุดบรรเลงดนตรี เสด็จเข้าไปหา นิมนต์ให้นั่ง

ครั้นท้าวสักกะนั่งยังอาสนะต่ำกว่าแล้ว พระเถระได้ทูลถามว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหาโดยย่อแก่พระองค์อย่างไร? ขอตรัสบอกแก่อาตมาบ้าง อาตมาจักได้มีส่วนแห่งธรรมนั้นบ้าง

ท้าวสักกะตรัสว่าตนเองมีกิจมาก มีธุระมาก มีธุระส่วนตัวและธุระของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ภาษิตนั้นลืมแล้ว แล้วตรัสเล่าคราวที่เทวดาชนะพวกอสูรนั้น ตนเองให้สร้างเวชยันตปราสาท มีเป็นร้อยชั้น ชั้นหนึ่งๆ มีเรือนยอด ๗๐๐ มีนางอัปสร ๗๐๐ นางอัปสรแต่ละนางจะมีนางเทพธิดาคอยบำเรอ ๗๐๐ *"ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะ ท่านปรารถนาเพื่อจะชมสถานที่น่ารื่นรมย์ของปราสาทบ้างไหม?"*

(อรรถกถาว่า มีคดีต่างๆ ของพวกเทวดาเกิดขึ้นจำนวนมาก ท้าวสักกะต้องคอยตัดสิน) จึงตรัสว่ามีกิจมาก มีธุระมาก

พระมหาโมคคัลลานะรับด้วยดุษฎีภาพ

ท้าวสักกะและเท้าเวสวัณมหาราช (ท่านว่าทั้งสองสนิทกันมาก) นิมนต์ให้พระเถระเดินไปข้างหน้า เข้าไปในปราสาท พวกนางเทพเห็นพระเถระแล้วละอายใจ รีบเข้าสู่ห้องของตนๆ คล้ายหญิงสะใภ้เห็นพ่อผัวก็เกรงกลัวละอายใจอยู่

ท้าวสักกะและท้าวเวสวัณได้เชื้อเชิญให้พระเถระดูชมสถานที่ต่างๆ พระเถระกล่าวว่า

“สถานที่ของท้าวโกสีย์ (อีกชื่อหนึ่งของท้าวสักกะ) น่ารื่นรมย์ งดงาม เหมือนสถานที่ของผู้ได้ทำบุญไว้แต่ปางก่อน” แล้วดำริว่าท้าวสักกะเป็นผู้ประมาทมาก เราจะทำให้สลดใจ

ท่านจึงบันดาลอิทธาภิสังขาร ใช้หัวแม่เท้ากดเวชยันตปราสาทเขย่าให้สั่นไหว (อรรถกถาว่า พระเถระเข้าอาโปกสิณออกแล้วอธิษฐานว่า ขอให้ที่ตั้งของปราสาทจงเป็นน้ำ จากนั้นใช้หัวแม่เท้ากดลงที่ช่อฟ้าประสาท ปราสาทหวั่นไหวไปมาเหมือนบาตรลอยอยู่เหนือน้ำ วัสดุทั้งหลายภายในปราสาทกระทบกันมีเสียงดัง)

ท้าวสักกะ ท้าวมหาราช และพวกเทพชั้นดาวดึงส์พากันเกิดความประหลาดใจกล่าวกันว่า

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ พระสมณะนี้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เอาหัวแม่เท้ากดทิพยพิภพ เขย่าให้สั่นสะท้านหวั่นไหวได้”

พระมหาโมคคัลลานะทราบว่า ท้าวสักกะทรงเกิดความสลดพระทัย มีพระโลมชาติชูชัน (ขนลุก) จึงถามซ้ำว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสความพ้นจากปัญหาโดยย่นย่ออย่างไร?

คราวนี้ท้าวสักกะได้ตรัสตอบตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้วทุกประการ

(อรรถกถาว่า คราวนี้ท้าวสักกะทรงระลึกได้ เพราะพระเถระได้ทำความโสมนัสและความสังเวชพระทัยให้เกิดแก่ท้าวสักกะ นำความมืดคือความลุ่มหลงออกไป ความมีสติสัมปชัญญะก็กลับคืนมา)

พระมหาโมคคัลลานะชื่นชมยินดีที่ท้าวสักกะแสดงธรรมตามที่ทูลถามมาได้ แล้วหายตัวจากหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏตัวที่บุพพารามปราสาท

ครั้นพระเถระจากไปแล้วไม่นาน พวกเทพธิดาผู้บำเรอท้าวสักกะได้ทูลถามว่า พระสมณะนั้นเป็นศาสดาของพระองค์หรือ? ท้าวสักกะตรัสตอบว่า พระสมณะไม่ใช่พระศาสดาของเรา แต่ท่านเป็นสพรหมจารีของเรา (หมายถึงเป็นผู้บรรลุมรรคพรหมณ์จรรย์เหมือนกัน)

พวกเทพธิดาทูลชมเชยว่า เป็นลาภของพระองค์ที่มีพระสมณะเช่นนี้เป็นสพรหมจารี พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นศาสดาของพระองค์ก็คงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เป็นอัศจรรย์แน่

พระมหาโมคคัลลานะเข้าเฝ้าทูลถามว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหาโดยย่อแก่เทพผู้มีศักดิ์ใหญ่บ้างหรือไม่? พระพุทธเจ้าตรัสเล่าว่า ท้าวสักกะได้เข้ามาทูลถามปัญหาดังกล่าวและพระองค์ก็ทรงตอบปัญหาข้อนั้นไปแล้ว

(ตรัสแสดงเหมือนที่ท้าวสักกะตอบพระโมคคัลลานะนั่นแล)

จบแล้ว พระเถระชื่นชมยินดีพระภาษิต

(ดู ม.มู.ข้อ ๔๓๓-๔๓๙, ม.อ.๑/๓/๑๕๔-๑๖๓, อปทาน.อ.๘/๑/๔๙๗-๔๙๙)

❂ รวมกับพระพุทธเจ้าและพระเถระอื่นสั่งสอนพรหม

สมัยหนึ่ง มีพรหมองค์หนึ่ง (ในพรหมโลกชั้นมหาพรหมา, ในปฐมฌานภูมิ) เกิดทิฏฐิความเห็นขึ้นว่า *"พวกสมณะหรือพราหมณ์ที่จะพึงมาในพรหมโลกนี้ได้ ไม่มีเลย"*

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน ทรงทราบความเห็นของพรหมนั้นแล้ว ทรงต้องการจะอนุเคราะห์ให้คลายจากความเห็นเช่นนั้น ทรงหายพระองค์จากพระเชตวันไปปรากฏพระองค์ในพรหมโลกนั้น แล้วประทับนั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) เข้าเตโชกสิณเหนือที่อยู่ของพรหมนั้น

พระโมคคัลลานะเกิดความคิดว่า ขณะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ไหนหนอ?

ก็เห็นด้วยทิพยจักษุว่ากำลังประทับนั่งอยู่ที่พรหมโลก ท่านจึงหายตัวไปจากที่นั่นไปปรากฏตัวนั่งคู้บัลลังก์เข้าเตโชกสิณทางทิศบูรพา เหนือพรหม แต่ต่ำกว่าพระพุทธเจ้า

แม้**พระมหากัสสปะ**ก็เกิดความคิดว่า ขณะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ไหนหนอ?

ก็เห็นด้วยทิพยจักษุ...ท่านจึงหายตัวไปปรากฏนั่งคู้บัลลังก์เข้าเตโชกสิณทางทิศทักษิณ เหนือพรหมแต่ต่ำกว่าพระพุทธเจ้า

แม้**พระมหากัปปินะ**...ก็หายตัวไปปรากฏนั่งคู้บัลลังก์เข้าเตโชกสิณทางทิศปัจฉิม...

แม้**พระอนุรุทธะ**...ก็หายตัวไปปรากฏนั่งคู้บัลลังก์เข้าเตโชกสิณทางทิศอุดร...

(อรรถกถาว่า พระพุทธเจ้าและพระเถระทั้งหลายเข้าเตโชกสิณ ออกแล้วอธิษฐานขอให้มีเปลวไฟพุ่งออกจากสรีระเปลวไฟปรากฏทั่วพรหมโลก)

ครั้งนั้น พระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับพรหมนั้นว่า *"ผู้มีอายุ ทิฏฐิในกาลก่อนของท่าน แม้ในวันนี้ก็ยังมีแก่ท่านหรือ? ท่านเห็นพระรัศมีของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไปอย่างวิเศษเบื้องหน้าของสัตว์ในพรหมโลกหรือ?"* (คือถามว่าความเห็นผิดที่สำคัญผิดตอนต้นนั้นก็ยังมีอยู่หรือเปล่า?)

พรหมนั้นตอบว่า *"ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ทิฏฐิในกาลก่อนของข้าพเจ้ามิได้มีแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นพระรัศมีของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไปเหนือสัตว์โลกในพรหมโลก ไฉนวันนี้ข้าพเจ้าจะพึงกล่าวว่า เราเป็นผู้เที่ยงติดต่อกันเล่า"* (ตอบว่า เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าและพระสาวกมายังพรหมโลก

ความเชื่อ ความเห็นผิด ที่ว่าจะไม่มีใครมาถึงได้ย่อมละไป พรหมเชื่อผิดๆ ว่า มีเฉพาะพวกตนตลอดไปซึ่งเป็นสัสสตทิฏฐิ เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้ว พรหมก็ละทิฏฐินั้น และได้บรรลุโสดาปัตติผล)

พระพุทธเจ้าทรงทำให้พรหมสลดใจแล้วทรงหายพระองค์กลับไปในพระวิหารเชตวัน

ลำดับนั้น พรหมได้เรียกพรหมปาริสัชชะองค์หนึ่ง (เป็นพรหมที่คอยรับใช้พวกมหาพรหม ดุจสามเณรคอยถือของให้พระภิกษุ) มา แล้วกล่าวว่า *"ท่านจงไปหาพระมหาโมคคัลลานะแล้วเรียนถามท่านว่า ยังมีสาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้าบ้างไหม ที่มีอนุภาพมากเหมือนเช่นกับท่านมหาโมคคัลลานะ พระกัสสปะ พระกัปปินะ และท่านพระอนุรุทธะ?"*

พระพรหมปาริสัชชะรับคำแล้วหายตัวไปปรากฏ (ในพระเชตะวันวิหาร) อยู่เบื้องหน้าพระมหาโมคคัลลานะ แล้วเรียนถามตามที่พระมหาพรหมสั่งมา

พระมหาโมคคัลลานะตอบด้วยคาถาว่า

"สาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ซึ่งได้วิชา ๓ บรรลุอิทธิวิธญาณ และฉลาด
ในเจโต ปริยญาณ หมดอาสวะ ไกลจากกิเลส
มีอยู่มาก"

พรหมปาริสัชชะฟังแล้วชื่นชมอนุโมทนาภาษิตแล้ว กลับไปเล่าให้พรหมฟัง มหาพรหมฟังแล้วก็มีใจชื่นชมยินดี

(สํ.ส.ข้อ ๕๗๓-๕๘๕ อปราทิฏฐิสูตร)

อรรถกถาว่า มหาพรหมส่งพรหมปาริสัชชะไปถาม พระมหาโมคคัลลานะ เพราะตนรู้จักคุ้นเคยกับท่านมากกว่า พระเถระอีก ๓ รูป

(สํ.อ.๑/๒/๑๕๓-๕)

✪ ปราบพญาวสวัตตีมาร

สมัยหนึ่ง พระโมคคัลลานะเถระจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ณ เภสกฬามิคทายวัน เขตเมืองสุงสุมารคีระภัคคชนบท ท่านถูกมารเข้าไปอยู่ในท้อง รู้สึกว่า *"ท้องเราเป็นเหมือนมีก้อนหินหนักๆ และเหมือนท้องเต็มไปด้วยอาหารอัดแน่นเพราะเหตุอะไรหนอ?"*

แล้วเลิกจงกรม เข้าสู่วิหารนั่งบนอาสนะ ใคร่ครวญก็เห็นมารเข้ามาอยู่ภายในท้องในลำไส้ (แต่แรกท่านคิดว่าอาหารที่บริโภคเมื่อวานอาจจะไม่ย่อย) จึงกล่าวว่า *"มารผู้ลามก ท่านจงออกมา ท่านจงออกมา ท่านอย่าเบียดเบียนพระตถาคตเจ้าและสาวกของพระตถาคตเจ้า* (เปรียบเสมือน

ว่าเมื่อรังแกลูกก็เท่ากับรังแกพ่อแม่ด้วย) เลย การเบียดเบียนนั้นเป็นไปเพื่อโทษ ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ของท่านตลอดกาลนาน"

มารผู้มีบาปยังอยู่ในช่องท้อง คิดว่า *"สมณะนี้ไม่เห็นไม่รู้ว่าเราอยู่ในนี้หรอก พูดไปอย่างนั้นแหละ แม้ศาสดาของท่านก็ยังไม่รู้จักเรา สาวกอย่างท่านจะรู้ได้อย่างไร"*

พระเถระรู้ความคิดมารแล้ว กล่าวว่า *"มารผู้ลามก เรารู้จักท่าน ท่านอย่าคิดว่าเราไม่รู้ ท่านออกมาเถอะ อย่าเบียดเบียนเลย"* มารรู้ว่าพระเถระรู้จริงๆ จึงออกทางปากของพระมหาโมคคัลลานะ แล้วยืนอยู่ที่ข้างบานประตู

พระเถระเห็นมารออกมายืนอยู่แล้ว จึงเล่าว่า ในอดีตตัวท่านเคยเป็นมารชื่อทูสี มีน้องสาวชื่อกาลี ตัวมารนี้เป็นลูกของน้องสาวเรา จึงเท่ากับเป็นหลานชายของเรา

ครั้งนั้นเป็นสมัยของพระพุทธเจ้ากกุสันธะ ทูสีมารได้ดลใจให้พวกพราหมณ์และคหบดีด่าบริภาษพวกภิกษุผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ทำให้พวกชาวบ้านตกนรกจำนวนมาก

พระพุทธเจ้ากกุสันธะตรัสให้พวกภิกษุเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอัปปมัญญา ต่อมาทูสีมารได้ดลใจชักชวนให้พราหมณ์และคฤหบดีสักการะ เคารพ นับถือบูชาภิกษุผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ทำให้พวกชาวบ้านไปสวรรค์จำนวนมาก แต่มารก็ยังไม่รู้จักภิกษุผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม

ต่อมา ทูสีมารเข้าสิงเด็กคนหนึ่ง แล้วใช้ก้อนหินขว้างศีรษะพระวิธุระผู้เป็นพระอัครสาวกจนหัวแตก มีเลือดไหล ทูสีมารได้ตายตกในมหานรก เสวยทุกขเวทนาใหญ่

จบแล้ว มารผู้มีบาปรู้ว่าพระเถระรู้จักมารทั้งอดีตและในกาลบัดนี้จึงหายตัวไป

(ดู ม.มู.ข้อ ๕๔๗-๕๖๖)

❂ ปราบนันโทปนันทนาคราช

ใกล้รุ่งวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูโลกแล้วทรงพบนาคราชชื่อว่า **นันโทปนันทะ** เข้ามาสู่ข่ายพระญาณ นาคราชนั้นมีอุปนิสัยที่จะถึงไตรสรณคมน์ ทรงคำนึงว่า *"นาคราชนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิไม่เลื่อมใสพระรัตนตรัย ใครหนอจะสามารถปลดเปลื้องมิจฉาทิฏฐิของเขาได้"*

ก็ทรงเห็นว่า พระโมคคัลลานะสามารถจะทำได้

ครั้นสว่าง ทรงกระทำพระภารกิจส่วนพระองค์แล้วตัดว่า *"อานนท์ เธอจงบอกภิกษุทั้ง ๕๐๐ ว่าพระตถาคตจะเสด็จจาริกไปในเทวโลก"* (นาคราชอยู่ใกล้ภพดาวดึงส์)

วันนั้น พวกนาคจัดเตรียมพื้นที่เพื่อให้นันโทปนันทนาคราชดื่ม มีเศวตฉัตรทิพย์ด้านบนรัตนบัลลังก์ทิพย์ มีนาคนักฟ้อนและนาคอื่นๆ ห้อมล้อม คอยข้าวและน้ำที่นาคบริวารจะนำใส่ภาชนะทิพย์เข้ามา พระพุทธเจ้าทรง

กระทำให้นาคราชมองเห็นพระองค์และภิกษุ ๕๐๐ รูป มุ่งมาหา

พญานาคราชเห็นแล้วมีความคิดว่า *“พวกสมณโล้นเหล่านี้ เข้าไปยังภพของเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็ดี เบื้องบนภพของเราก็ดี ต่อแต่นี้ไป เราจะไม่ให้พวกสมณโล้นพวกนี้โปรยละอองเท้าบนหัวของพวกเราอีก”*

นาคราชลุกขึ้นตรงไปยังเชิงเขาสิเนรุ เนรมิตอัตภาพใหญ่ขนดวงล้อมรอบเขาสิเนรุ ๗ รอบ แผ่พังพานไว้เบื้องบนขุนเขา เอาพังพานปิดบังภพดาวดึงส์เพื่อมิให้พวกสมณะมองเห็น

พระรัฐบาลได้กราบทูลว่า *“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนข้าพระองค์ยืนอยู่ตรงนี้ก็มองเห็นภูเขาสิเนรุ เห็นภูเขาที่ล้อมสิเนรุ เห็นภพดาวดึงส์ เห็นเวชยันตปราสาท เห็นธงบนปราสาทเวชยันต์ แต่วันนี้ข้าพระองค์ไม่เห็นเลย ไม่รู้ทำไมเป็นเช่นนี้”*

พระพุทธเจ้าตรัสว่า *“รัฐบาล นาคราชชื่อนันโทปนันทะโกรธพวกเธอ จึงเอาขนดวงปิดล้อมภูเขาสิเนรุ ปิดบังทำให้มองไม่เห็นด้วยพังพาน”*

พระรัฐบาลทูลอาสาที่จะกำราบนาคราชนั้น แต่ไม่ทรงอนุญาต แม้**พระภัททิยะ พระราหุล** และภิกษุอื่นๆ ก็กราบทูลขออนุญาต แต่ไม่ทรงอนุญาต

ครั้นพระมหาโมคคัลลานะเถระกราบทูลขออนุญาต พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาต

พระเถระแปลงอัตภาพเป็นนาคราชใหญ่ ใช้ความใหญ่ยาวล้อมทับร่างของนันโทปนันทนาคราช วางพังพานไว้เหนือพังพานของนาคราชนั้น แล้วกดนาคราชไว้กับภูเขาสิเนรุ

นันโทปนันทนาคราชโกรธจัด บังหวนควัน พระเถระบังหวนควันใส่กลับ ควันของนาคราชไม่อาจเบียดเบียนพระเถระได้ แต่ควันของพระเถระเบียดเบียนนาคราชอย่างมาก นาคราชต้องพ่นไฟใส่ พระเถระก็พ่นไฟรุกรานกลับจนนาคราชต้องหยุดการรุกราน ร้องถามว่า *"ผู้เจริญ ท่านเป็นใครกัน?* พระเถระตอบว่า *นันทะ เราคือโมคคัลลานะ"* นาคราชกล่าวว่า ท่านผู้เจริญท่านจงกลับไปอยู่ในภาวะแห่งภิกษุเถิด

พระโมคคัลลานะคืนร่างเป็นพระภิกษุ เดินเข้าไปทางช่องหูขวาของนาคราช แล้วออกทางหูซ้าย เดินเข้าช่องหูซ้ายแล้วออกทางช่องหูขวา เข้าช่องจมูกขวาออกทางช่องจมูกซ้ายเข้าช่องจมูกซ้ายออกทางช่องจมูกขวา

เมื่อนาคราชอ้าปาก พระเถระก็เดินเข้าไปในปากเข้าเดินจงกรมในช่องท้อง พระพุทธเจ้าตรัสเตือนว่า *"เธอจงระวัง นาคมีฤทธิ์"* ทูลว่า *"อิทธิบาท ๔ ของพระองค์*

เจริญและกระทำให้มาก สะสมดีแล้ว ต่อให้มีนาคราชเช่นนี้ ๑๐๐ ก็ดี ๑,๐๐๐ ก็ดี ข้าพระองค์ก็กำราบได้”

นาคราชคิดว่า *“ตอนสมณะเข้ามาในท้องเรา เราไม่เห็น เดี๋ยวเวลาออกเราจะใช้เขี้ยวกัดเคี้ยวกินเลย”* แล้วทำทีเป็นมิตรร้องบอกว่า *“ท่านผู้เจริญ ท่านจงออกมาเถิด อย่าเที่ยวเดินเบียดเบียนข้าพเจ้าเลย”* พระเถระได้ออกมายืนอยู่ตรงจมูก นาคราชเห็นเป็นจังหวะเหมาะจึงพ่นลมออกทางจมูกอย่างแรง พระเถระรีบเข้าจตุตถฌาณ (ทำอภิญญาให้ร่างกายหนักแน่นมั่นคงดังขุนเขา) ลมนั้นไม่อาจจะทำแม้เส้นขนของท่านให้ไหวได้

ท่านว่า การเข้าฌานออกฌานที่เร็วรวดเช่นนี้ มีแต่พระมหาโมคคัลลานะเท่านั้นที่ทำได้ สามารถจะสังเกตอาการของนาคราชได้รวดเร็ว เข้าฌานเร็ว จึงทรงอนุญาตให้กำราบนาคราช

นาคราชคิดว่า สมณะนี้มีฤทธิ์มากจริงๆ

พระเถระเปลี่ยนอัตภาพเป็นสุบรรณ (ครุฑ) นาคราชรีบเปลี่ยนร่างเป็นมาณพน้อยเรียนว่า *“ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถึงท่านเป็นสรณะ”* แล้วไหว้เท้าทั้งสองของท่าน

พระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า นันทะ พระศาสดาของเราเสด็จมาด้วย ท่านจงไปกับเรา แล้วพาเข้าเฝ้า นาคราช

ถวายบังคมกราบทูลว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระองค์เป็นสรณะ"*

ตรัสว่า *"นาคราช เธอจงเป็นสุขเถิด"*

จากนั้น เสด็จไปยังบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐีตามที่ทรงรับนิมนต์ไว้ เศรษฐีทูลถามว่าเหตุใดจึงมาล่าช้า จึงตรัสเล่าถึงการต่อสู้ระหว่างนาคราชกับพระโมคคัลานะ

เศรษฐีทูลถามว่าใครแพ้ใครชนะ ตรัสว่า *"โมคคัลลานะชนะ นันทะปราชัย"*

ท่านเศรษฐีจึงทูลนิมนต์ให้ฉันตลอด ๗ วัน เพื่อจะได้ถวายสักการะแก่พระเถระตลอด ๗ วันด้วย

(อปทาน.อ.๘/๑/๕๐๕-๙)

ปัญหาน่ารู้

อาจารย์เทพฤทธิ์ สาธิตการมณี

สวัสดีครับท่านสมาชิกที่เคารพทุกท่าน งานบุญวันวิสาขบูชาก็ผ่านไปอีกอย่างรวดเร็ว ก็ขออนุโมทนากับท่านสมาชิกทั้งหลายที่ได้มีโอกาสมาร่วมงานบุญ และได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายหัวข้อ “ท่านเตรียมตัวย้ายบ้านกันหรือยัง” หลายท่านคงจะได้ข้อคิดเตรียมตัวกันอย่างเร่งด่วนและหลายท่านก็ได้หัดการฝึกตายก่อนตายตามที่กระผมได้แสดงไว้ในวันนั้น สำหรับในฉบับนี้ มีท่านสมาชิกเปรยให้ฟังว่าคนที่ไม่ได้เรียนพระอภิธรรมมาอ่านปัญญาสารแล้วไม่ค่อยจะเข้าใจเพราะเนื้อหาเป็นวิชาการมากเกินไป อยากให้มีบทความที่เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายๆ หน่อย ก็ยินดีรับฟังท่านสมาชิกครับ ดังนั้นในฉบับนี้ผมจะเขียนถึงธรรมะที่เข้าใจง่ายๆ ให้ฟังกันนะครับ

ปุจฉา การเจริญวิปัสสนาสำคัญอย่างไร เราจะทำเพียงให้ทาน รักษาศีล และไหว้พระสวดมนต์ จะได้หรือไม่ ?

วิสัชนา การทำกุศลทุกชนิดล้วนแต่เป็นสิ่งดีทั้งนั้นไม่ใช่เพียงให้ทานรักษาศีล ไหว้พระสวดมนต์นะครับ ในบุญกริยาวัตถุ ทุกข้อล้วนแต่เป็นเรื่องที่ควรทั้งสิ้น แต่ในบุญกิริยา

วัตถุข้อที่ ๓ คือการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นจัดเป็นกุศลที่สูงกว่าบุญกริยาวัตถุทั้งหลาย เพราะเป็นเหตุแห่งการพ้นวัฏฏทุกข์คือการเวียนว่ายตายเกิดได้ และเป็นหนทางเดียวเท่านั้น

แต่เอาเป็นว่าท่านเห็นโทษของการเวียนว่ายตายเกิดหรือยัง หากท่านยังไม่เห็นโทษของการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว การเจริญวิปัสสนาก็ไม่จำเป็นสำหรับท่าน เพียงทำบุญกิริยาวัตถุข้ออื่นๆ ก็ล้วนแต่เป็นหนทางไปสู่สุคติโลกสวรรค์ได้ด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็จะขอเน้นบุญกริยาวัตถุข้อที่ ๘ คือ สัทธัมมสวนมัย บุญสำเร็จจากการฟังธรรม โดยเฉพาะการเรียนการฟังพระอภิธรรม เพราะจะเป็นเหตุให้ท่านเกิดปัญญามีความฉลาดในการทำกุศลให้มีกำลังได้มาก และปัญญาเหล่านี้ที่เกิดจากการฟังธรรมจะเป็นเหตุให้ท่านเกิดสัมมาทิฏฐิได้อีกด้วย ซึ่งบุญเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ติดตามตัวเราไปในอนาคตชาติได้ด้วย เรียกว่า “อริยทรัพย์” มี ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ และปัญญา แต่บางแห่งแสดงอริยทรัพย์ไว้ ๗ ประการ คือเพิ่ม หิริ โอตตัปปะ เข้าไปอีก ๒ ข้อ ดังนั้นหากท่านยังไม่เห็นโทษของวัฏฏะ ก็ทำบุญกิริยาวัตถุข้ออื่นๆ ไป ประโยชน์ย่อมเกิดกับท่านได้อย่างแน่นอนแต่อนาคตนั้นไม่แน่ครับ บางชาติท่านอาจพลาดพลั้งไปทำอกุศลแล้วต้องไปเกิดในอบายภูมิอันน่ากลัวได้อีกมากมายก็ได้

ส่วนท่านที่เห็นโทษของการเวียนว่ายตายเกิด เห็นว่าขันธ์ ๕ นั้นเป็นโทษ เป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายก็ควรจะหาเวลาไปฝึกเจริญวิปัสสนาบ้าง โดยการเข้ารับการอบรมสติปัฏฐานดังเช่นที่มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ทำอยู่ในขณะนี้ แม้จะยังไม่บรรลุมรรคผลในชาตินี้แต่อย่างน้อยก็สั่งสมเป็นเหตุแห่งการบรรลุในอนาคตชาติอันใกล้นี้ครับ แต่หากไม่รีบสั่งสมเหตุปัจจัยที่ดีแล้ว หากหมดอายุเสียในเร็ววันนี้ก็จะหมดโอกาสนะครับ เพราะไม่รู้ว่าชาติหน้าจะได้เกิดเป็นอะไร อย่างน้อยที่สุดการสั่งสมสติปัฏฐานในปัจจุบันชาติก็สามารถช่วยให้เรามีสติตอนก่อนตาย พอจะเป็นที่พึ่งสู่สุคติเพื่อไปปฏิบัติต่อในชาติหน้าได้นะครับ

ปุจฉา คำว่า อฺตตาหิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หมายถึงอะไรกันแน่ ? มีอธิบายหลายนัย

วิสัชนา คำว่า อฺตตาหิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน มีแปลไว้ ๒ นัย คือ นัยที่ ๑ ท่านว่าจะทำอะไรให้พึ่งตนเอง อย่าหวังพึ่งผู้อื่น เพราะหากผู้อื่นไม่ให้ความช่วยเหลือแล้วเราจะพบกับความลำบากเพราะคอยหวังแต่พึ่งคนอื่น ดังนั้นจงพึ่งพาตัวเองให้มาก ส่วนนัยที่ ๒ คำว่า "ตน" แรก หมายถึง บุญกุศลทั้งหลายนั่นแหละจะเป็นที่พึ่งของเรา "ตน" หลัง หมายถึงรูปนามขันธ์ ๕ ของเรานั้นเอง เพราะ

บุญเท่านั้นที่จะติดตามตัวเราไปในอนาคตได้ ส่วนทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยา สามี หรือญาติๆ ไม่อาจติดตามไปเป็นที่พึ่งของเราได้โดยแท้จริง ดังนั้นบุญกุศลโดยพระอภิธรรมคือกุศล ๒๑ นั่นแหละ เป็นที่พึ่งของเราโดยแท้จริงคือ

มหากุศลจิต ๘ เป็นที่พึ่งแห่งเราในปัจจุบันคือ ทำให้เรางดเว้นจากกรรมชั่วทั้งหลาย และทำคุณงามความดีต่างๆ ซึ่งจะทำให้เราเป็นคนดีในสังคม เป็นที่ยกย่องชื่นชมของชนทั้งหลาย และเป็นที่พึ่งแก่เราในอนาคต คือ เป็นเหตุให้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม้เกิดเป็นมนุษย์ก็จะไม่ลำบากขัดสน

มหัคคตกุศลจิต ๙ เป็นที่พึ่งของเราในปัจจุบันคือ ทำให้เราเข้าถึงฌานจิต ทั้งรูปฌาน และอรูปฌาน อันจะสามารถข่มกิเลสนิวรณ์ได้เป็นวิกขัมภนปหาน เป็นผู้อยู่สงบด้วยการเข้าฌานสมาบัติได้ในปัจจุบันชาติ และเป็นที่พึ่งในอนาคตชาติ คือ ทำให้เข้าถึงสุคติพรหมโลกอันมีความเป็นอยู่ที่แสนประณีตกว่าเทวโลกอีกมากมาย

โลกุตตรกุศลจิต ๔ เป็นที่พึ่งของเราในปัจจุบัน คือ ทำให้เราสิ้นจากสังโยชน์อันเป็นเครื่องผูกเราให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ เราก็จะเป็นผู้มีกิเลสน้อยลงไปตามลำดับ และวัฏฏะก็จะลดลงไปตามลำดับแห่งการปิดอบายภูมิทั้ง ๔ โดยเด็ดขาด และการยึดถือว่าขันธ์ ๕ ของเราเป็นตัวเป็นตน

ก็จะหมดไป การทำอกุศลที่ล่วงผิดศีลผิดธรรมก็จะไม่เกิดกับเราอีกต่อไปโดยเด็ดขาด ทำให้ความทุกข์ต่างๆ ลดลงไปอีกมากมาย

อนาคามิมรรคจิต ทำลายกามราคะและโทสะอย่างละเอียดลงโดยไม่มีส่วนเหลือ ดังนั้นความทุกข์ใจทั้งหลายจะไม่เกิดกับเราอีกโดยเด็ดขาด และทำลายการเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ ได้โดยเด็ดขาด ดังนั้นเมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นพรหมโดยแน่นอน ส่วนอรหัตตมรรคจิต ทำลายกิเลสทั้งหลายโดยไม่มีส่วนเหลือ ดังนั้นจึงเป็นการทำลายชาติภพคือการเวียนว่ายตายเกิดของเราให้สิ้นสุดลงได้อย่างเด็ดขาด ทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดก็จะไม่มีอีกต่อไป ดังนั้นท่านจึงมุ่งหมายคำว่า "ตน" ในความหมายหลังนี้มากกว่า คือ กุศลจิตทั้งหลายนั่นแหละ เป็นที่พึ่งแก่เราได้โดยแท้จริง ดังนั้นเมื่อเรารู้ว่าสิ่งใดเป็นทรัพย์อันเป็นที่พึ่งของเราก็รีบเร่งสะสมให้มากๆ เข้าไว้อย่ามัวผัดวันประกันพรุ่ง เพราะพรุ่งนี้อาจไม่มีสำหรับเรา จงทำปัจจุบันให้ดีที่สุด เมื่อถึงวันที่เราจะต้องจากโลกใบนี้ไป เราก็จะไม่มีอะไรต้องเป็นห่วงเพราะเรามี "ตน" เป็นที่พึ่งแห่ง "ตน" แล้ว

ปุจฉา หากเราทำกุศลไว้ดีแล้ว สามารถเลือกเกิดในชาติหน้าได้หรือไม่ หากเลือกได้ควรจะไปเกิดที่ไหนดี

ระหว่างมนุษย์และเทวดา ช่วยอธิบายผลดีและผลเสียในภูมิทั้งสองด้วย

วิสัชนา เมื่อเราทำบุญกุศลไว้ดีแล้ว เราสามารถเลือกเกิดได้ในชาติหน้าครับ แต่มีเงื่อนไขว่ากุศลที่เราทำจะต้องมีกำลังมากและประณีต เจตนาทั้ง ๓ กาลต้องไม่มีอกุศลมาแทรกนะครับ เมื่อกุศลของเราประณีตมีกำลังส่งไปเกิดในเทวโลกได้ หากเราอยากเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดาก็ย่อมจะทำได้ อุปมาเหมือนเศรษฐีที่มีทรัพย์มากอยากจะซื้อคฤหาสน์อันใหญ่โตหรืออยากจะอยู่ตึกแถวหรือทาวเฮ้าส์ย่อมสามารถเลือกได้ฉันใด ผู้ที่มีบุญกุศลมากก็เลือกเกิดได้ฉันนั้น

ทีนี้ก็มาดูว่าหากเลือกได้ว่าเราจะไปเกิดที่ใดในชาติหน้าระหว่างมนุษย์และเทวดาแล้วเราควรจะเลือกเกิดที่ไหนดีหลายท่านก็จะตอบว่าเป็นมนุษย์สิดีกว่า เพราะทำกุศลได้ถึงพร้อมกว่าเทวดาและยังสามารถบวชได้ด้วย เป็นเทวดามักจะเพลิดเพลินติดใจยินดีในกามสุข เมื่อตายแล้วย่อมลงอบายภูมิได้ง่ายๆ ซึ่งความเห็นนี้มีเหตุผลดีมากครับ แล้วก็เป็นจริงเช่นนั้นว่ามนุษย์ทำกุศลได้หลากหลายและบวชเป็นพระภิกษุก็ได้ แต่เทวดาทำบุญกิริยาวัตถุได้คับแคบกว่าโดยเฉพาะทานกุศล ปัตติทานกุศล และธัมมเทสนามัยกุศล

ก็จริงครับ แต่ก็มีเงื่อนไขว่า หากจะเกิดเป็นมนุษย์ควรเกิดในยุคที่มีศีลธรรมเจริญรุ่งเรือง ไม่ใช่ช่วงที่ศีลธรรมของมนุษย์เสื่อมทรามลงอย่างทุกวันนี้ ถ้าศีลธรรมอยู่ในช่วงเจริญขึ้นมนุษย์ย่อมทำกุศลได้เพียบพร้อมกว่าเทวดา แต่ในยุคที่ศีลธรรมเสื่อมทรามลงเช่นนี้ ความเกิดเป็นมนุษย์มีอันตรายมาก เพราะต่อจากนี้ไปอีกสัก ๕๐-๖๐ ปีโลกมนุษย์จะน่ากลัวกว่าปัจจุบันนี้มาก คนจะไม่มีศีลธรรมแก่งแย่งเอารัดเอาเปรียบกันเข่นฆ่ากันเหมือนชีวิตคนไม่มีความหมายคล้ายๆ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันนี้ สังคมน่ากลัวมาก และหากเกิดเป็นมนุษย์แล้วได้ออกบวชเป็นพระภิกษุโอกาสตกอบายก็มีมาก เพราะภิกษุในอนาคตจะไม่สนใจในเรื่องของการรักษาสิกขาบทต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ก็จะมีการล่วงศีลกันจนเป็นปกติ ปริยัติปฏิบัติก็ไม่ใส่ใจ บวชเพื่อเป็นช่องทางแห่งการหาลาภสักการะกันเป็นส่วนมาก ดังนั้นสรุปว่าในชาติหน้าโลกมนุษย์น่ากลัว และไม่น่าอยู่โอกาสทำกุศลก็ทำได้ยาก

ทีนี้ลองมาดูเทวโลกดูบ้าง มักมีการกล่าวกันว่าเทวดามักจะเพลิดเพลินกามสุข ไม่ใส่ใจในการทำบุญกุศล เมื่อหมดบุญแล้วย่อมลงอบายเป็นส่วนมากนั้น เป็นความจริงครับแม้แต่ในเรื่องของอนุปุพพิกถา พระพุทธองค์ก็ทรงแสดง

เช่นนี้จริง แต่ข้อดีและได้เปรียบของเทวโลกก็มีมากนะครับ เช่นเทวดาเกิดมาโตเต็มตัวทันที ไม่ต้องเป็นเด็กๆ แล้วค่อยๆ โตเหมือนมนุษย์ ไม่ต้องเรียนหนังสือ และไม่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีพ เพราะเทวดามีอาหารทิพย์และก็วิมานอันเพียบพร้อมแล้ว ดังนั้นหากจะใช้เวลาในการทำกุศลย่อมมีมาก แต่ก็อย่างที่ท่านว่าเทวดามักจะไม่สนใจเรื่องการทำกุศล ก็อีกเหตุผลที่เป็นข้อเสีย

แต่หากท่านตั้งจิตอธิษฐานว่า หากแม้บุญที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ดีแล้วจะเป็นปัจจัยแก่การไปเกิดในเทวโลก ขอให้ข้าพเจ้าอย่าได้เพลิดเพลินในการสุขจนลืมเรื่องของการทำกุศล ขอให้ข้าพเจ้ามีจิตมุ่งมั่นในการเจริญกุศลทั้งหลายทั้งด้านปริยัติและการปฏิบัติ เพื่อเป็นปัจจัยแก่มรรคผลนิพพานโดยส่วนเดียวแล้ว แม้เราจะไปเกิดเป็นเทวดาเราก็จะมีจิตมุ่งมั่นในการทำกุศลอย่างมั่นคง อาจจะมีการไปเที่ยวยังสวนสวรรค์บ้างก็เป็นบางครั้ง แต่เมื่อมีการแสดงธรรมที่ศาลาสุธัมมา เราก็จะรีบที่จะไปฟังธรรมจากพระอริยเจ้าทั้งหลาย เมื่อกลับมายังวิมานของตนเราก็สามารถจะเจริญสติปัฏฐานได้และเวลาในการเจริญสติปัฏฐานก็มีมากเพราะไม่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีพ ส่วนท่านที่ห่วงว่าเทวโลกทำทานไม่ได้ก็จริงอยู่ แต่ท่านก็รีบสั่งสมทานกุศลให้ถึงพร้อมในชาติ

ที่เป็นมนุษย์นี้สิครับ การทำทานกุศลก็ไม่ได้แปลว่าจะต้องบริจาคมากๆ ทำแต่น้อยตามกำลังของตน แต่ที่สำคัญต้องทำด้วยปัญญาและไม่ให้มีอกุศลเข้าแทรก เท่านี้บุญที่เราทำในแต่ละครั้งก็จะให้ผลไปหลายร้อยชาติ แล้วเราก็สามารถไปทำกุศลที่ยิ่งๆ ขึ้นได้อีกมากมาย ต่อเมื่อหากยังไม่บรรลุมรรคผลนิพพาน รอในช่วงที่โลกมนุษย์อยู่ในช่วงเวลาศีลธรรมสู่ยุคเจริญค่อยลงมาสร้างบารมีกันต่อไปก็สามารถทำได้อยู่ แต่สำหรับตัวกระผมเห็นว่าความเป็นมนุษย์นี้ร่างกายของเราเป็นรังแห่งโรคภัยไข้เจ็บที่น่ากลัวมาก ดังนั้นการไปเกิดในเทวโลกไม่ต้องมีโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ คอยรบกวนการทำกุศลของเรา ไม่แน่นะครับหากช่วงสิ้นพุทธศาสนาในโลกมนุษย์เราก็อาจบรรลุมรรคผลได้ในช่วงนั้น เพราะในพระไตรปิฎกแสดงไว้ว่าเมื่อสิ้นอายุของพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ ปี พระบรมสารีริกธาตุจากทั่วหมื่นจักรวาลจะเสด็จมารวมตัวกันที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อเสด็จมาครบทุกองค์จะปรากฏเป็นพุทธนิมิต รูปร่างเหมือนพระสัมมาพุทธเจ้าเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ แต่พุทธนิมิตไม่มีจิตเกิดจากพุทธานุภาพมีฉัพพรรณรังสีเปล่งออกจากพระวรกาย และยังมีการแสดงยมกปาฏิหาริย์ให้ชมเป็นบุญตาอีกด้วย ส่วนอาจารย์บางท่านให้ความเห็นว่าการอุบัติขึ้นแม้เพียงพุทธนิมิตแล้วจะไม่เป็น

ประโยชน์ต่อโลกย่อมไม่มี อาจมีการแสดงธรรมเทศนาด้วย และอาจมีเทวดาและพรหมที่ไปประชุมกันในที่นั้นได้มีโอกาสบรรลุมรรคผลนิพพานด้วย ดังนั้นหากเราไปเกิดเป็นเทวดาและได้มีโอกาสเจริญสติปัฏฐานอีกสองพันกว่าปี ถึงเวลานั้นเราอาจบรรลุมรรคผลนิพพานขั้นใดขั้นหนึ่งในที่นั้นก็เป็นไปได้

สรุปว่าชาติหน้าขอให้เราไปเกิดในเทวโลกจะปลอดภัยกว่า แต่อย่าลืมทำเหตุปัจจัยในปัจจุบันให้มากๆ กันนะครับ คือการเจริญในบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๑๐ ข้อ ทำให้มากที่สุดที่จะทำได้เพราะบุญกุศลเหล่านั้นแหละจะเป็นเหตุปัจจัยแก่เทวภูมิ และอย่าลืมการตั้งจิตอธิษฐานนะครับว่าจะไปเพื่อการเจริญกุศลเพื่อมรรคผลนิพพาน เราก็จะไม่หลงไปกับแสงสีในเทวโลกอย่างแน่นอน

ฉบับนี้ก็ขอยุติเพียงเท่านี้ ไว้พบกันใหม่ฉบับหน้าวันทอดกฐินของมูลนิธิแนบมหานีรานนท์ ท้ายที่สุดนี้ขอความสุขความเจริญ ความเป็นผู้มีความตั้งมั่นในพุทธศาสนาจงมีแก่ทุกท่านครับ

ข่าวอนุโมทนา

คณะกรรมการมูลนิธิแนบมหานีรานนท์ ขออนุโมทนากับท่านผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ที่ร่วมกันอุปถัมภ์ค้ำชูมูลนิธิแนบมหานีรานนท์ ซึ่งได้ดำเนินกิจการพระพุทธศาสนาทั้งทางด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระมาอย่างยาวนานกว่า ๓ ทศวรรษ ดังนี้

๑. **คุณสอาง ปัจฉิมกุล คุณสมชาย ชมภูนิช คุณสุภาพร อัศว์ศิวะกุล คุณชวลีย์ ขอนทอง และคุณรังสิมันต์ สุนทรไชยา** ประธานเจ้าภาพผ้าป่าสามัคคีในวันอาสาฬหบูชา ปี ๒๕๖๑ ซึ่งตรงกับวันศุกร์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑ พร้อมด้วยบรรดาญาติมิตรทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ร่วมกับเหล่าคณาจารย์และคณะนักศึกษาพระอภิธรรมวัดสามพระยา วัดธาตุทอง มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ คณะผู้ปฏิบัติธรรม ตลอดจนสาธุชนทั้งหลายที่ได้ช่วยขวนขวายในกิจอันเป็นกุศลครั้งนี้

๒. ท่านที่เป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร แม่ชี ตลอดจนเจ้าภาพโรงทานต่างๆ ในวันงานทอดผ้าป่าสามัคคี ทุกๆ ท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

๓. เจ้าภาพบูรณะซ่อมแซมเสาเรือนกรรมฐานและเดินสายไฟเรือนกรรมฐานใหม่ **คุณมาลัย พึ่งเจษฎา** ๒๐,๐๐๐ บาท, **คุณพัชราภรณ์ ก้อนไพบูลย์** ๑๐,๐๐๐ บาท, **คุณปาริชาติ กนกนวพล** ๖,๐๐๐ บาท, **คุณพัฒนา กนกนวพล** ๖,๐๐๐ บาท, **คุณน้ำทิพย์ มีนพัฒนสันติ** ๖,๐๐๐ บาท, **คุณศรีรัตน์ สินศุภรัตน์ และลูกหลาน** ๖,๐๐๐ บาท

๔. ท่านที่เป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร แม่ชี ตลอดจนผู้ปฏิบัติธรรมรายวัน ทุกๆ ท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

๕. ท่านที่บริจาคเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ ตลอดจนอุปกรณ์ประกอบการศึกษาของนักศึกษาพระอภิธรรม ให้แก่มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ตลอดมา ทุกๆ ท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

๖. ท่านที่บริจาคสมทบทุนมูลนิธิแนบมหานีรานนท์ สมทบทุนค่าอาหาร ค่าพิมพ์หนังสือเผยแพร่ ค่าพิมพ์หนังสือประกอบการเรียนพระอภิธรรม ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุ ค่าซ่อมแซมอาคารสถานที่ต่างๆ ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของมูลนิธิฯ อื่นๆ ทั่วไป ทุกๆ ท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

ด้วยอานุภาพของพระรัตนตรัย และด้วยบุญญานุภาพของท่านทั้งหลายที่ได้บำเพ็ญมาแล้วนั้น ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย จงมีอายุยืนยาว มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุข มีกำลังกายและกำลังใจเข้มแข็ง มีปฏิภาณปัญญา เป็นผู้ไม่มีโรค มีความเป็นอิสระ เป็นผู้งอกงามไพบูลย์ในคำสอนของพระพุทธเจ้า และขอจงบรรลุพระนิพพานโดยเร็วพลันด้วยกันทุกท่านเทอญ

ผู้มีจิตศรัทธาร่วมสนับสนุนมูลนิธิแนบมหานีรานนท์
สามารถบริจาคโดยการโอนเงินเข้าบัญชีดังนี้

๑. ชื่อบัญชี **"มูลนิธิแนบมหานีรานนท์"**
ธนาคารกรุงไทย สาขาถนนข้าวสาร
เลขที่บัญชี **๐๒๗-๑-๒๒๒๙๘-๐**
ประเภทออมทรัพย์

๒. ชื่อบัญชี **"มูลนิธิแนบมหานีรานนท์"**
ธนาคารกรุงศรีอยุธยา สาขาสำนักเพลินจิต
บัญชีเลขที่ **๐๐๑-๙-๓๘๙๔๒-๐**
ประเภทออมทรัพย์
และโปรดส่งสำเนาการโอนเงินไปยังมูลนิธิแนบฯ
หรือทางไลน์หมายเลข **๐๘๙-๖๑๓-๙๓๓๓**

ข่าวมูลนิธิฯ

มูลนิธิแนบมหานรานนท์ มีวัตถุประสงค์ในการจรรโลงและสืบทอดพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยการส่งเสริมธุระในพระศาสนา ๒ ประการ คือ **คันถธุระ**และ**วิปัสสนาธุระ**

คันถธุระ

๑. จัดตั้งสำนักศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกพระอภิธรรม หลักสูตรประจำ ๒ ปี สำหรับพระภิกษุ สามเณรและแม่ชี (สำหรับฆราวาสพักนอกสำนักฯ) ณ มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ เปิดรับสมัครปีละรุ่นๆ ละ ๕๐ ท่าน เปิดรับสมัครตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม ถึงวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๑

๒. จัดการเรียนการสอนพระอภิธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนทั่วไป ๓ แห่ง คือ

๒.๑ **วัดธาตุทอง** ถ.สุขุมวิท เขตวัฒนา
ณ วิหารลิมปาภรณ์ ทุกวันอาทิตย์
เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๔.๐๐ น.

๒.๒ **วัดสามพระยา** เขตพระนคร

ณ อาคารสุหัทรังสรรค์ ชั้น ๑

ห้อง ๑๐๑ และ ๑๐๒ เป็นประจำทุกวัน

วันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๔.๓๐ น.

วันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๕.๓๐ น.

๒.๓ **มูลนิธิแนบมหานีรานนท์**

ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

๓. จัดพิมพ์วารสารชื่อ **"ปัญญาสาร"** เพื่อแจกเป็นธรรมทาน ปีละ ๔ ฉบับ ผู้สนใจสามารถสมัครเป็นสมาชิกได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ

๔. จัดพิมพ์หนังสือคู่มือประกอบการศึกษาพระอภิธรรมหลักสูตรประจำ เป็นครั้งคราวไป ในคราวหนังสือหมด

๕. เผยแพร่เสียงธรรมะทางสถานีวิทยุ พล. ๑ รักษาพระองค์ คลื่น AM.๑๔๒๒ ทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ๑๐.๓๐ – ๑๑.๐๐ น.

วิปัสสนาธุระ

๑. **จัดตั้งสำนักวิปัสสนา** ณ มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ โดยมีเรือนสำหรับเป็นที่ฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จำนวน ๖๑ หลัง เพื่อรองรับผู้ที่มีความรู้ปรมัตถธรรมตามสมควร ได้เข้าฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

สำหรับผู้ที่เคยผ่านโครงการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตรของสำนักฯ มาแล้ว สามารถแจ้งความประสงค์ที่จะเข้าปฏิบัติได้ที่สำนักงานมูลนิธิฯ หรือทางโทรศัพท์ โดยแจ้งความประสงค์ล่วงหน้าไม่เกิน ๓๐ วัน

๒. **จัดโครงการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน หลักสูตร ๗ วัน ดังนี้**

วันที่ ๓ - ๙	สิงหาคม	๒๕๖๑
วันที่ ๗ - ๑๓	กันยายน	๒๕๖๑
วันที่ ๕ - ๑๑	ตุลาคม	๒๕๖๑
วันที่ ๙ - ๑๕	พฤศจิกายน	๒๕๖๑
วันที่ ๑๔ - ๒๐	ธันวาคม	๒๕๖๑

๓. **จัดโครงการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน หลักสูตร ๓ วัน ดังนี้**

วันที่ ๒๕ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑

วันที่ ๒๐ - ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

วันที่ ๒๔ - ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๔. พระนักศึกษาฯ หลักสูตรประจำ ๒ ปี เข้าฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๗ วัน

วันที่ ๑๖ - ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑ (ปี ๒)

วันที่ ๒๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑ (ปี ๑)

ข่าวงานบำเพ็ญกุศลประจำปี ๒๕๖๑

๑. **ถวายผ้ากฐินสมัคคี** (วันอาทิตย์ที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑) หลังจากออกพรรษาแล้ว

ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนาทั่วไป เดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑

- พระภิกษุ	๓	รูป
- สามเณร	-	รูป
- แม่ชี	๔	ท่าน
- ฆราวาสชาย	๑๖	ท่าน
- ฆราวาสหญิง	๙๓	ท่าน
รวม	**๑๑๖**	**ท่าน**

ผู้เข้าอบรมปฏิบัติวิปัสสนา หลักสูตร ๗ วัน เดือนเมษายน ถึงพฤษภาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑

- พระภิกษุ	๓	รูป
- สามเณร	-	รูป
- แม่ชี	๑	ท่าน
- ฆราวาสชาย	๑๑	ท่าน
- ฆราวาสหญิง	๕๐	ท่าน
รวม	**๖๕**	**ท่าน**

ผู้เข้าอบรมปฏิบัติวิปัสสนา หลักสูตร ๓ วัน เดือนพฤษภาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑

- พระภิกษุ	-	รูป
- สามเณร	-	รูป
- แม่ชี	-	ท่าน
- ฆราวาสชาย	๑๐	ท่าน
- ฆราวาสหญิง	๒๓	ท่าน
รวม	**๓๓**	**ท่าน**

ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนารวมทั้งหมด เดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑

- พระภิกษุ	๖	รูป
- สามเณร	-	รูป
- แม่ชี	๕	ท่าน
- ฆราวาสชาย	๓๗	ท่าน
- ฆราวาสหญิง	๑๖๖	ท่าน
รวม	**๒๑๔**	**ท่าน**

นักศึกษาพระอภิธรรม หลักสูตรประจำ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

- พระภิกษุ	๒๗	รูป
- สามเณร	-	รูป
- แม่ชี	๖	ท่าน
- ฆราวาสชาย	๑	ท่าน
- ฆราวาสหญิง	๖	ท่าน
รวม	**๔๐**	**ท่าน**

เชิญชวนสาธุชนร่วมทำบุญ
ซ่อมเสาเรือนกรรมฐานและเดินสายไฟใหม่

เนื่องจากเรือนกรรมฐานมีอายุการใช้งานถึง ๓๐ ปีแล้ว เพื่อความมั่นและคงปลอดภัย ทางมูลนิธิฯ จึงมีโครงการที่จะซ่อมแซมเสาเรือนและเดินสายไฟเรือนกรรมฐานใหม่ทั้งหลัง จำนวน ๖๐ หลัง มูลค่าซ่อมแซมประมาณหลังละ ๖,๐๐๐ บาท ดังนั้นจึงขอเชิญชวนสาธุชนร่วมทำบุญบริจาคได้ตามกำลังศรัทธา

ตารางการบรรยายธรรม

มูลนิธิแนบมหานีรานนท์ ทุกวันอาทิตย์ (ห้อง ๒)		
เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น	**ปุคคลบัญญัติ**	อ.แม่ชีสุภัทรา อภิมนต์บุตร
เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น.	**วิปัสสนากรรมฐาน**	อ.แม่ชีสุภัทรา อภิมนต์บุตร
เวลา ๑๔.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.	**มหาปัฏฐาน**	อ.แม่ชีสุภัทรา อภิมนต์บุตร

วัดธาตุทอง ทุกวันอาทิตย์		
อาทิตย์ที่ ๑		
เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๑.๐๐ น.	**ธัมมสังคณี**	พ.ม. เกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ
เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๕.๓๐ น.	**ภาษาบาลีเบื้องต้น**	พ.ม. เกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ
อาทิตย์ที่ ๒		
เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๐.๓๐ น.	**วิปัสสนากรรมฐาน**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
เวลา ๑๐.๓๐ – ๑๒.๐๐ น.	**อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๔**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๓๐ น.	**อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๖**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
อาทิตย์ที่ ๓		
เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๐.๓๐ น.	**วิปัสสนากรรมฐาน**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
เวลา ๑๐.๓๐ – ๑๒.๐๐ น.	**อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๔**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๓๐ น.	**อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๖**	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
อาทิตย์ที่ ๔		
เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๐.๓๐ น.	**พระสูตร, มิลินทปัญหา**	อ.นิตยา ปรีชายุทธ
เวลา ๑๐.๓๐ – ๑๒.๐๐ น.	**ธัมมสังคณีมาติกา**	อ.สุมณฑา กระจาดทอง
เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๐๐ น.	**ธัมมสังคณีมาติกา**	อ.สุมณฑา กระจาดทอง

วัดสามพระยา วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์		
ห้อง ๑๐๑		
จันทร์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๑-๙** **(ภาษาอังกฤษ)** อ.ดร.ช่วย กรรณวัฒน์	เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๓** อ.สุนีย์ กษิติประดิษฐ์
อังคาร		
พุธ		เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. **ภาษาบาลี** พระมหาสมชัย รตนญาโณ
พฤหัส		เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. **พระสูตร** อ.สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน
ศุกร์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **มูลยมก (ติกะที่เหลือ)** อ.แม่ชีสุภาภรณ์ พิสิษฐ์ศักดิ์	เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. **ภาษาบาลี** พระมหาสมชัย รตนญาโณ
เสาร์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๓** อ.แววมยุรี ราชพัฒน์	เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๔** อ.แววมยุรี ราชพัฒน์
อาทิตย์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **พระสูตร** อ.สมพร ปัญญาธร	
	เวลา ๑๑:๐๐ – ๑๒.๐๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๕** อ.สนั่น กรรณวัฒน์	

วัดสามพระยา วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์		
ห้อง ๑๐๒		
จันทร์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๓๐ น. **วิปัสสนากรรมฐาน** อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์	เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๑** อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
อังคาร	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **วิสุทธิมรรค** พระมหาสมชาย อธิปญฺโญ	เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๑** อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
พุธ	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **วิสุทธิมรรค** พระมหาสมชาย อธิปญฺโญ	เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. **ธัมมสังคณี** พ.ม. เกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ
พฤหัส	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **ธัมมสังคณี** พ.ม. เกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ	เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. **ภาษาบาลี** พ.ม. เกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ
ศุกร์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๘** อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์	เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๓๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๕** อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์
เสาร์	เวลา ๘.๓๐ – ๑๑.๓๐ น. **วิสุทธิมรรค** อ.สมพร ปัญญาธร	เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๔.๐๐ น. **สังขารยมก** อ.แม่ชีสุภาภรณ์ พิสิษฐ์ศักดิ์
อาทิตย์	เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. **อภิ.สังคหะ.ปริจเฉทที่ ๙** อ.แววมยุรี ราชพัฒน์	เวลา ๑๒.๐๐ – ๑๓.๓๐ น. **วิปัสสนากรรมฐาน** อ.แววมยุรี ราชพัฒน์

ตารางเรียน หลักสูตรประจำ ๒ ปี ชั้นปีที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัน/เวลา	๐๙.๐๐ - ๑๐.๓๐ น.	๑๓.๐๐ - ๑๔.๓๐ น.	๑๕.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.
จันทร์	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.พ.ม.ธนกฤต	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.พ.ม.ธนกฤต	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.พ.ม.ธนกฤต
อังคาร	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.แม่ชีสุภัทรา	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.แม่ชีสุภัทรา	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.แม่ชีสุภัทรา
พุธ	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์
พฤหัสบดี	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์	**อภิ.สังคหะ.ป.๑,๖,๗** อ.พ.ม.สุพล / อ.พ.ม.ชินวัฒน์
ศุกร์	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.แม่ชีสุภัทรา	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.แม่ชีสุภัทรา	**อภิ.สังคหะ.ป.๒,๓,๔** อ.แม่ชีสุภัทรา
เสาร์	**วิปัสสนา (รวมห้อง)** พ.อจ.สันติภาพ / อ.แม่ชีสุภัทรา	**วิปัสสนา (รวมห้อง)** พ.อจ.สันติภาพ / อ.แม่ชีสุภัทรา	กิจกรรมวันเสาร์

วิชาเสริม ; พระวินัย (คัมภีร์ขุททสิกขา) โดยพระมหาภาคภูมิ สีลานนฺโท ทุกวันเวลา ๑๘.๑๕ – ๒๐.๐๐ น.
(หยุดวันเสาร์ อาทิตย์ และวันธรรมสวนะ)

ตารางเรียน หลักสูตรประจำ ๒ ปี ชั้นปีที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัน/เวลา	๐๙.๐๐ - ๑๐.๓๐ น.	๑๓.๐๐ - ๑๔.๓๐ น.	๑๕.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.
จันทร์	วิสุทธิมรรค อ.สมพร	วิสุทธิมรรค อ.สมพร	วิสุทธิมรรค อ.สมพร
อังคาร	มหาปัฏฐาน อ.สุดา	มหาปัฏฐาน อ.สุดา	มหาปัฏฐาน อ.สุดา
พุธ	ธัมมสังคณีมาติกา อ.บุญณัฐศักดิ์	ธัมมสังคณีมาติกา อ.บุญณัฐศักดิ์	ธัมมสังคณีมาติกา อ.บุญณัฐศักดิ์
พฤหัสบดี	อภิ.สังคหะ.ป.๘ อ.พ.ม.ธนกฤต	อภิ.สังคหะ.ป.๘ อ.พ.ม.ธนกฤต	อภิ.สังคหะ.ป.๘ อ.พ.ม.ธนกฤต
ศุกร์	อภิ.สังคหะ.ป.๕,๙ อ.พ.ม.ชินวัฒน์	อภิ.สังคหะ.ป.๕,๙ อ.พ.ม.ชินวัฒน์	อภิ.สังคหะ.ป.๕,๙ อ.พ.ม.ชินวัฒน์
เสาร์	วิปัสสนา (รวมห้อง) พ.อจ.สันติภาพ / อ.แม่ชีสุภัทรา	วิปัสสนา (รวมห้อง) พ.อจ.สันติภาพ / อ.แม่ชีสุภัทรา	กิจกรรมวันเสาร์

วิชาเสริม ; พระวินัย (คัมภีร์ขุททสิกขา) โดยพระมหาภาคภูมิ สีลานนฺโท ทุกวันเวลา ๑๘.๑๕ – ๒๐.๐๐ น.
(หยุดวันเสาร์ อาทิตย์ และวันธรรมสวนะ)

รายชื่อคณาจารย์มูลนิธิแนบมหานีรานนท์

๑.	พระอาจารย์ชูเกียรติ โชติปาโล	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๒.	พระมหาบุญมี ปุญฺญวุฑฺโฒ	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๓.	พระอาจารย์สันติภาพ หิริธมฺโม	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๔.	พระมหาชินวัฒน์ จกฺกวโร	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๕.	พระมหาสุพล สุจิณฺโณ	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๖.	พระมหาธนกฤต คุณภทฺโท	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๗.	พระมหาภาคภูมิ สีลานนฺโท	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๘.	พระมหาสมชัย รตนญาโณ	สอนที่วัดสามพระยา
๙.	พระมหาเกรียงศักดิ์ กลฺยาโณ	สอนที่วัดสามพระยา, วัดธาตุทอง
๑๐.	พระมหาสมชาย อธิปญฺโญ	สอนที่วัดสามพระยา
๑๑.	แม่ชีสุภัทรา อภิมนต์บุตร	สอนที่มูลนิธิแนบฯ
๑๒.	แม่ชีสุภาภรณ์ พิสิษฐ์ศักดิ์	สอนที่วัดสามพระยา
๑๓.	อ.สมพร ปัญญาธร	สอนที่มูลนิธิแนบฯ, วัดสามพระยา
๑๔.	อ.แววมยุรี ราชพัฒน์	สอนที่มูลนิธิแนบฯ, วัดสามพระยา
๑๕.	อ.บุญณัฐศักดิ์ ทวิพัฒน์	สอนที่มูลนิธิแนบฯ, วัดสามพระยา, วัดธาตุทอง

๑๖. อ.เทพฤทธิ์ สาธิตการมณี สอนที่มูลนิธิแนบฯ

๑๗. อ.แพทย์หญิงอรพรรณ เมฆสุภะ สอนที่มูลนิธิแนบฯ

๑๘. อ.สุดา ปิ่นทอง สอนที่มูลนิธิแนบฯ

๑๙. อ.นิตยา ปรีชายุทธ สอนที่วัดธาตุทอง

๒๐. อ.สุมณฑา กระจาดทอง สอนที่มูลนิธิแนบฯ, วัดธาตุทอง

๒๑. อ.ดร.ช่วย กรรณวัฒน์ สอนที่วัดสามพระยา

๒๒. อ.สุนีย์ กษิติประดิษฐ์ สอนที่วัดสามพระยา

๒๓. อ.สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน สอนที่วัดสามพระยา

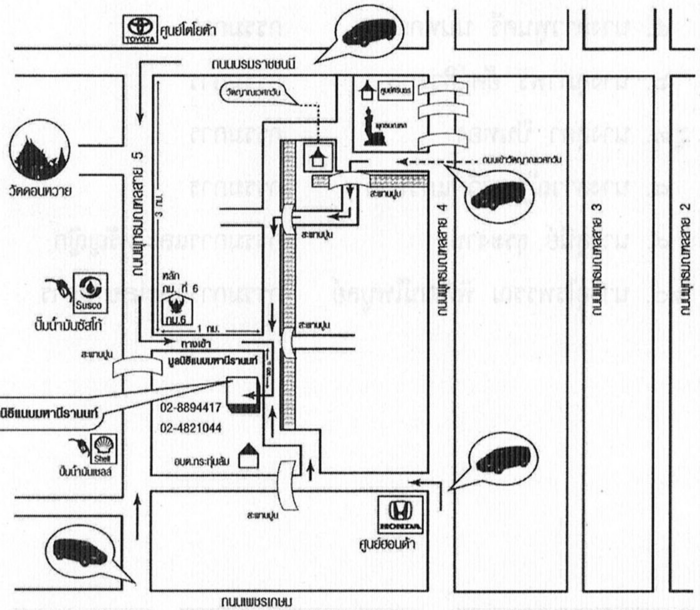
๒๔. อ.สนั่น กรรณวัฒน์ สอนที่วัดสามพระยา

รายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิแนบมหานิรานนท์

(จะครบวาระในการดำรงตำแหน่งวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔)

๑.	นางสาวปราโมช น้อยวัฒน์	ประธานกรรมการ
๒.	นายปราโมทย์ อิทธิกุล	รองประธานกรรมการ คนที่ ๑
๓.	นายเทพฤทธิ์ สาธิตการมณี	รองประธานกรรมการ คนที่ ๒
๔.	นางสาววรวรรณ ศุภจรรยา	กรรมการ
๕.	นางสาวพูนศรี นนทการ	กรรมการ
๖.	นางสุภาพร อัศว์ศิวะกุล	กรรมการ
๗.	นางสุดา ปิ่นทอง	กรรมการ
๘.	นางสาวณัฐเมธวี แก้วนาค	กรรมการ
๙.	นางสุนีย์ ธุระงาน	กรรมการและเหรัญญิก
๑๐.	นางอุไรพรรณ พิพัฒน์ไพบูลย์	กรรมการและเลขานุการ

แผนที่มูลนิธิแนบมหานีรานนท์

กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา จาสมาหิตา
น เต ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.

องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๒๖/๓๓ (สฺยา.)

คนหลอกลวง เย่อหยิ่ง เพ้อเจ้อ ขี้โอ่ อวดดี และไม่ตั้งมั่น
ย่อมไม่งอกงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว.

ปัญญาสาร • ฉบับที่ ๑๕๒